

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

Τετράδιο για τα γράμματα και τις τέχνες

ΧΡΟΝΟΣ Η'
ΤΕΥΧΟΣ 32
ΖΑΚΥΝΘΟΣ 1992

Ο ΚΑΒΑΦΗΣ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ * Η ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΑ ΑΡΙΑ ΚΟΜΙΑΝΟΥ

Ο σατιρικός ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

Θάνος Κανδύλας

ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

ή

Ταξιδιώτης του λευκού

 ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 32

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 800
1992

ΠΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ 234

ΕΝ ΠΛΩ 234

ΤΡΙΒΟΛΟΙ (επιμέλεια: ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ) 235

ALONSO: Καρολογικά 238

Ντόρια Μαρνέρη: Η μετανάστευση 241

Νόνιος Αλ. Μελίτας: Τα ροδάκινα του παπά 242

Παναγιώτης Φωτέας: Σαράντα χρόνια από το θάνατο του Γρηγορίου Ξενοπούλου 249

Αντώνης Ξένος: Στη μεγάλη κόκκινη πλατεία 251

Ηλίας Μάργαρης: Σύνθεση καθαφικών στίχων 252

Ε. Δ. Λογαρά: Στον πατέρα μου 253

Καίτη Καραγεώργου: Μην ψάξετε ποιος έχει δίκιο 254

ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΝΕΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ/ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ (επιμέλεια: Φοίβος Δεληβοριάς) 255

Αρχιμήδης Αναγνώστου: Η κόρη του Ήλιου, S.I.P. 256, Η παγίδα 257

Παναγιώτης Παλιούρας: Γιατί μιλάω στους ανθρώπους με ποιήματα 257 Για τη γιορτή του έρωτα, Κάλαντα 258

ΠΟΙΗΣΗΣ/ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

Νίκος Λαδάς: Πάνω σ' ένα στίχο του Eliot 259

Αντώνης Δεκαβάλλης: «Λειψάνω πεπληγμένος» 260

Μαρία Γραμματικού: Μουσικό πριόνι 261

Νίκος Δεληγιάννης: Ανάληψη 262, Έγερση 263, Ρωγμή 264

René Em. Char: Ερωτική επιστολή 289, Πρόσκληση, Οι δίκαιες νύχτες 265,

Άρκτος, Χρονολόγιο και εργοβιογραφία (μετάφραση: Ράνια Γεωργοπούλου, Γιώργος Κόκκινος) 267

Miguel Castillo Didier: Πώς βλέπουμε τον Καβάφη από την λατινοαμερικάνικη γη 268

ΕΝΘΕΤΟ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ ο σατιρικός, ένα αδημοσίευτο ποίημα 273/1

Γεράσιμος Σπαταλάς: Γύρω από τη ζωή και το έργο του Μαρκορά 275/3

Στέφανος Ροζάνης: Satura tota nostra est 277/5

Νίκος Κουρκουμέλης: Οι δημοτικές εκλογές του 1899 στην Κέρκυρα απ' ένα αδημοσίευτο σατιρικό ποίημα του Γεράσιμου Μαρκορά 280/8

Συμβολή στην ισπανική βιβλιογραφία του Καβάφη 297

ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ/ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

Δημήτρης Δασκαλόπουλος: Το κάτασπρο άλογο από τα βάθη του ανθρακωρυχείου 302

N. K. K.: Βιογραφικό σημείωμα Άριας Κοριανού 304

ΕΚΔΟΣΕΩΝ/ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

Μαρία Αθανασοπούλου: «Νέοι Ποιητές;» 306

Γιώργος Ανδρειωμένος: Ο Λορέντζος Μαβίλης και η πρόσφατη έκδοση των ποιημάτων του 310

Θ. Δ. Φραγκόπουλος: Ενεργητική απελπισία και θυμωμένη πλοκή 314

Διονύσης Βίτσος: «Το Λαϊκό Παραδοσιακό Θέατρο έχει οριστικά παντού πεθάνει. Ας ερευνήσουμε σωστά τις ρίζες του» 316

Κώστας Κρεμμύδας: «La terra promessa» ή άλλως «Η Γη της Επαγγελίας» 321

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ/ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ 325

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΩΝ ΣΤ' - Η' (επιμέλεια: Διονύσης Σέρρας) 330-334

ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ»/ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ 335

περιπλους

Τετράδιο για τα γράμματα και τις τέχνες

Γραφείο Αθήνας: Αχαρνών 43, (104 39) τηλ. 8819780
Διεθνής κωδικός αριθμός περιοδικού:
(ISSN) 1105-0829

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Διονύσης Βίτσος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Κατερίνα Κωστή, Νίκος Λούντζης, Ζήσιμος Συνοδινός

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Γιολάνδα Δάλκα, ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟ: Μίνα Δάλκα

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ: Alonso, Μαρία Αθανασοπούλου, Αρχιμήδης Αναγνώστου, Γιώργος Ανδρειωμένος, Ράνια Γεωργοπούλου, Μαρία Γραμματικού, Δημήτρης Δασκαλόπουλος, Αντώνης Δεκαβάλλης, Φοίβος Δεληβοριάς, Νίκος Δεληγιάννης, Miguel Castillo Didier, Καίτη Καραγεώργου, Νίκος Κουρκουμέλης, Κώστας Κρεμμύδας, Γιώργος Κόκκινος, Νίκος Λαδάς, Ε. Δ. Λογαρά, Ντόρια Μαρνέρη, Νόνιος Μελίτας, Ηλίας Μάργαρης, Αντώνης Ξένος, Παναγιώτης Παλιούρας, Στέφανος Ροζάνης, Θ. Δ. Φραγκόπουλος, Παναγιώτης Φωτέας

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΦΙΛΜΣ - ΜΟΝΤΑΖ: Λογότυπο, Ιθάκης 21, τηλ. 8229040, 8229604

ΔΙΑΝΟΜΗ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: Βιβλιοπωλείο «ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ», Σόλωνος 116, Αθήνα, τηλ. 3644284

ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ, Λαοσάνη 9, Θεσσαλονίκη, τηλ. 237463

ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ - ΠΑΓΚΟΙ - ΕΠΑΡΧΙΑ: Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Άρια Κοριανού

Προς αναγνώστas

«Εν τη ενώσει η ισχύς», έλεγαν πιο παλιά. Και τι είδους ισχύς μπορεί — ή πρέπει — να έχουν όσοι φροντίζουν την έκδοση ενός λογοτεχνικού περιοδικού, παρά την ψυχική, σωματική και οικονομική, που απαιτείται για τη συνέχιση της έκδοσής του;

Την αποτελεσματικότητα της «ένωσης» όσων αγαπούν το περιοδικό προσπαθήσαμε να αποδείξουμε με την επιστολή που εσωκλείσαμε στο περασμένο τεύχος μας, με την οποία ζητούσαμε την οργάνωση — και είναι και παρεξηγημένη για αυτή η λέξη! — των φίλων του «Περίπλου». Την αναδημοσιεύουμε μαζί με σκόλια από την πρώτη απήχσή της στη στήλη «Φίλων του Περίπλου / περίπλους», που καθιερώσαμε από το τεύχος αυτό, ως έναν ακόμη διαυλο επικοινωνίας του περιοδικού με τους αναγνώστες του.

Η πικρή αλήθεια είναι πως μπορεί κανείς να εξασφαλίσει ή να αυτιάσει — ένας θεός ξέρει από πού — την ψυχική ή σωματική ισχύ, η άντληση όμως της οικονομικής απαιτεί συγκεκριμένες ενέργειες στις οποίες σας καλούμε να προβείτε. Όσοι βεβαίως θεωρείτε πως το να εξακολουθήσει να βγαίνει το περιοδικό δεν βλάπτει. Εκτός κι αν έχετε αντίθετη άποψη, οπότε και η εκδήλωση επιθυμίας εγγραφής μέλους των φίλων του «Περίπλου», της σελίδας 240, δεν σας αφορά.

Το μόνο που επιδιώκουμε είναι η απόφαση για το μέλλον του περιοδικού να ληφθεί από κοινού με σας.

ο εκδότης

ΕΝ ΠΛΩ

♦ Ένα μικρό αφιέρωμα στο μετασολωμικό ποιητή **ΓΕΡΑΣΙΜΟ ΜΑΡΚΟΡΑ** επιχειρούμε στο τεύχος αυτό. Ο **ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ** πρωτοδημοσιεύει ένα σατιρικό του Μαρκορά για κάποιες κερκυραϊκές εκλογές και ο **ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΟΖΑΝΗΣ** σκιαγραφεί την επτανησιακή σάτιρα. Για να δώσουμε την προσωπικότητα και κάποια στοιχεία από το έργο του ποιητή ανακαλούμε ένα παλιότερο άρθρο του **ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΣΠΑΤΑΛΑ**.

♦ Δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο ένας κρατικός λειτουργός, έστω και επί του πολιτισμού αρμόδιος, να εκφωνεί σε εκδηλώσεις λόγους που να ξεφεύγουν από τα όρια που θέτει το αυστηρό υπηρεσιακό καθήκον και να εισέρχονται στην ουσία. Έτσι θεωρήσαμε επιβεβλημένο να δημοσιεύσουμε την ομιλία στην εκδήλωση του Εθνικού Θεάτρου για το **ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟ** του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Πολιτισμού, αλλά επίσης λογοτέχνη και μελετητή, **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΦΩΤΕΑ**.

♦ Από το Σαντιάγκο της Χιλήs ένας φίλος της Ελλάδας και της λογοτεχνίας της, ο καθηγητής **MIGUEL CASTILLO DIDIER** μας λέει σε μια μελέτη του που έστειλε στον «Περίπλου» για το πώς βλέπουν τον Καβάφη στη λατινοαμερικάνικη γη, παραθέτοντας συγχρόνως και την εκτεταμένη σχετική λατινοαμερικάνικη βιβλιογραφία σε ικανό ποσοστό της οποίας έχει συμβάλει και ο ίδιος.

♦ Τέσσερα κείμενα μιλούν, το καθένα από τη σκοπιά του, για τις ραγδαίες εξελίξεις στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Τα γράφουν οι: **ΑΝΤΩΝΗΣ ΞΕΝΟΣ**, **Ε. Δ. ΛΟΓΑΡΑ**, **ΗΛΙΑΣ ΜΑΡΓΑΡΗΣ** και **ΚΑΙΤΗ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ**.

♦ Το τεύχος κοσμεί η παρουσία της Κερκυραίας χαρακτριάς **ΑΡΙΑΣ ΚΟΜΙΑΝΟΥ**, γνωστής και πολυβραβευμένης, της οποίας το πιο πρόσφατο βραβείο έρχεται από τη μακρινή Κίνα. Για τη χαράκτρια γράφει ο **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ**.

♦ Άλλη μια προσπάθεια κάνουμε στο τεύχος αυτό να τονώσουμε τις στήλες της κριτικής βιβλίου με νέους συνεργάτες και καινούργιο ύφος.

♦ Από το τεύχος αυτό δεν συμμετέχει στην εκδοτική ταυτότητα του «Περίπλου» ο κ. Διονύσης Φλεμοτόμος.

Οι συνδρομές θα πρέπει να στέλνονται στη διεύθυνση:
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ, Αχαρνών 43, 104 39 ΑΘΗΝΑ
με ταχυδρομική επιταγή

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 800

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ετήσια εσωτερικού: 3.000 (φιλική 4.000)

Ετήσια ΝΠΔΔ-Οργανισμών: 10.000

Ετήσια εξωτερικού: 4.000

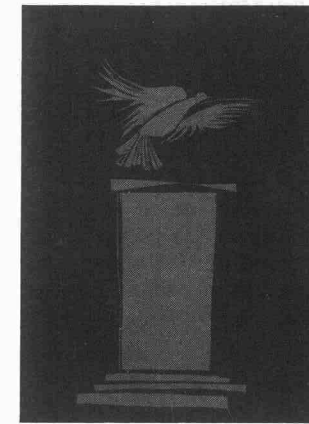
τριβόλοι

Επιμέλεια: Διονύσης Βίτσος

πρωτάκουστες απόψεις

Ζωηρές εντυπώσεις στο κοινό προκάλεσαν οι απόψεις του καθηγητή Νάσου Βαγενά στην «Βραδυά Κάλθου» που διοργάνωσε το «Δέντρο» στο Ινστιτούτο «Γκαίτε» στις 5 Μαΐου 1992.

Με την υιοθέτηση των πρωτάκουστων αυτών απόψεων του κ. Βαγενά προϊόν της δεκάχρονης υφολογικής μελέτης του στο καλλιτικό έργο, τροποποιείται η εικόνα του βίου του ως Έλληνα ποιητή. Με την επαναχρονολόγηση δύο έργων του (του ελληνικού «Αποσπάσματος αγνώστου ποιήματος», που ο κ. Βαγενάς αναχρονολογεί από το 1811 στο 1821, και της ιταλικής τραγωδίας Ιππίας, τη συγγραφή της οποίας μεταθέτει από το 1813-14 στο 1821), ο κ. Βαγενάς παρουσιάζει έναν Κάλθο που γράφει ιταλικά ποιήματα όχι μόνο στα πρώτα νεανικά του χρόνια αλλά και σχεδόν ταυτόχρονα με τη σύνθεση των πρώτων ελληνικών του ποιημάτων. Η προσεκτική μελέτη των ελληνικών στίχων του Κάλθου υπό το πρίσμα του ιταλικού του έργου, κατά τον κ. Βαγενά, θα μπορούσε να φωτίσει καλύτερα το πρόβλημα της καλθικής έκφρασης.

Χαρακτικό Αρίας Κομιανού

τα αιτούμενα

Από τελετές και μεγαλοστομίες έχουμε χορτάσει. Το ερώτημα είναι: τι θα μείνει από το έτος Κάλθου; Πολλά τα αιτούμενα. Η συγκέντρωση των κειμένων του, η επίσημη βιογραφία του, η περαιτέρω έρευνα για τη μορφή του. Και, κυρίως, να γίνει γνωστή η ύπαρξη και το έργο του σε ευρύτερο κοινό.

έχει προχωρήσει

Πόσο μάλλον που έχει προχωρήσει η σύνταξη της εργογραφίας και της βιογραφίας του ποιητή από το μελετητή του Γιώργο Ανδρειωμένο. Έτος Κάλθου είναι, δεν τον βοηθάμε να τις ολοκληρώσει;

το δελτίο

Το δελτίο της επιτροπής έτους Κάλθου κυκλοφόρησε ήδη δύο τεύχη του. Το πρώτο με κείμενα των Σπύρου Καββαδία, Διονύση Σέρρα και Γιάννη Δεμέτη. Το δεύτερο με μια μελέτη του π. Παναγιώτη Καποδίστρια. Στο πρώτο δημοσιεύθηκαν και φωτογραφίες από το ανοικτό φέρετρο του ποιητή, όταν έγινε η εκταφή του πολλά χρόνια μετά το θάνατό του. Οι αθηναϊκές εφημερίδες κατέκριναν τη δημοσίευση και η αλήθεια είναι πως τέτοιες φωτογραφίες μάλλον θα ήταν κατάλληλες για το δελτίο του συλλόγου ιατροδικαστών.

επισήμανση

Δεν μπορεί κανείς να μην επισημάνει την πρωτοτυπία, την επιστημονικότητα και την γλαφυρότητα των κειμένων του π. Παναγιώτη Καποδίστρια. Και μόνη η αναφορά των τίτλων είναι ικανή για να δείξει την ποιότητα των μελετών του ιδιαίτερα καλλιεργημένου εφημέριου του χωριού Μπανάτο της Ζακύνθου: «Λογομαχία για την Ποίηση», «Στο μέγα καύμα κλωρός, μια οικολογική προσέγγιση στην "Αποκάλυψη" από θεολογική άποψη», «Οφειλόμενα στο νυκτερινό μαθητή του Ομήρου Ανδρέα Κάλβο», «Η αγωνία για το αν και πώς μέσ' από την ποίηση του Ανδρέα Κάλβου», «Το γκριζό συναίσθημα μες από το Καλβικό τοπίο».

κι άλλη επισήμανση

Όπως δεν μπορεί να μην επισημάνει το λόγο δύο άλλων σημαντικών και εν πολλοίς αφανών συγχρόνων Ζακυνθινών, του Νιόνιου Μελίτα και του Στέλιου Τζερμίνου, που παραπέμπουν στις καλές στιγμές της πνευματικής Ζακύνθου.

επιστροφή

Επιστροφή στο έτος Κάλβου για να αναρωτηθούμε: Δεν απαιτείται ειδικό προεδρικό διάταγμα για να ορισθεί ως έτος Κάλβου το 1992. Έχει εκδοθεί;

ο αθηναϊκός τύπος

Συγκινητική είναι η διάθεση για στήριξη του έτους Κάλβου που επιδεικνύουν κάποιες αθηναϊκές εφημερίδες Πριν από όλες η «Ελευθεροτυπία» (Δημήτρης Γκιώνης) και η «Καθημερινή» (Αμάντα Μιχαλοπούλου) και μετά το «Βήμα» και τα «Νέα».

εκδοτικά

Στο τρίτο του τεύχος βρίσκεται το ανανεωμένο περιοδικό της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Εκδοτών Βιβλιοπωλών. Περιοδικό σύγχρονο πια και εξόχως πληροφοριακό για τον κόσμο του βιβλίου. Με τη συμβολή της Αμάντας Μιχαλοπούλου, της Αλεξάννας Τριανταφύλλου και του Κυριάκου Ντελόπουλου.

ο Ζαμπέτας

Το θάνατο του Γιώργου Ζαμπέτα ακολούθησαν οι συνήθεις μεγαλοστομίες των εφημερίδων. Σχετικό ήταν και το σχόλιο του Δημήτρη Γκιώνη στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία»: «Με το θάνατο του Γιώργου Ζαμπέτα ακούστηκαν και γράφτηκαν και πάλι οι γνωστές υπερβολές (με κατάχρηση, ακόμη μια φορά, του χαρακτηρισμού βάρδος, που βέβαια ταιριάζει σ' ένα ραφωδό, σ' έναν υμνητή του έθνους). Υπερβολές που κατά τεκμήριο δεν αποδίδονται σε λόγιους ή επιστήμονες, πρόσωπα, τελospάντων, που με το έργο τους συμβάλλουν σε μια πιο ανθρώπινη ζωή».

κοινοτικές παραστάσεις

Για τις «διαδικασίες και τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες μπορεί η Κοινότητα να συμβάλει στην αποκατάσταση των μνημείων της Ζακύνθου που έπαθαν ζημιές στους σεισμούς του 1988» ήταν η ερώτηση που κατέθεσε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ο ευρωβουλευτής Σωτήρης Κωστόπουλος. Και αφορούσε τα μνημεία: «Κυρία των Αγγέλων» στην πόλη, «Αγία Παρασκευή» στην Μπόχαλη, «Παντοκράτορας» στην ομώνυμη κοινότητα, «Παναγία Φανερωμένη» στο Μουζάκι, «Παναγία Δερματούσα» στο Τραγάκι, «Άγιος Σπυρίδων» στις Βολίμες, «Άγιος Νικόλαος» στην Έξω Χώρα, «Αγία Παρασκευή» στο Κοθονέρι και το μοναστήρι της Αναφωνήτριας.

των μουσείων

Τα μουσεία μας είναι 120 και οι αρχαιολογικοί μας χώροι 150. Για να φυλαχθούν απαιτούνται 650 νυκτοφύλακες, ενώ σήμερα υπηρετούν μόνο 160! Και δεν υπολογίζονται οι 500 αρχαιολογικές αποθήκες των αρχαιολογικών συλλογών, ούτε οι 2000 ημιτελείς αρχαιολογικοί χώροι. Σαράντα μουσεία είναι εντελώς αφύλακτα και οι θησαυροί που στεγάζουν είναι στο έλεος των αρχαιοκαπήλων. Έτσι εξηγούνται οι αλληπάλληλες διαρρήξεις μουσείων, που κατάντησαν πια ρουτίνα.

«παλμογραφικά»

«Μαθητικοί Παλμοί» λέγεται η εφημερίδα των μαθητών της ΒΑ του 2ου Γυμνασίου Ζακύνθου, που με τα δύο μέχρι τώρα φύλλα της απέδειξε πως αποτελεί ένα πολιτιστικό έντυπο αξιώσεων. Ωραιότατα τα δύο αφιερώματα στο Γρηγόριο Ξενοπούλο και τον Ανδρέα Κάλβο. Ακόμη πιο ωραία η αντίσταση των μικρών... «παλμογράφων» στη σημερινή ζακυνθινή πραγματικότητα με τους τόσο ασθετικούς πολιτιστικούς παλμούς.

ευτυχώς

«Κόρκυρα» ονομάζεται το νέο σωματείο που έχει αναλάβει, υπό την προεδρία του κ. Γεωργίου Ράλλη, να κάνει τα απαραίτητα «λίφτινγκς» και να μακιγιάρει την Κέρκυρα για να την βρουν ωραία οι συνέδροι της συνόδου κορυφής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που θα πάνε εκεί σε δύο χρόνια. Ευτυχώς που γίνονται και κάτι τέτοια ανασκουμπωτικά και έτσι γλυτώνουμε από την ολοσχερή καταστροφή πόλεις με την ομορφιά της πρωτεύουσας του Ιονίου.

ευρωπαϊκές διδαχές

Δύο από τις συνεργάτιδες του «Περίπλου» διδάσκουν εδώ και αρκετό καιρό σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια την ελληνική γλώσσα. Η Κατερίνα Κωστίου στο Καίμπριτζ και η Κλαίρη Σκανδάμη στο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης. Φαίνεται πως και οι ευρωπαίοι και εμείς ξέρουμε να διαλέγουμε συνεργάτες.

Καρολογικά

*Ἦμος δ' ηριγένεια φάνη ροδοδάκτυλος Ἥως,
ἵππους τ' ἐξεύγνυντ' ἀνά θ' ἄρματα ποικίλ' ἔβαινον·
(Ὀμήρου, Ὀδύσεια Γ)*

Ο Ariel ήτωνα κιάλας ζύπνιος την ώρα που εσπκωθήκαμε. Η άλμπα ζωντάνευε στον ορίζοντα, κατά τον Λεβάντε, ζωγραφίζοντας ροδοκόκκινες και ματιές πινελιές, πίσω από το Κάστρο και τον Σκοπό, που λες και ξεφύτρωναν, ετούτη την ώρα, για πρώτη φορά από το βαθύ σκοτάδι της νύχτας...

Ο Οχιτώβρης έδειχνε να ταλαντεύεται ν' αποφασίσει αν θα γινότουνα φθινοπωρινός ή θάμενε καλοκαιριάτικος... Ο κάμπος ήτωνα σκεπασμένος από το σόλιτο γκριζογάλανο πούσι με το παράξενο κυματιστό σχήμα που άφηνε να ξετρυώνουν, πάνωθ' του, μοναχά οι κορφές από τα μυροδέντρια και τα κυπαρίσσια... Οι κουκουναρίες στο Κοκκινέικο θυμίζανε κεφάλια από πελώρια μανιτάρια, όπως ξεπεταγόντανε περήφανες απάνω στη ράχη, όσο η μέρα κέρδιζε σιγά-σιγά τη μάχη του φωτός και των εικόνων.

Ο Νιόνιος ο Πέρονας έβγαλε την περήφανη φοράδα από το σταύλο... Το ζω φαινότουνα νευρικό και πολέμαε να το ημερέψει με λίγη βρώμη, προτού το ζέξει...

Ο Ariel προσπάθησε κάνα δύο βολές να τηνε πλησιάσει, μα η απειλή της κλωσίας από τη Μπέλλα, τον ανάγκαζε να βαστάει μια λογική απόσταση από τα πσινά της πόδια...

Ο Νιόνιος, ωστόσο, με μια γλήγορη, επιδέξια κίνηση κατάφερε να της περάσει την πέτσινη καπιστράνα, μιας κι η φοράδα δεν έδειχνε πως θ' ανεχότουνα την κεφαλιά με τα στρόγγυλα πλαϊνά...

– Καλημερούδια!... μας χαιρέτησε ειρωνικά. Αμποδάτε άμα φτάσουμε. Θα τσούκουμε φάει οι σκούρκοι στο ληνό και θα φορτώσουμε σκέτο λάγκερο, στο φινάλε!

Ο Prospero τίναξε τα παπούτσια του, για να διώξει λίγη από τη δροσιά που του τάχε μουσκέψει, μέχρι της μετζασόλες.

Είχε αρχίσει να φωτίζει κι οι σιλουέτες από της λωτιές, αδιόρατες πινελιές, σαν ζωγραφική της μακρυνής τους πατρίδας. Το εικοσάσταμνο βουτσι, φορτωμένο αποβραδύς στο κάρο, ήθελε στήριγμα κάνα δύο σφίνες ακόμα, μήπως κυλίσει όταν εγιόμοζε. Ο Ντίνος εμάζωξε τα σκοινιά που ήτωνα τυλιγμένα στην πίσω μερία του κάρου σταυρωτά και πέρασε στη θέση τσου την τάβλα.

– Ακούς να μη θέλει να βρέξει, γκρίνιαζε.

– Όχι ακόμα, Ντίνο... Μιας και κράτησε ίσαμε τώρα, άσε να τελειώσουμε και τα φλέρια.

Εσιγούρεψε το στρίποδο που στήριζε το κάρο κι ύστερα κρέμασε το σίγλο, στο σγάτζο που ήτωνα καρφωμένος κάτω από τη σκάρα.

Ο Prospero τούγνεψε με την μπότσα που βάσταε από το πόρτεγο...

– Θεεσ ένα μπικερίνι;

– Θα με κόψει, πρωί-πρωί... Και το πορτόνι είναι στενό... Μην πάρω και της κολώνες μαζί μου. Μία φρίσα θα φάω μοναχά.

Άρχισε να ψάχνει για το μισόσταμνο, το κωνί και την αφάνα.

Το φως είχε απλωθεί και το καμπαναρίο στο Ρωμύρι, που άρχισε να ξεχωρίζει, έμοιαζε να θέλει να ανταγωνιστεί σχηματικά της λεύκες που ψωνόντανε δίπλα στο ποτάμι, στα Νεγκέικα.

Ο Πέρονας πολέμαε ακόμα με τη φοράδα... Το ζωντανό είχε κομμάτι μουλαιμίσει τώρα κι έτσι κατάφερε να της περάσει το μπαρντίμι κάτω από την ουρά της, στα πσινά... Η βρώμη κόντευε να τελειώσει και βιαζότουνα να τηνε ζέξει ογλήγορα...

– Εμπορογάραμε, του γκρίνιαζε ο Ντίνος.

Κι ο Prospero απομακρύνθηκε να μην ακούσει τη λογοκουσία από της βλαστήμιες που θ' ακολουθάνε... Ο Ariel μπερδεύτηκε στα πόδια του, φεύγοντας, λες και καταλάβαινε κι αυτός της συνέχειας.

Ο Νιόνιος, με μια επιδεξιότητα μοναδική, τοποθέτησε στην πλάτη της Μπέλλας τα υφαντά μαξιλάρια και τα σαμαράκια όσο πιο γλήγορα εμπόρειε... Πέρασε ύστερα τσου σιδερένιους κάβους από της θηλειές που εκρεμόντανε από τα καθόξυλα, σιγουρεύοντάς τα απάνου στην λάτζες. Χωρίς να το καταλάβει κι η ίδια η φοράδα, την είχε φέρει σιγά-σιγά στη θέση της...

– Οπίσω, τζόγια μου, οπίσω, της ψιθύριζε στ' αυτή γλυκά μα κι επιτακτικά, σε μια γλώσσα σχεδόν ερωτική...

Ζεγγμένη τώρα, την χάιδεψε τρυφερά στα καπούλια κι ύστερα πέταξε απαλά τα γκέμια ανέμελα στα κερούλια του κάρου.

Είχε ημερώσει για τα καλά.

Ο Ariel, ξεθαρρεμένος, τριγύριζε το περήφανο ζωντανό σαν να επιθεωρούσε την πολύπλοκη διαδικασία. Ο Νιόνιος συμπλήρωσε την ιεροτελεστία, περνώντας στο λαιμό της φοράδας την κουδουνωσία και τη λαιμαργιά με τις άπειρες πολύχρωμες, μπλάβες, κόκκινες και κίτρινες χάντρες. Ο Ariel ξαφνιάστηκε κι έφυγε σαρτένοντας, όταν το ζω χλιμιντρίζοντας τίναξε το κεφάλι του δυο-τρεις φορές, σκορπώντας γύρωθε έναν ήχο παράξενο κι όμως τόσο γλυκό στ' αυτή, όσο το κελάηδημα του τσιπουριέλου, που τόσον ώρα, αθέατος, πήδαγε από κλαρί σε κλαρί, δίπλα στην αποθήκη με το μούστο.

– Πάμε, κοπέλλα μου. Ο Νιόνιος τράβηξε μια-δυο φορές τα γκέμια και το κάρο ξεκίνησε για το Μουζάκι, κατηφορίζοντας την ατελείωτη μάλιστα...

Ο Prospero περίμενε στην μπασία. Το κάρο πέρασε μπροστά του τρίζοντας και διάβασε: «Καρποποιείον Π. Φωτεινόπουλος», γραμμένο με κόκκινα και μπλάβα γράμματα. Ο Antonio μάς ακολούθησε πεζός...

Το βουττό μεγάλωνε όλο και πιο πολύ. Ο Antonio παραμέρισε γλήγορα και φώναξε στον Ariel: – Εδώ! Και το ζωντανό, πηδώντας τον όχτο, στάθηκε πίσω από τα λιόφυτα. Η «Βόρβο» του Μπακούκου ξεπρόβαλε μίτε αστραπή από της στροφής του Σμπάρα, τραντάζοντας συθέμελα τη λιθία και χάθηκε μουγκρίζοντας, μέσα σε σύγνεφα από μπουκό, κατά του Μουριέ.

– Μουρλοπαναγιώτη... ψιθύρισε ο Prospero, διώχνοντας με το χέρι του τον καπνισμένο απ' το πετρέλαιο αέρα που ανάσανε άθελά του. Τώρα το βουττό ακούσε αλλιώτικο. Ο τρόμος ήτωνα όμως ίδιος. Ίδιος κι ο μπουκός, ίδια η μυρουδιά από της εξάτμιση με τα γκριζόμαυρα σύγνεφα που τους συντροφεύανε.

– Τρέμει το γιοφύρι, είπ' ο Πώπος δίπλα μας. Το Τσιπέικο είναι ή του Σπαθάκ... Κι ο Antonio δεν απέφυγε τον πειρασμό να μουρμουρίσει μια άκομψη φράση...

Ημπόρα, που μόλις πέρασε, λες και ξαναζωγράφισε τη Ζάκυθο... Τα χρώματα πιο ζωηρά, οι αποχρώσεις πολλαπλάσιες και τα καλάμια, που χορεύανε ένα χορό ακανόνιστο στις ριπές του γαρμπή, καθρεφτίζανε πότε το τσελέστε του ουρανού και πότε το ροζέ-άσπρο από της σύγνεφα που φεύγανε σιγά-σιγά κατά του Μπελούσι...

Οι στάλες της βροχής γλυστράγανε πάνου στα λογχωτά τους φύλλα, ζαλίζοντας το μάτι με τις ανταύγειες που λαμπυρίζανε σαν άπειρα μικρά φωτάκια...

Οι χάντρες στο λαιμό του αλόγου φαντάζανε σαν πολύτιμες πέτρες από εξωτική συλλογή. Το ζωντανό, υπέροχο, με το γυαλιστερό κανελί του τριχώμα, ανηφόριζε, αγέρωχο, το δρόμο της ρίζας, στου Λιοσέου. Ήξερε πως ήτωνα ωραίο...

περίπλους

«Καροποιείον Δ. Αυγουστίνου-Δρόσου» ...

Κι οι δυο σημαίες, ζωγραφισμένες σταυρωτά στην μπάντες, φαντάζανε σαν ζωντανές. Τα μπρατσόλια και τα ροδόξυλα, φρεσκοβαμμένα, φαινότουνα ακόμα πιο φανταχτερά, ξεπλυμένα από τη βροχή, που είχε βαστάξει ούλο το πρωί.

Το κάρο του Πεσάδου, αφεγάδιαστο, είχε ξεφορτώσει και γύριζε για την τελευταία ρούγα στο ληνό του Μακρέικου. Το φανάρι τη ρόδας, αριστερά και ζερβά, ζάλιζε το μάτι όπως γύριζε κι οι μπόσολες, κατάμαυρες σαν τα γαλέτα που βαστάανε τον άσσο, χρωματιστό κοντράστο στο πράσινο απ' τ' αμπέλια που είχαν αρχίσει να ξεθωριάζουνε.

Του Ταμπακόνα δεν είναι εκεί; ρώτησε ο Μέντης, βγαίνοντας από το ποδόκι.
– Όχι, μωρέ, τούπε ο Ντίνος. Του Σπύρου είναι μια στάλα μεγαλύτερο. Τόφερε από την Πάτρα, από του Πουχάγιερ. Και με φαρδιές πλατινές...
«Καροποιείον Λόζα» ... σκέφτηκε ο Prospero.
Ο Αντονίο, σκυφτός, είχε κιόλας αρχινίσει να γραδάρει.
Το απόγιομα έσβηνε σιγά-σιγά.
– Παιδιά, δελέγκου να φεύγουμε. Θα δειλινίσουμε έτσι που πάει... Κι ο δρόμος στο Λαγοπόδο είναι όλο λούμπες...
Ο Prospero λες και δεν άκουε...
«Καροποιείον Ζαχαρία Κλάδη», σκέφτηκε.
Κι άρχισε να μετράει. Τέσσερα, πέντε... Πόσα νάχει φτιάσει μέχρι τώρα...
Ο Αγιελ εμφανίστηκε ξαφνικά. Είχε ένα ύφος αξιολύπητο. Μισοκούτσαινε. Πάλι είχε πειράξει τη φοράδα...
Ο Ντίνος τράβηξε τα γκέμια με δύναμη... Και το κάρο κάθηκε στο σκοτεινό πια λιοστάσι του Νιαούλη.

ALONSO

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΛΟΥΣ

Θα ήθελα να με εγγράψετε μέλος της μη κερδοσκοπικής εταιρίας «Φίλοι του περιοδικού 'Περίπλους'». Αποστέλλω ταχυδρομική ή τραπεζική επιταγή ποσού 10.000 δρχ. ως ετήσια συνδρομή μου για το 1992 στη διεύθυνση:

Διονύσης Βίτσος, περιοδικό «Περίπλους», Αχαρνών 43, 104 39 ΑΘΗΝΑ.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ

ΕΙΜΑΙ ΗΔΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗΣ: **ναι.....* όχι.....**

* Στην περίπτωση που είστε ήδη συνδρομητής και έχετε καταβάλει τη συνδρομή του 1992, θα αποστείλετε ποσό ίσο με τη διαφορά ανάμεσα στο ποσό των 10.000 και εκείνου της συνδρομής που έχετε καταβάλει.

Ντόρια Μαρνέρη

Η μετανάστευση

Χαρούμενα σύννεφα σχημάτιζαν τα κελιδόνια στον ουρανό. Πού είναι τώρα τα φτερουγίσματα και οι φωνούλες τους, τα πετάγματά τους – πετάγαμε μαζί τους – τώρα πεταγόμαστε στον ύπνο μας από τη θουή γύρω μας και τη σιωπή εντός, που ξεκουφαίνει. Η χώρα μας διάδρομος μετανάστευσης των πουλιών. Καλοκαίρι του 60 και το σπίτι σου άφησες – πεινούσες – στο σταθμό κανείς δεν σε περίμενε, ο Γερμανός δεν επιτρέπει στον άντρα που θα παντρευτείς να έρθει να σε πάρει.

Νεόνυμφη και σε παράγκα, νοσοκομείο και πλένεις πιάτα. Συνάλλαγμα στέλνεις στο γιο σου τώρα που σπουδάζει. Τον επισκέπτεσαι με την κομψή στους ώμους γούνα και τα χρυσαφικά στα δάχτυλα και το λαιμό.

Ποτέ σου όμως δεν ξέχασες τα χρόνια που πέρασες μακριά απ' την πατρίδα σου – τριάντα χρόνια πέρασαν, πώς πέρασαν!

...

Μου είπες: Ένταση νοιώθεις; Εισπνοή. Αργά ν' αναπνεύσεις κι εκπνοή. Δεν μπορώ σ' αυτή την πόλη, σου απάντησα – πνίγομαι. Κι ας έφυγα μικρή στα δώδεκα από το νησί, κάθε πετρούλα, μονοπάτι θυμάμαι. Όλα στη θέση τους μένουν, με περιμένουν. Κάθε μέρα τρόλεϋ, τραίνο, συνωστισμός. Χέρια γαντζώνονται πάνω μου στα φρεναρίσματα και δεν αντέχω.

Πολύχρωμη η ζωή, σημαίες τα ρούχα ανέμιζαν από το ένα μπαλκόνι στο άλλο κρεμασμένα. Λουλουδιασμένα σπίτια και ασπρισμένες αυλές, σκουπίδια παντού εδώ, και το γραφείο όλο τζάμι – με παρακολουθούν – ενώ αόρατη νοιώθω.

Παντού η αλήθεια γύρω μας πληροφόρηση, υπερπληροφόρηση – εμείς αδρανούμε. Λογοκρισία δεν υπάρχει μόνο που δεν μπορούμε να μιλήσουμε και η αλήθεια ψέμα που δεν αποκαλύφθηκε ακόμα. Ψέματα όλα ψέματα. Κανείς δεν σας πιστεύει. Την αλήθεια τη δική μας ζούμε μόνο.

Αποκαμωμένοι γέρνουμε στα καθίσματα λεωφορείων σαραβαλιασμένων, μισοκοιμισμένοι, μισοπεθαμένοι φτάνουμε στο σπίτι. Εδώ συνεχίζω και ζω και κάθε μέρα σχεδιάζω το μεγάλο ταξίδι. Ακτές δαντελωτές στο δρόμο μου, ποτάμια φιδωτά, Κασπία Θάλασσα και Νιαγάρας, Δούναβης και Νείλος.

Αφήνω πίσω μου επίπλωση ολόκληρης ζωής, στη Μαύρη Θάλασσα πετάω το κλειδί, το σκάω και γλυτώνω.

Την επομένη αναβάλλω το ταξίδι μου.

«Μεταπολεμικά αχνογραφήματα»

Νόνιος Αλ. Μελίτας

Τα ροδάκινα του παπά

Τη στιγμή που ο Νικόλας, ο γερομπασμένος εκκλησάρης της Πισκοπής, ορμάει φουριωμένος χτυπώντας μάλιστα πίσω του με φόρα την ξύλινη πόρτα της Σακρεστίας, ο παπα-Μαρίνος ο λευκαμένος εφημέριος, ντυμένος στ' αλέγγρα καλοκαιρινά του άμφια, εκείνα τα κιτρινωπά με την ολόχρυση κλάρα, αποτελείώνει σχεδόν την κυριακάτικη λειτουργία. Στημένος λοιπόν καταμεσής της Ωραίας Πύλης και στραμμένος ελαφρά κατά τον ασημοντυμένο Αφέντη το Χριστό, λέει με το μοναδικό τρόπο που αυτός μόνο νογάζει την ευχή του οπισθάμβωνα: «Ο ευλογών τους ευλογώντας Σε Κύριε...».

Κι ενώ η βαρύτονη και γεμάτη γλύκα φωνή του ανεβοκατεβαίνει χρωματίζοντας μαστοροίσια την κάθε του λέξη, η θουνίσια αστραφετή του ματιά έχει αρπαγμένο το νευρικό κι απότομο έμπα του Νικόλα. Και να ιδείς που μαντεύει σωστά την αιτία τση τόσης μεγάλης του φουγιοζητιάς.

Ωστόσο, μ' ούλη του την άνεση, ολοκληρώνει την ευχή, συμπληρώνοντάς την με ούλες τσι μινούτειες τσι προβλεπόμενες από κάποιο ντόπιο άγραφο τυπικό και το ίδιο μεγαλόπρεπα εισέρχεται στο Άγιο Βήμα. Και τότενες, χωρίς να χάσει καιρό, στο μινούτο που λένε, γυρίζει το κεφάλι προς τη μερία όπου στέκεται ακόμα κοκκαλωμένος ο Νικόλας και μ' ένα του μόνο λόγο τονε κεραυνοβολεί:

– Μη μου πεις, μωρέ, πως σου τα φάγανε κι εφέτος πάλε, οι ευέλπιδες! Ομπρός στην άγρια ετούτη επιτίμηση του ρασοφόρου προϊσταμένου του, που όσο και νάναι την επερίμενε, μαζεύεται στην αρχή ο κακόμοιρος ο εκκλησάρης σαν το βρεγμένο το γάτο. Συνέρχεται όμως αμέσως και με τη σειρά του, στο ίδιο τσινιόζο φάστο, του αμολάει καρφωτή την απάντηση:

– Τι με φοβερίζεις αφέντη; Τηγάρις τα θούτηξα εγώ; Εκείνες οι ξακληρίες τα ερημάζανε πάλε. Οι ίδιοι κομπέβελτοι που κι η αγιοσύνη σου τσου ανέχεται ολοχρονικές εδωμέσα.

Γι' αυτό ακριβώς το λόγο, για να μη τα ρημάξουνε δηλαδή, οι κατά Νικόλα πάντα «ξακληρίες», από μήνα τώρα παπάς και νότσολος έχουνε λάβει τα μέντε τους. Και την πόρτα που επικοινωνεί με την αυλή εκλειδώσανε κι επιπρόστετα μάλιστα τση περάσανε κι ένα τεράστιο λουκέτο. Κι η άλλη του δρόμου η εξώπορτα, πλέον του θεόρατου καδινάτσου, ασφαλίστηκε με δύο ακόμα σιδερένιους σκότρους.

Κι όλη ετούτη η φάμπρικα στήθηκε για να ιδούνε αν είναι επιτέλους καπάτσοι να σώσουνε τα λίγα ροδάκινα που κάθε χρόνο καρπίζει η ροδακινιά τση εκκλησίας και κάθε χρόνο επίσης, προτού καλά-καλά αρχίσουνε να σκαρίζουνε, πέφτουνε απάνου τσου σαν τα λιμάδια και τα κατασπαράζουνε οι «ξακληρίες».

– Μάλιστα, οι ξακληρίες, συνεχίζει να παραμιλεί φωναχτά ο Νικόλας. Όπου είναι καπάτσες άμα τσου λάχει να ξεσπαλιάσουνε όχι μόνο τη ροδακινούλα τσ' αυλής μας, μα και το καμπαναρίο συθέμελο, αντάμα με τα δύο του τα βενετσιάνικα καμπανέλια.

Μονολογώντας έτσι, συμπληρώνει τα όσα δεν μπόρεσε πρωύτερα να πει μπροστά στον παπά, γιατί όσο νάναι τον έχει κι από φόβο. Και με το βέντουλο στο χέρι, εκείνο με το χοντρό χαρτόνι το καρφωμένο στο μακρύο καλάμι, ντυμένα ούλα τσου γουστοζικά με πολύχρωμο γυαλιστερό χαρτί, α-

σπετάρει ανυπόμονα τον Κουντούρη, να πει επιτέλους «Τον ευλογούντα και αγιάζοντα ημάς...» για να ρικτεί και ετούτος ολοσούμπτος στο σθήσιμο των καντηλιών, όπου και θα νετάρει τουλάχιστο για τη σημερινή από εκκλησίες και ...ιερωμένους.

Ο λόγος λοιπόν για τους μυρουδάτους και ζουμερούς καρπούς συγκεκριμένης ροδακινιάς, που φυτρώνει στην αυλούλα του Αγίου Νικολάου των Ξένων. Και τους οποίους, κάθε χρόνο όπως και φέτος, τους ρημάζουνε τ' αγιοπαιδα. Τα οποία δεν είναι άλλα από κάτι αγοράκια των «καλών» λεγομένων οικογενειών της ενορίας, που τόσο η παράδοση, όσο και η ανάγκη, τα θέλει όλες τις εποχές εδεκεί μέσα στο Ιερό να κλωθογυρίζουνε παπά και νότσολο, προφασιζόμενα τάχατες πως τους αγιοτάρουνε. Ωστόσο η αλήθεια είναι πως η υποτιθέμενη προσφορά τους περικλείει μέσα της κι ένα τσουρουλάκι «παίξιμο».

Τι να κάμεις όμως, παιδιά είναι. Και τσι Κυριακές ή τσ' άλλες επίσημες μέρες είναι απαραίτητα για τη Λειτουργία. Να φορέσουνε το χρωματιστό ράσο, το γαρνιρισμένο στις άκρες με φτηνό πασαμά, για να βαστάνε άλλα τις αναμμένες τρίφωτες τόντρες κι άλλα να συροκελάνε τ' ασημένιο λιθανιστήρι.

Όρα όμως να πιάσουμε την κουβέντα από την αρχή. Όπως είναι γνωστό στους περισσότερους το Άγιο Βήμα (=Ιερόν) του Αϊ-Νικόλα των Ξένων, που είναι και ο καθεδρικός ναός του νησιού, επικοινωνεί εσωτερικά μ' ένα θεόρατο σκευοφυλάκειο, τη Σακρεστία, όπως συνήθιστηκε να τη λένε. Ο χώρος λοιπόν αυτός, κατά που το λέει και τ' όνομά του, χρησιμοποιείται κυρίως για να αποθηκεύονται τα διάφορα έπιπλα και λοιπά σκεύη του ναού. Όσα δηλαδή είναι απαραίτητα για ειδικές ημέρες και για ξεχωριστές τελετές, όπως επί παραδείγματι τα κομμάτια του πάρκου που μπαίνει λίγο πιο κάτω από την Ωραία Πύλη για το Μεγάλο Αγιασμό των Θεοφανείων. Ή τα εξαρτήματα της βελούδινης Ουρανίας (=Μπαρδακίνο) που σπίνεται κι αυτή τις γιορτάσιμες μέρες στη μέση του ναού κι απαραίτητα συμμετέχει σε κάθε λιτάνευση. Είναι άλλωστε το χαρακτηριστικότερο λατρευτικό σκεύος που χρωματίζει τις επανησιακές λιτανείες.

Φυλάγεται εδώ ακόμα, επαναπαυόμενος για ούλο σχεδόν το χρόνο μέσα στη θεόρατη τάβλινη αρμαράδα του, ο περίφημος ξυλόγλυπτος Επιτάφιος, ντυμένος στο γκρενά ακριβό βελούδο και χρυσομένος με ατόφιο φύλλο χρυσού. Κι όπου τη Μεγάλη Πέμπτη το βράδυ, όταν ειπωθούνε τα «Ευαγγέλια», τονε παραλαβαίνει ο Γράσσοσ και η παρέα του, Καλαμάς και σία, άνθρωποι όλοι τσου κερδύναμοι από την Παραλία και τονε σκκώνουνε από το θηκάρι του, για να τον πάνε στη μέση του «κυρίως Ναού», εδωθες από το διάζωμα και πίσω από το Σταυρωμένο. Και τον αφήνουνε κατά πλάτος και ποτέ κατά μήκος του κτιρίου, όπως κάνουνε όλες οι άλλες εκκλησίες τση Χώρας. Και το χάραμα του Μεγάλου Σαββάτου, η ίδια πάλι κουμπανία, με το που θα ακουστεί η τελευταία παράγραφος του Ευαγγελίου, όπου ψάλλει ο διάκος από τον Άμβωνα: «Οι δε πορευθέντες ψφάλισαντο τον Τάφον, σφραγίσαντες τον λίθον μετά της κουστωδιάς», ακριβώς με το «κουστωδιάς» τονε τραβάνε από την Ωραία Πύλη, που έχει εναποθεθεί μετά την ανά την πόλη περιφορά του, σιγά κι αθόρυθα, και τον ξανακλείνουνε μέσα στην ξύλινη θήκη του.

Είπαμε παραπάνου «σιγά και αθόρυθα» και το επαναλαμβάνουμε πάλι, για να το ξεχωρίσουμε με ό,τι συμβαίνει στις άλλες ζακυνθινές εκκλησίες, όπου την ίδια ακριβώς στιγμή που τραβάνε τον Επιτάφιο, γίνεται ο περίφημος «ντόρος». Στη Μητρόπολη όμως όχι, γιατί εδώ ο ντόρος, ο μεγάλος ντόρος, γίνεται το ίδιο βέβαια πρωινό, αλλά σε διαφορετικό σημείο της Ακουλουθίας.

Υπάρχει ακόμα ο θρόνος, βαρύτιμη πολυθρόνα, όλο χρυσό και βελούδο, που βγαίνει για πολύ υψηλούς επισκέπτες. Φυλαγμένος κι ετούτος μέσα στο ξύλινο ντουλάπι του. Και για να τελειώνουμε, είναι εδώ ακόμα εικονίσματα παλαιά, τραπέζια διαφόρων διαστάσεων, πολλές-πολλές ψάθινες καρέκλες, τόντρες και φανάρια, λαμπάδες και κερία κι άλλα ποικιλόμορφα αντικείμενα, χρειαζόμενα και μη.

Το Άγιο Βήμα συγκοινωνεί, όπως είπαμε, με τη Σακρεστία με μία δίφυλλη ξύλινη πόρτα που βρίσκεται στη δεξιά μεριά. Διαβαίνοντας κανείς ετούτη την πόρτα, μπορεί να τραβήξει σε δύο κατευθύνσεις. Μία προς τ' αριστερά, που πάει απ' ευθείας σε μία άλλη πορτούλα, που τραβάει γραμμή στη μακρόστενη ξύλινη σκάλα, οπού το κάθε πάτημα απάνου της την κάνει να τρίζει επικίνδυνα.

Η σκάλα λοιπόν αυτή, η αιώνια πρόθυμη για υποχώρηση, χρησιμεύει για να ανεβαίνει στον Άμβωνα ο διάκος που συλλειτουργεί κάθε Κυριακή με τον παπα-Μαρίνο, για να λέει το Βαγγέλιο. Ο Άμβωνας επίσης παραχωρείται και σε κανέναν περαστικό θεολόγο, οπού του παρέχεται αρμόδια η άδεια, για να κηρύξει το Θείο Λόγο. Ωσαναφορά το Γιαννούλη, τον υπέργηρο ιεροκήρυκα της επαρχίας, πού κότσια ο καπερός για τέτοια σκαφαλώματα. Για τούτο ό,τι την κάθε φορά έχει να πει το λέει πάντα από τη Μεσινή Θύρα κι έτσι ψυχάζει, πρώτα εκείνος που τα λέει, ύστερα όλοι οι άλλοι που τον ακούνε. Υποχρεωτικά πάλι, για μία φορά το χρόνο, την ανεβαίνει κι ο Επίσκοπος. Κι αυτό συμβαίνει κάθε Μεγάλη Παρασκευή, πριν την Αποκαθήλωση. Κι από εκεί κατ' έθιμο κάνει το Μεγαλοπαρασκευάτικο κήρυγμά του. Καθιερωμένη τοπική συνήθεια, θεμελιωμένη σε κάποια λεπτή τζαντιώτικη ευαισθησία, που αρνιέται να δεχθεί το Χριστό καρφωμένο πάνου στο Σταυρό και τον Προκαθήμενο να κηρύττει από το θρόνο του.

Αν κάμει όμως κατά τα δεξιά και διασχίσει σε όλο της το μήκος την παραλληλόγραμμη αίθουσα, θα συναντήσει μία άλλη πόρτα που βγαίνει στη γνώριμη πια αυλούλα. Γυρωμαντρωμένη με ψηλά πέτρινα μουράγια που, μέσω μίας αγκωναρένιας αφιδωτής πύλης, επικοινωνεί κατευθεία με το δημόσιο δρόμο. Η οποία και ουσιαστικά αποτελεί το βασικό κορμό του κωδωνοστασίου της εκκλησίας. Οικοδομημένου εξολοκλήρου με μαστορίσια πελεκισμένη γερακόπετρα, οπού ψηλά στην κορυφή του φιγουράρει μπικλιμπιδάτος ένας μεγάλος σφυρηλατισμένος σταυρός. Τώρα βέβαια μπορεί νάναι απλό κι απέριτο το κωδωνοστάσιο του Αϊ-Νικόλα των Ξένων και να μη φτάνει κάτι άλλα καμπαριάρια του Ζάντε, όπως των Αγίων Πάντων επί παραδείγματι. Κατέχει ωστόσο ένα προνόμιο, οπού και του δίνει ανάλογη βαρύτητα. Και ετούτο συνίσταται στο ότι πρώτο αυτό αρχίζει το σημαντάρισμα της «Γκλόρια» του Μεγάλου Σαββάτου.

Σ' ετούτη λοιπόν την περιτοιχισμένη ένα γύρω αυλούλα, οπού, μέχρι τα τέλη του περασμένου αιώνα και πριν ο Τζουλάτης κατασκευάσει το Δημοτικό Νεκροταφείο, θάβανε πατείς σε πατώ τους φτωχούς ενορίτες (γιατί για τους άλλους, τους αφεντάδες, υπήρχε αμφοναρισμένη θέση μέσα στο Ναό) φύεται η περίφημη ετούτη ροδακινιά. Φυτρωμένη σύρριζα στον τοίχο της εκκλησίας, καλοθρεμμένη από το πλούσιο ζωτικό λίπασμα που από χρόνια διαθέτει ο χώρος, απλώνει το πυκνό πρασινόμαυρο φύλλωμά της πάνου στην κυκλική προεσοχή που σχηματίζει η κόχη του ανατολικού τμήματος του Ναού.

Όση ώρα τώρα ο Νικόλας τριγυρίζει, με μπόλικη πάντα δόση σωκάδας, το πολύχρωμο βέντουλο βεντουλίζοντας αράδα κερία και καντήλια, ο εφημέριος έχει βγάλει τα χρυσοκέντητα άμφια και, αφού τα δίπλωσε με τάξη, τα τοποθέτησε στην ξύλινη αρμαράδα του Ιερού. Πέρασε έπειτα στην πλά-

τη του το πάντα καλοσιδερωμένο του ξώρασο, πήρε το μαστούνη του και με το γνώριμο καλοσυνάτο του τήρο, κατέβηκε προσεκτικά ένα-ένα τα πέτρινα σκαλοπάτια της προπετίβας, έτοιμος να του δώσει για σπίτι. Με το που βλέπει όμως τον εκκλησάρη του, που στο μεταξύ γύριζε από την περατζάδα του σβησίματος, έτσι κακομουτρισμένονε ακόμα, σταματάει και στα μισοαστεία-μισοσοβαρά του αμολάει:

– Λοιπό, Νικόλα, για λέγε. Πού εβρήκανε ευτά τα παιδιά απερτούρα και τα εβαράσανε;

– Μα σας το είπα, δέσποτά μου, σπεύδει να απαντήσει απολογητικά ο άλλος, πως δε φταίω ο κακορίζικος σε τίποτσι. Ο σορ-Νιόνιος ο Λάτας έκαμε τη συμφορά, οπού σώνει και καλά ήθελε να βγει στην αυλή προς νερού του. Τι όριζες να κάμω ο κακομοίρης εγώ; Να τονε αφήκω να συγκλυστεί γέρο άνθρωπο; Οπούναι φόρτσα κι άγιος επίτροπος; Τούδωκα λοιπό το κλειδί, αβιζάροντάς τονε να ματακλειδώσει δελέγκου. Μα εκείός πού; Αντίο τσερβέλο! Ε, έδεκει είναι που εβρήκε την απειθεία εκείνη η σκληθήρα ο γιος του Τζανή κι ετρούπωσε στην αυλή. Από κει και πέρα τι άλλο επερίμενες ...παρί να διαπλατώσει το ξέπορτο για να μπουκάρει ούλη η ...φατέρνα και να τα εξαφανίσει ούλα στο μινούτο.

Και γλυκαίνοντας κάπως τη φωνή του συνεχίζει:

– Εδωπά, και με το συμπάθιο παναπέι, έχει κι η αγιοσύνη σου ένα τσουρουλάκι άδικο, οπού μαζώνει ούλες ετούτες τσι ξακληρίες εδωμέσα.

Αφήνοντας αναπάντητη τη σπόντα του εκκλησάρη, του κάνει πάντα μισογελώντας ο δέσποτας:

– Και ...τα εσπκώσανε ούλα, μωρέ παιδί μου;

– Μωρέ τα παλνοπράματα, δεν αφήκανε σας λέω ούτε ένα, έτσι για μυρουδιά!

– Κρίμα τα κλεισίματά μας λοιπόν, συμπεραίνει τελικά ο αγαθός λευίτης, με τη μακρία άσπρη γενιάδα. Κι αντικτυπώντας ανάλαφρα το χοντρό μαύρο μαστούνη του, εκείνο με τη σκαλιστή ασπμήνια λαβή, πάνου στις πέτρινες πλάκες της εκκλησίας τραβάει γραμμή για το σπίτι.

«Ότε ένα λοιπόν έτσι για μυρουδιά», σκέφτεται καθώς ανηφορίζει με το πάσο του για τ' αρχοντικό. Τώρα βέβαια για να πει την άγια αλήθεια, κατά βάθος δεν τονε τοσοέγνοισε το ξάφρισμα τση ροδακινιάς. Πφ, χαράς το πράγμα! Για λόγου μάλιστα οπού ποτέ δεν αγγίζει στα χείλια του ετούτο το χνουδάτο καρπό. Αλλά και να τ' άρεσε ακόμα, από ετούτα θα επερίμενε να φάει; Τόμου ο μαρκάς, αυτή μάλιστα την εποχή, είναι φόρτσα φίσκα στο ροδάκινο. Τόσο το σορό! Ωστόσο καλά έκαμε κι έλαβε τα μέτρα του, άσχετα από το όποιο αποτέλεσμα. Γιατί με τα ροδάκινα αυτά συμβαίνει κάτι άλλο, κάτι διαφορετικό. Τα γουρμαίνει η ροδακινιά τση εκκλησίας. Και κατά έναν άγραφο κανόνα ό,τι «βγάνει» η εκκλησία, εκτός του ότι είναι ιερό και απαραβίαστο, απαρθενεύει ολόκληρο στην αφεντιά του. Επομένως και τα ροδάκινα λογίζονται δικά του, καταδικά του. Τα «ροδάκινα του παπά», όπως από χρόνια τάχουνε ξενοματισμένα οι γειτόνοι. Πρέπει λοιπόν να τα διεκδικεί για ένα ο νόρε. Αλλιώς τι αφεντικό τση εκκλησίας θάτανε, ανεχόμενος ν' ανεμοσκορπιούνται τα υπάρχοντά της; Εδώ ο Ξιπές ο απέναντι, οπού μία συκιά όλη κι όλη την έχει, και την κάθε εποχή π' αρχινάνε και φουσκώνουνε τα χοντρόσυκα, παίρνει μία καθήκλα και πού τονε χάνεις, πού τονε βρίσκεις, παρά εδωπά. Έχει τάχατες χρεία να μαζώνει μία-μία δραχμούλα; Τόμου με μία δραχμή παίρνει κανείς πάνου από δέκα σύκα. Μήτε ο κόπος του δηλαδή, που τα κόβει ένα-ένα... Κι όμως εντονέ, ακόμα και την Κυριακή, οπού πεστάρει απ' αχάραγο! Κυνηγώντας μάλιστα με το ματσούκι του κάθε λιπαπούδικο που θ' απλώσει χέρι στην πελώρια και καταφορτωμένη χοντροσυκιά του. Μα κι από την άλλη μεριά πάλι,

σάματις ετούτα τα σκατόπαιδα εβουτήξανε τα ροδάκινα για να τα φάνε! Ξαν να τα τηράω, με το που θα κατεβάσανε πέντε-έξη, μπουχτίσανε. Και με τα ρέστα, όπως την εκάμανε και πέρυσι, θα παίζανε πάλε τσι ροδακινιές! Στρώνοντας με ροδάκινα ούλο το Μπάγκο. Κι ας κάμει η Κυρά η Παναγία να μην την ξαναπλήρωσε πάλι κανένας χριστιανός. Ξαν τ' επέρυσι με το κάζο του δυστυχισμένου του Αναδαλή. Όπου ο κακορίζικος, εκεί που τράβαγε αμέριμνος κατά το πέλαο, τούρθε το ροδάκινο μες στο δεξί το μάτι. Κι έμεινε έξη ολόκληρους μήνες μαντηλοδεμένος. Απόκεια να το δοξολογάει για το ότι δεν έχασε τελικά και το φως του.

Μ' ετούτες τις έγνοιες να στριφογυρίζουνε ολοένα στο κεφάλι του, έφτασε ο δέσποτας στο αδιέξοδο στενοσόκακο, όπου στο τελειώμά του βρισκότουνα η μονόφυλλη εξώθυρα του στενόμακρου δίπατου σπιτιού. Που μάλιστα τηνε βάσταγε διάπλατη, περιμένοντας να τον υποδεχτεί, η μικρή του η θυγατέρα, η Τότα. Το στερνογένι του, όπως καϊδευτικά την έλεγε ο παπάς, δείχνοντάς της έτσι την ιδιαίτερη συμπάθειά του. Με το που μπήκε σπίτι κι αφού πρώτα φίλησε τη μικρή, της παρέδωσε όπως συνήθιζε μπαστούνι και καμπλαύχι. Απέ τράβηξε από τους ώμους το φίνο μεταξωτό ξώρασο κι έκαμε κατά το σκοτεινό διάδρομο, ενώ η Τότα τον είχε πάρει στο ξωπίσω, κρατώντας στο χέρι της δύο σκούρες πάνινες παντούφλες. Η πρώιμη βλέπετε κάψα καταντούσε πια ανυπόφορα τα μαύρα κοτρά παπαδίστικα σκαρπίνια.

Με το που αλάφρωσε κάπως, έκαμε κατά τη σκριβανία, όπου συνήθιζε να του σερβίρουνε τον αχαμνό, σχέτο νεροζούμι, καφέ του. Σκευότανε μάλιστα να γράψει ενσυνεχεία κάτι «βεβαιώσεις» που του είχανε παραγγελθεί από τα προχθές. Μα όταν ήλθε η στιγμή ν' ανοίξει το καλάμαρι, αλληλόησε: «Ας είναι», είπε από μοναχός του, «τις ετοιμάζω τ' απογιοματάκι με τη δροσούλα. Τόμου έτσι κι αλλιώς, αύριο θα τσι παραδώκω!». Εξάλλου κόντευε μεσημέρι και, κατ' απαράβατη οικογενειακή συνήθεια, με το νταν τση καμπάνας, θα πρέπει όλοι τσου να κάθονται στο τραπέζι. Α, εδώ ο παπα-Μαρίνος είναι άτεγκτος. Βαστάει τη συνήθεια και δε χαρίζεται σε κανένα και για τίποτα. Στις δώδεκα και κουάρτο ακριβώς βλογάει το τραπέζι κι όποιος δεν παρευρίσκεται εκεί ούτε τρώει ούτε του φυλάνε μερδικό. Κρατάει την παράδοση του μεσημεριανού φαμελικού φαγητού, αδιαφορώντας αν κάμποσες φορές τραγικό θύμα της πέφτει ο μεγάλος του γιος, ο Νιόνιος, που όπως και να το κάμει κανείς, οι συχνές νεανικές του «ασχολίες» του στερούνε, προς μεγάλη εκατέρωθεν λύπη, το ζεστό και πάντα κατανόησιμο οικογενικό πιάτο.

Στο μεταξύ η Μαρία, η χρυσοχέρα παπαδοπούλα, που από τότε που τους άφησε γεια η μακαρίτισσα η μάνα τους η παπαδιά, πήρε πάνου της τη φροντίδα του σπιτιού, έχει στρωμένο το μεγάλο τραπέζι της τραπεζαρίας και ασπετάρει την ώρα. Σήμερα μάλιστα έχει κατεθάσει από τη σκατζία την «καλή» τους σουπιέρα, για να σερβίρει επίσημα το βρασμένο με φρέσκο τση εποχής κομιντόρο καστικομούνουχο που, όπως κάθε χρόνο έτσι κι εφέτος, τόφερε πάλε από τση Μαριές, το χωρίο του παπά, ο κουμπάρος ο Χόλερας. Κι όπου μ' ένα μόνο φουρνέλο κάρθουνα, έγινε τ' άτιμο λιώμα. Ευτυχώς που δεν εξεπόρτισε ετούτο το πρωινό ο καπερός ο Νιονιάκης και έτσι δε θα χάσει το σκέτο ετούτο λουκούμι. Μόνο που θα πρέπει να σκώθει επιτέλους από το κρεβάτι, μη λάχει και δεν προφτάσει να συγυριστεί. Το ψεινοβράδινο, βλέπετε, ξενύχτι τονε έχει ακόμα στα ρούχα. Ας είναι με το καμπανέλι πάλι γύρισε σπίτι. Λίγο ακόμη και θα συναντιότουνα με τον πατέρα όπου κατέβαινε για τον Όρθρο. Και ετότενες ποίος νάχε αυτία για ν' άκουγε τον παπά!

Όλα αυτά απασχολούσανε την πάντα προνοητική Μαρία, όπου για να σιγουρευτεί καλού-κακού πρόσταξε τη μικρή, για να πεταχτεί ως απάνου τσι κρεβατοκάμαρες και να κάμει τις δέουσες ειδοποι-

ήσεις. Ότι δηλαδή κοντεύει να χτυπήσει μεσημέρι.

Είχε δεν είχε αποφάει η οικογένεια, όταν κάπως διακριτικά ακούστηκε το κουρτάλημα του σιδερένιου μπαταδούρου της εξώπορτας. Και παρ' όλη την ακαταλληλότητα της ώρας, κανείς από τους ένα γύρω συνδαιτημόνες δεν σκομπονερίστηκε ιδιαίτερα. Η Μαρία μόνο, πάντα της πρόθυμη, μονοπάντισσε την καρέκλα και σκώθηκε για να πάει ν' ανοίξει. Συνηθισμένη, βλέπετε, κατάσταση η πόρτα του εφημέριου να κουρταλιέται όλες τις ώρες της ημέρας, μα και της νύχτας μερικές φορές.

Σε λιγουλάκι, στο στενόχωρο σαλόνι του παπαδόσπιτου, με τη βαριά παλαιομοδίτικη επίπλωση, που ευωδιάζει μόνιμα άγρια λεβάντα και μοσχολίβανο και όπου ιδιαίτερα ετούτη την εποχή δέχεται τη διακριτική ευωδία της μανόλιας, που έρχεται γραμμή από τ' αντικρινό περιβόλι των Κομουταίωνε, ο ευγενικός πάντα του παπα-Μαρίνος προτείνει εγκάρδια την πακουλή του παλάμη στον αναπάντεχο μεσημεριανό του επισκέπτη, καλό του φίλο από τα παλιά και τωρινό αγαππητό του ενορήτη, σορ-Διονυσάκη Τζανή. Που, αναστατωμένος κάπως, στέκεται όρθιος βαστώντας από το χέρι λιγουλάκι άγαρμπα τον αναποκοκκινισμένονε γιο του. Κι αστοκώντας να φιλήσει το χέρι του παπά, που ο ίδιος το τράβηξε ανυποχώρητα, ύστερα από μία αναγκαία ανάσα, αρχίζει να λέει:

– Και πρώτα-πρώτα γυρεύω να με συμπαθήσεις, αφέντη, για το ακατάλληλο τση ώρας. Εδώ στέκεται για μία δεύτερη αναπνοή, για να ξαναρχίζει το ίδιο σεκλεισιμένους:

– Μα μόλις τώρα έμαθα για το πρωινό κάζο. Κι αφού ο κύριος από εδώ δέχτηκε την ανάλογο χειροτονία, εκουβαλήθηκε εδώ να τονε καμαρώσει κι η αγιοσύνη σας, για ...τσι προσόδους του... Και για να σας ζητήσει συγγνώμη.

Στάθηκε λίγο ο παπάς για να σταθμίσει τα πράγματα. Κοίταξε με συμπάθεια το μικρό, που δεν έλεγε να σκώσει τα μάτια του από το πάτωμα και με ήρεμη φωνή και διαλεγμένες μία-μία τις λέξεις του, τ' απαντάει:

– Αν ίσως, σορ-Διονυσάκη μου, και εκοπάνησες το παιδί για κείνα τα ψωροροδάκινα, που δεν αξίζανε ούτε να τα γοδέρει κανείς, σου προλέγω πως δεν έπραξες ολωσδιόλου φρόνιμα.

– Α, όχι, δέσποτά μου, τονε διακόπτει φωναχτά ο συνομιλητής του. Θα πρέπει να μαθαίνουνε οι νέοι πως δεν πειράζουνε ποτέ τα ξένα πράγματα, προπάντων όταν αυτά ανήκουνε στην εκκλησία...

Στο σημείο αυτό ο βουνίσσιος και επομένως παμπόνηρος αιδεσιμότατος, καθώς βλέπει πως του δίνεται ευκαρία να περάσει κάτι δικό του, ετοιμάζεται να δώσει το σόου του. Ένα ρόλο που από χρόνια τονε ξέρει απώζω κι ανακατωτά.

– Κιο βέβαια, κυρ-Τζανή μου, έτσι όπως τα λες είναι! Και συνεχίζει ξαπλώνοντας με όλη την άνεση στην καναντιδένια κουνιστή πολυθρόνα του, αφήνοντας σκόπιμα τους μεταμεσημεριανούς του μουσαφiriούς, πατέρα και γιο, να στέκονται ομπροστά του.

– Πρέπει κάποτε να μάθουμε όλοι πως τα έχεια της Εκκλησίας είναι ιερά κι ανάγκικτα. Έστω κι αν πρόκειται είτε για τις σημερινές αγουρικές είτε και για ένα κεραμίδι έστω, όπως έλεγε κι η μακαρίτισσα η μανούλα μου. Γιατί, αν ο καθένας αρχίζει να ρημάζει τα πράγματα της Εκκλησίας, τότες... τι άλλο πράττει από το να γκρεμίζει την πίστη των γονέωνε του; Κι εδώ αρχίζει η βαριά αποστολή του ιερέα. Να βαστάει αχάλαγο το «πιστεύω» των πατεράδων μας. Να τηράει παναπέι να μη σγαράρει τρίχα από ό,τι ευρήκαμε. Εφόσον έχουμε υποχρέωση να το παραδώσουμε και εμείς στα παιδιά μας.

Κούνησε την κεφάλια του ο Τζανής και, γυρίζοντας απότομα προς το μικρό, του κάνει άγρια-άγρια:

– Ακούς, μωρέ, τι λέει ο δέσποτας;

Στο σημείο αυτό σήκωσε τα μάτια του ο μικρός και μουρμούρισε μηχανικά ένα «Μάλιστα». Ωστόσο μέσα βαθιά στο κεφάλι του δεν κατάφερε να ξεχωρίσει τι σχέση θα μπορούσε να έχει η «πίστη των πατεράδων» που τσαμπούναγε ο παπάς με τα ...ροδάκινα που κολάτισσε πριν λίγες ώρες, αυτός κι η παρέα του...

Στο λούριτιμο με έντονη πατρική προτροπή ασπάστηκε το τριχωμένο χέρι του παπά, που ακόμα δεν είχε πάψει ν' αναδίδει έντονα τη μυρουδιά του βρασμένου τράγου, ζητώντας του με μία προσποιητά ξεπνεομένη φωνή τη «συγγνώμη» του. Την οποία προθυμότητα του παρεχώρησε ο παπα-Μαρίνος, πούχε πια αρχίσει να βαριέται μ' ούλην ετούτη τη χωρίς ουσία ιστορία. Ετούτος, αν ήταν ν' αποζητάει κάτι τούτη ακριβώς τη στιγμή, δε θα ημπορούσε νάναι τίποτσι περισσότερο απόνα ξεγυρισμένο απομεσημεριανό μπουρμπουλο. Το μόνο ρεμέντιο για εύκολη χώνεψη του ξυγκάτου βουνίσιο μεζέ.

Σηκώθηκε λοιπόν από την πολυθρόνα του, διακριτικό σημάδι για οριστική λήξη της όποιας περαιτέρω συνομιλίας και κατευδώνοντας το σορ-Διονυσάκη και την παρέα του, λέει του μικρού, ενώ συγχρόνως κλείνει μάτι προς το μεγάλο.

– Λοιπό, Γιαννάκη, περασμένα, ξεχασμένα. Και πού είσαι, την Κυριακή σε περιμένω στην εκκλησία. Μ' ακούς; Σε περιμένω!

Και χωρίς άλλη κουβέντα αποχαιρετούνται. Έτσι ματακλείνοντας πίσω του τη βαριά ξύλινη εξώθυρα, χαμογελώντας πάντα με καλοσύνη, θαρρείς πως ακούστηκε, έτσι από μοναχός του, να σιγοψιθυρίζει:

– Μωρέ, καλά τα λέει ο Νικόλας, ο νότσολος, πως φταίω και γω κομμάτι. Τόμου μαζεύω εκεί μέσα την κάθε ξακληρία του ...κερατά! Ω, ούλα κι ούλα, ετούτο το τελευταίο δεν το ξεστόμισε ποτέ το ο κακομοίρης ο Νικόλας...

Παναγιώτης Φωτέας

Σαράντα χρόνια από το θάνατο του Γρηγορίου Ξενόπουλου

Αυτά τα λίγα λόγια που θα πω για τον Ξενόπουλο με έβαλαν, πιστέψτε με, σε μεγάλη δοκιμασία. Αν θα μιλήσω δηλαδή απαριθμώντας ή αποκλείοντας. Κατέληξα λοιπόν να μιλήσω όχι προσθετικά αλλά αφαιρετικά. Έχουν τόσα γραφεί για τον Ξενόπουλο και, προ παντός, έχει τόσα γράψει. Γι' αυτό δεν θα περιπλανηθώ στο αν ήταν σοσιαλιστής και πόσο, αν ήταν ηθογράφος και πόσο, αν θεμελίωσε το νεοελληνικό θέατρο και το αστικό μυθιστόρημα και πόσο.

Αυτά το αποψινό ακροατήριο τα κατέχει και ο ομιλών δεν θα πρωτοτυπούσε αν τα επαναλάμβανε. Δεν θέλω άλλωστε να παραστήσω τον ειδικό, εκεί που δεν είμαι. Η παρουσία μου στο θήμα συμβολίζει τη συμμετοχή της Πολιτείας στην τιμή της μνήμης μιας μεγάλης προσωπικότητας των Τεχνών και των Γραμμάτων.

Μέσα λοιπόν απ' όσα έχουν γραφεί για τον Ξενόπουλο, αλλά και σε όσα έχει γράψει ή πράξει, σκόπιμο είναι να ανασύρουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της προσφοράς του. Το βασικότερο, νομίζω, χαρακτηριστικό του είναι ότι εκείνος πρώτος στην εποχή του συνέδεσε πλατύτερα *τη ζωή με την κοινωνία*.

Οι κεντρικοί δηλαδή ήρωες όλων του των έργων συνδέονται με τον περίγυρό τους και *βλαστάνουν μέσα απ' αυτόν*. Η καθημερινότητα παύει να είναι απαγορευμένη και μέσα από την περιπτώσιολογία της συντίθεται μια ευρύτερη τοιογραφία (νωπογραφία) απλών κατά βάση ανθρώπων, όπου δεν συγκρούονται μεγάλα αισθήματα ή μεγάλες ιδέες, όπου υπάρχει πόνος και χαρά, αλλά όχι Τραγωδία. Ένα άλλο χαρακτηριστικό, που πηγάζει από το πρώτο και από το μετριοπαθή χαρακτήρα του Ξενόπουλου, *είναι η σύνθεση*, όχι η ρήξη. Οι συγκρούσεις δεν φθάνουν τις περισσότερες τουλάχιστον φορές στα έσκατά τους, αλλά εξομαλύνονται. Τρόπος αυτής της εξομάλυνσης είναι σχεδόν πάντοτε *ο έρωτας*. Επομένως και *τα νιάτα*. Είτε στη Ζάκυνθο είτε στην Αθήνα, στο επίκεντρο του περιβάλλοντος, πέρα από τον εκφυλισμό ή τον ξεπεσμό γερασμένων καταστάσεων, βρίσκεται πάντοτε η φρεσκάδα που συνοδεύει την αγάπη των νέων ανθρώπων και η ζωή που ασπείρει μέσα στην καθημερινότητα.

Η έλλειψη της τραγικότητας αναπληρώνεται με τη διάχυση μιας ανθρωπιάς και τρυφερότητας που δίνουν *ιερότητα* στην κάθε μέρα. Ο Ξενόπουλος και όταν φαίνεται να κοιτάζει επιφανειακά έχει ένα δεύτερο φλοιό, που αποδεικνύει βαθύτερη γνώση της ανθρώπινης ψυχολογίας και των λογοτεχνικών ρευμάτων της Ευρώπης: απόρροια της επανησιακής καταγωγής του.

Ο Ξενόπουλος λιγότερο περιγράφει και ηθογραφεί και περισσότερο *παραινεί*, αλλά από μέσα. Δεν υπάρχει καμιά απόσταση από τα δράματα. Γι' αυτό απουσιάζει η ψυχρότητα αλλά και γι' αυτό ίσως ο συγγραφέας *δεν κρατάει φραγγέλιο*. Από μέσα βλέποντας γίνεσαι επεικής.

Αναφέροντας, αλλά παρακάμπτοντας τη «Διάπλαση των Παίδων» και το «Φαίδωνα», θέλω να επισημάνω τον ευρύτερο παιδαγωγικό χαρακτήρα της συγγραφικής προσφοράς του Ξενοπούλου. Πέρα από την ελληνικότητα των θεμάτων του, εννοώ την επίδραση στη γλώσσα. Έχει την ίδια *μαστοριά* με την οποία στήνονται τα έργα του και εξελίσσονται τα θέματά του. Ο τρόπος της γραφής του αντιτάχθηκε στο μαλλιαρισμό, *έμπρακτα*. Είναι μια γλώσσα ίδια με τους χαρακτήρες και τους ήρωές του. Είναι η γλώσσα που άκουγες στο σπίτι και στο δρόμο να μιλιέται. Ούτε τεχνική ούτε τεχνητή. Αλλά ρέουσα. Ούτε εργαλείο ούτε κατασκευάσμα. Ο Ξενοπούλος με τον τρόπο που έγραφε νομιμοποιούσε τη δημοτική αποσπώντας την από τα χέρια του *ψυχαρισμού*. Της έδωσε, κι αυτής, τη *μετριοπάθεια* του χαρακτήρα του και των λύσεων που έδινε στα προβλήματα των ηρώων του. Έκανε τη δημοτική από «μαλλιαρή» «καθομιλουμένη», όπως θα την έλεγε η αντίπαλός της καθαρεύουσα. Το θεωρώ αυτό ανυπολόγιστο για την εξέλιξη των γλωσσικών μας πραγμάτων, διότι ο Ξενοπούλος έγραψε πολύ και παντού. Επικοινωνήσε μ' όλα τα είδη αναγνωστών όλων των ηλικιών και μ' όλα τα είδη του πεζού λόγου.

Είπα μια ακόμη λέξη νομίζω *κλειδί*: επικοινωνία. Το τελικό και καίριο χαρακτηριστικό του Ξενοπούλου είναι η μεγάλη *επικοινωνιακή δύναμη*: είναι η νωπότητα που έχει η *δροσιά* και το δάκρυ στην άκρη του ματιού από μια χαρά που έρχεται ή έναν πόνο που ξεπερνιέται. Είναι ο γλυκασμός από ένα γέλιο κοριτσιού που ακούγεται σαν μια καμπάνα την αυγή στην καθαρότερη ώρα της ψυχής και της ύπαρξης. Είναι οι «Φοιτηταί», όπως είμαστε όλοι φοιτητές διαρκώς χαμηλόβαθμοι και άπραγοι, όσο κι αν είμαστε σοφοί, στο μεγάλο πανεπιστήμιο της ζωής, στο αλχημιστικό εργαστήρι της και στο διαρκώς ανανεούμενο μυστήριό της.

Ευχαριστώ.

Με καθυστέρηση ενός χρόνου τίμησε ο θεατρικός μας κόσμος τα σαράντα χρόνια από το θάνατο του Γρηγορίου Ξενοπούλου. Και τα τίμησε με μια παράσταση και μια εκδήλωση. Στο Δημοτικό Θέατρο της περιοχής του Αγίου Σώστη της οδού Συγγρού, που λειτουργεί ως σκηνή του Εθνικού Θεάτρου ανέβηκαν οι «Φοιτητές». Και στις 17 Ιανουαρίου οργανώθηκε στον ίδιο χώρο, πριν από την παράσταση, ειδική τριπτική εκδήλωση για το θεμελιωτή του νεοελληνικού θεάτρου. Συμμετείχαν ο Δήμος Αθηναίων με την Αντιδήμαρχο κ. Έλλη Ευαγγελίδου και η Εταιρεία Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, που εκπροσωπήθηκε από το θεατρικό συγγραφέα κ. Νίκο Ζακόπουλο, αφού πριν λίγες μόνο μέρες είχε αιφνιδίως αποβιώσει ο πρόεδρος της κ. Στρατής Καρράς. Στους προσκεκλημένους και τους θεατές της παράστασης διανεμήθηκε δωρεάν το προηγούμενο τεύχος του «Περίπλους», το αφιερωμένο στο Γρηγόριο Ξενοπούλο, που εκδόθηκε με τη χορηγία της Εταιρείας, ως συμμετοχή της στα σαραντάχρονα από το θάνατό του. Στην εκδήλωση μίλησαν εκτός από τους παραπάνω και ο Πρόεδρος του Δ. Σ. του Εθνικού Θεάτρου κ. Νίκος Τζόγιας. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η ομιλία του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Πολιτισμού κ. Παναγιώτη Φωτιά, που, όπως είναι γνωστό, είναι και διακεκριμένος συγγραφέας. Την παραθέτουμε έτσι όπως απομαγνητοφωνήθηκε.

Γύρνα πλευρό...

Αντώνης Ξένος

Στη μεγάλη κόκκινη πλατεία

Βρισκόμαστε σε μια μεγάλη πλατεία, εγώ και ο φίλος μου, που δεν θυμάμαι όμως καθαρά αν ήταν κόκκινη ή κάποιας άλλης απόχρωσης. Με τον Πέτρο—έτσι τον λέγαν—είμαστε τόσο δεμένοι που καμιά φορά, εκεί που μιλάμε, συνειδητοποιώ πως ό,τι λέω το λέω στον εαυτό μου. Αυτό κυρίως συμβαίνει όταν έχουμε να κάνουμε με μεγάλα ζητήματα.

Όπως μια επέτειο, μια εθνική εορτή, κλπ.

Σταματάμε λοιπόν και ατενίζουμε την πλάση ακίνητοι και προπάντων αμίλητοι, κυριευμένοι από κάποιο φόβο όχι ακαθόριστης αιτίας. Νέοι άνθρωποι—είμαστε, δεν είμαστε 40—και να φλυαρούμε ακατάσχετα; Αυτό θα μπορούσε να μας οδηγήσει σε μια σύγκρουση με το περιβάλλον και συνέχεια στην απομόνωση.

Στη μεγάλη πλατεία εγώ και ο Πέτρος, αλλά δεν έχει καμία σημασία. Τι ένας μεταξύ ενός βρίσκεται, τι ένας μεταξύ μυριάδων, είναι το ίδιο πράγμα.

Και να' σου ο Στάλιν έτσι απλά και ξαφνικά. Πήγα να του φωνάξω με το μικρό του όνομα, Ιωσήφ, αλλά από τη στοματική κοιλότητα και μετά, τα σύμφωνα και τα φωνήεντα έβγαιναν άτακτα. Σε κάθε προσπάθειά μου ακουγόταν κι άλλο όνομα. Ο Πέτρος, σαν πιο κατατοπισμένος ιστορικά, άρχισε να μου κάνει ανάλυση. Μου είπε πως αυτό στέκει λογικά, διότι στον καιρό της παρανομίας και μέχρι να γίνει Στάλιν, άλλαξε πολλά ονόματα.

Από το βάθος της πλατείας, ο Στάλιν ερχόταν αργά-αργά κατά πάνω μας. Λίγο το σούρουπο, λίγο η σκοτεινιά του ονείρου, εμπόδιζαν να διακρίνουμε τα χαρακτηριστικά Του. Όσο πλησίαζε όμως αντιλήφθηκα πως κούτσαινε. Γύρισα προς το αυτί του Πέτρου, έτοιμος να του το πω. Αυτός με κλώτσησε δυνατά στο πόδι. Ίσως να ήθελε να με κουτσάνει για να Του μοιάζω. Κρατήθηκα να μην βάλω τις φωνές από τον πόνο. Δεν ήταν τόσο ότι θα χάλαγα τη μαγεία του ονείρου με τις φωνές μου, μα εκείνο που μ' έκανε να κρατηθώ ήταν πως ό,τι κι αν έλεγα άλλα θα ξεστομιζόνταν.

Είχε πλησιάσει και τα δεκανίκια του φαίνονταν καθαρά. Τι δεκανίκια δηλαδή! Δύο ανθρώπιακια ήταν.

— Φοβερά εκπαιδευμένοι, ψιθύρισα.

Ίσως να κατάλαβαν την ειρωνεία μου και σκώθηκαν να με χτυπήσουν. Η σκηνή έμοιαζε με τσίρκο. Η αλήθεια είναι πως φοβήθηκα λίγο, διότι από δεκανίκι δεν είχα ποτέ χτυπηθεί και δεν ήξερα το μέγεθος του πόνου. Δεν το ρισκάρσα. Άρχισα να χειροκροτώ, παίρνοντάς το για την καλύτερη ατραξιόν που έχει δει ποτέ ανθρώπινο μάτι. Χειροκροτούσα ακατάπαυστα, μ' ολοέν' αυξανόμενο ενθουσιασμό. Στο τέλος έφτασα να χτυπώ το κεφάλι μου πάνω στο κόμα και το σπουδαίο είναι που νόμιζα ότι χτυπούσα τις παλάμες μου. Το κατάλαβα τη στιγμή που με συνέφερε ο Πέτρος.

— Αυτό είναι αυτοκτονία, μου είπε με σφιγμένα δόντια και κατακόκκινος από θυμό.

Όλο το παραπάνω καταπράυνε λίγο την οργή τους, αλλά ωστόσο η απειλή εξακολουθούσε να υπάρχει. Το 'νιωθα. Μην έχοντας άλλο τι, τέντωσα ασυναίσθητα το χέρι μου να χαϊδέψω το μουστάκι του Στάλιν. Αυτομάτως, με το άγγιγμα του χεριού μου, αυτό άλλαξε θέση, πήγε στον αυχένα κι έγινε μια μακριά κοτσίδα, η οποία, όσο τη χάιδευα, τόσο μάκρανε. Το πλήθος, που μέχρι τώρα δεν είχε αναμικθεί, ξεκύθηκε στην εξέδρα ή την πλατεία—το ίδιο κάνει—παράλληλώς. Το θέαμα στην κορυφή του. Έπρεπε να γίνει φινάλε. Δεν είχα και πολλά περιθώρια να επιμκύνω κι άλλο την κοτσίδα Του. Κάπως καθυστερημένα ο φωτιστής άναψε έναν προβολέα μεγάλης ισχύος και φώτισε όλη τη σκηνή.

Δεν ήταν άλλο από τον ήλιο που μπήκε από το ανοικτό παράθυρό μου και με ξύπνησε. Η κίνηση έξω στους δρόμους είχε αρχίσει.

Ηλίας Μάργαρης

Σύνθεση καρβαφικών στίχων

«**Ε**ις σε προστρέχω Τέχνη της Ποίησης...»

Γιατί τα σπάσαμε τ' αγάλματά των,
γιατί τους διώξαμεν απ' τους ναούς των,
διόλου δεν πέθαναν γι' αυτό οι Θεοί.¹

Δεν αποθνήσκουν οι θεοί. Η πίστις αποθνήσκει
του αχαρίστου όχλου των θνητών.²

Όσα ημείς επαραστήσαμεν ωραία και σωστά
θα τ' αποδείξουν οι εκθροί ανόητα και περιττά
τα ίδια ξαναλέγοντας αλλοιώς (χωρίς μεγάλον κόπον)³

Λυτρώθηκε το κράτος επί τέλους.
Ο μιαρότατος, ο αποτρόπαιος
Ιουλιανός δεν βασιλεύει πια.
Υπέρ του ευσεβεστάτου Ιοβιανού ευχνηθώμεν.⁴

Εντός των ταπεινών μας εστιών
ας ζήσωμεν ολιγαρκείς και ποταποί·
εκβάλωμεν τους πόθους εκ των καρδιών
ας παύσει πάσα προς τον ουρανόν ροπή.⁵

Τους ευτυχείς οι άνθρωποι τιμώσι.
Και τους υμνούσι ψευδοποιηταί.
Αι πύλαι, πλην, της Φύσεως είναι κλεισταί
εις όσους αδιάφοροι, σκληροί γελώσι,
γελώσι ξένοι εν πατρίδι δυστυχεί.⁶

Αν ευτυχής ή δυστυχής είμαι δεν εξετάζω.
Πλην ένα πράγμα με χαράν στο νου μου πάντα βάζω –
που στην μεγάλη πρόσθεσι (την πρόσθεσί των που μισώ)
που έχει τόσους αριθμούς, δεν είμ' εγώ εκεί
απ' ταις πολλαίς μονάδες μια. Μεσ στ' ολικό ποσό
δεν αριθμήθηκα. Κι αυτή η χαρά μ' αρκεί.⁷

Σ' όσους αντέξουν «όρθιοι και μόνοι μεσ στη φοβερή ερημία του πλήθους» των ευαισθήτων ψυχών (εμένα μου λες) που μετέφρασαν τον καπιταλισμό και τη βαρβαρότητα σε δημοκρατία και ελευθερία, επ' αγαθώ μέλλοντι της ανθρωπότητας.

1. Ιωνικών 2. Μνήμη 3. Οι εκθροί 4. Μεγάλη συνοδεία εξ ιερών και λαϊκών 5. Τα δάκρυα των αδελφών του Φαέθοντος 6. Ωραι μελαγχολίας 7. Πρόσθεσις

Ε. Δ. Λογαρά

Στον πατέρα μου

Μεγάλε μου σύντροφε,
όσο μικρός κι αν είν' ο κόσμος
τόσο πιο μεγάλες είναι οι καρδιές μας
Εσύ μου τόμαθες αυτό
Τότε οι άλλοι μάχονταν για το ψωμί,
φωνάζαν στις διαδηλώσεις,
σκοτώνονταν στο Γοργοπόταμο
Εμείς κρατούσαμε τα χοντρά σου χέρια
κι ήμαστε σίγουροι για το μέλλον
Τότε οι άλλοι λειώνανε στα σίδερα
και στις εξορίες
Κλαίγαν τα παιδιά για τον Πατέρα τους
οι Μάνες για τους γιους τους
Εμείς μεγαλώναμε στο κάθε δελτίο σου,
σπκώναμε το κεφάλι πιο ψηλά
Κι ο κόσμος μίκραινε
κι οι καρδιές μας μεγαλώναν
Νερό τα λόγια σου, σύντροφέ μου,
στις διψασμένες μας καρδιές.
Δέσαμε τις φλέβες μας στις δικές σου
να μεγαλώσουμε το μήκος τους
να φτάσουμ' ως την άλλη γενιά,
να φτάσουμε βαθιά στο μέλλον.

Τώρα μεγαλώσαν οι αποστάσεις
μεγαλώσαν οι λέξεις
μεγαλώσαν οι πράξεις
μεγαλώσαν τα καθήκοντα
Μίκρυν' ο κόσμος
μεγαλώσαν οι καρδιές
Και τώρα κοιτώ στα μάτια σου
σα θάλασσα πλατιά
ν' απλώνεται το μέλλον
καθαρό
φωτεινό
απέραντο!!!

Από την ανέκδοτη συλλογή « Το χάος του χρόνου »

Καίτη Καραγεώργου

Μην ψάξετε ποιος έχει δίκιο

Αναγκαστικά ωτακουστής
Μεσημέρι ζεστό στην πλατεία
Επαρχιακή πόλη
με παράδοση αριστερή και βουλευτή
Παρέα υπερηλίκων
Οκτώβρης 1991

— ... ήταν κι οι καθοδηγητές. Α!!! σα θ' μμαι κείνο το «φερειπείν» και το «συλλήβδην» ακούς 'κει καθοδηγητές όλο φερειπείν και συλλήβδην, αγωνιστές με 40 χρόνια αγώνα απέξω κι οι καφιέδες της ασφάλειας καθοδηγητές...

— Να μιλάνε και να μην καταλαβαίνει κανείς όλο νι και νι. Και κείνο το «ενότιπα στη διαφορετικότητα» τι 'ναι τούτο πάλι. Δηλαδή μονιασμένοι και κώρια ωραία... Πού του 'βραν ακούς εκεί ο καθένας το θκό του...

— Και τα λεφτά πού τα 'βραν με μισθό κομματικού στελέχους (εδώ που τα λέμε το πιο αδικημένο κομμάτι ήταν τα κομματικά στελέχη).

— 120 χιλ. πού τα 'βραν σπίτια, αυτοκίνητα, τρακτέρ.

— Ε! ο καθένας μπορεί να πάρει σπίτι.

— Εσύ γιατί δεν πήρες.

— Θα πάρω.

— Μάθε βρε να συζητάς(!)

— Θυμάμαι τότε στη Μόσχα ήμουνα γραφείο. Η γυναίκα μου είχε 4 θύματα στον εμφύλιο, ο πατέρας της πεθαμένος, δυο αδέρφια... Η μάνα της μαθαίνουμε αβοήθητη, άρρωστη στο γηροκομείο... Τα οικονομικά αχ! τα οικονομικά... Λοιπόν κάνω πρόταση σύντροφοι έτσι και έτσι να στείλουμε 30 ρούβλια απ' την οργάνωση. Εμείς δεν είχαμε, ας στείλει η οργάνωση. Ο ... δεν θυμάμαι... πετάγεται πάνω. Τι λες σύντροφε. Αν ο καθένας ζήτηγε... Τι είμαστε εμείς εδώ... Η γυναίκα μου βούρκωσε, την πήραν τα κλάματα στη συνέλευση, τόσες θυσίες... Ο περί ου ... αισθάνθηκε άσχημα. Η συνέλευση φώναζε ναι... ναι... να τα δώσουμε, να τα δώσουμε. Ομόφωνα. Τα στείλαμε... 'Όσπου να πάνε πέθανε η μάνα. Γύρισαν πίσω τα 30 ρούβλια, τα πήρα, τους τα πήγα. Πάρτε τα, δεν τα χρειάστηκε... Κόμμα παθών και λαθών...

Έτσι ακριβώς χωρίς ν' αλλάξω ή να προσθέσω τι, πώς θα τολμούσα... Και μια φιλική συμβουλή. Μην ψάξετε ποιος έχει δίκιο, ποιος λίγο ποιος πολύ, ποιος είναι με ποιον, ποιον υπηρετεί η αντιγραφή... Έστω και μια φορά, γιατί ολίγο σφαγιασμένος δεν υπάρχει σύντροφοι... Μόνο αφήστε το διάλογο να κυλήσει μέσα σας με όποιες συνέπειες στη σιέστα ολονών μας... με τον τρόπο του γέροντα πίσω απ' την πλάτη μου... Κόμμα παθών και λαθών... Και πολλών ΑΠΑΘΩΝ, επιτρέψτε μου να προσθέσω...

γραμμάτων από νέους ποιητές

περίπλους

επιμέλεια: Φοίβος Δεληβοριάς

Καθώς σιγά-σιγά τα ψηφία γεμίζουν το λευκό της σώμα, ίδια γένεια σ' ένα αξύριστο αντρικό πρόσωπο, η στίλη αυτή αισθάνεται ευτυχής. Κολακευμένη σίγουρα απ' το ενδιαφέρον που προκάλεσε, με τις δύο μόνο εμφανίσεις της, σε όλα τα πνευματικά της γειτονόπουλα, σ' όλους τους πιθανούς αρραβωνιαστικούς της, η μικρή αυτή ντίβα φοράει εδώ τα καλοκαιρινά της. Κι ο κηδεμόνας της, ανήμπορος και απορημένος, δεν μπορεί πια να κάνει άλλο τίποτε από το να την παρακολουθεί να ξετρυπώνει παιδικές ψυχές μέσα απ' τη λάσπη...

...

Σ' αυτό το τεύχος, δύο Έλληνες—ο ένας ξενιτεμένος κι ο άλλος δίπλα μας—δίνουν μαθήματα απλότητας, ψυχικής καθαρότητας και συνάμα ευρηματικότητας σε όλους αυτούς που μπλέκονται σε λεκτικούς λαβυρίνθους και νοηματικά τούνελ προκειμένου ν' αρθρώσουν ένα «σ' αγαπώ».

Ο Αρχιμήδης Αναγνώστου και ο Παναγιώτης Παλιούρας, ο πρώτος γύρω στα 25, φοιτητής της ιατρικής στη Νάπολη της Ιταλίας και ο δεύτερος 19 χρονών και κομματάκι πιο κοντά, στην Πάντειο, άρχισαν και οι δύο σχετικά πρόσφατα να γράφουν ποιήματα, μολονότι ο δεύτερος ασχολείται κυρίως με την τραγουδοποιία.

Ο Αρχιμήδης αντιστρέφει χαμογελώντας αινιγματικά τα γεγονότα της καθημερινής ζωής του με αποτέλεσμα μικρές προσευχές σαν την «Κόρη του Ήλιου» και ερωτικά ποιήματα με μια δόση πικρού χιούμορ (το S.I.P., ας πούμε, ξεκινάει ως σατιρικός υπαινιγμός σε μια διαφήμιση του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών της Ιταλίας—S.I.P.—η οποία έχει σα βασικό σλόγκαν τη φράση «Αλήθεια με σκέφτεσαι, μα πόσο με σκέφτεσαι;», την οποία επαναλαμβάνει μια κοπέλα στον καλό της από τηλεφώνου).

Ο Παναγιώτης τώρα μας εξηγεί ο ίδιος «γιατί μιλάει στους ανθρώπους με ποιήματα». Και το μόνο που μπορούμε να πούμε γι' αυτόν είναι ότι κάνει πολύ καλά που τους μιλάει μ' αυτό τον τρόπο. Εμάς μας συγκινεί πολύ είτε παραλλάσσει τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα για χάρη τους—ιδίως όταν αυτοί είναι καθηγητές μαθηματικών—είτε τους μιλάει απλά για τη «Γιορτή του έρωτα»...

Τελειώνοντας το σύντομο σημείωμά μας, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η διεύθυνση του «Περίπλου» είναι πρόθυμη να δεχτεί οποιαδήποτε συνδρομή στη στίλη αυτή, απ' όποιο κώρο δημιουργίας κι αν προέρχεται. Είσαστε ευπρόσδεκτοι μ' αυτά που φτιάχνετε, πράγμα που το ξέρετε, πιστεύουμε, κρίνοντας μάλιστα από την πρωτοβουλία που ήδη αρκετοί από σας έχουν πάρει να μας στείλουν τα έργα τους.

Αρχιμήδης Αναγνώστου**Η κόρη του 'Ηλιου**

Τέλος Νοεμβρίου, κρύο βαρύ
 μες στο διαμέρισμα κλεισμένοι
 Κακοί ληστές μάς προστατεύουν
 Στριφτό τσιγάρο, μάσα και πιτό
 στο μισοσκότεινο δωμάτιο καθισμένοι
 υπό το φως ενός κεριού
 κι ένα κρυμμένο μαγνητόφωνο να κοροϊδεύει την αγάπη.

Πήγα σε μάγισσες, σε καρτορίχτρες
 σε καφειζούδες και πνευματιστές
 πούπαιζαν με τον πόθο μας για σένα
 Είσαι σκληρή μα σε πιστέψαμε
 Ω κόρη του 'Ηλιου είσαι τόσο όμορφη
 και θα ξανάλθεις, λέει, το καλοκαίρι
 σ' άλλα κορόιδα το σκληρό παιχνίδι σου να παίζεις.

S. I. P.

Ξάπλωσα στο κρεβάτι
 με την ελπίδα πως θα σ' ονειρευτώ
 αλλά ο ύπνος δεν ερχόταν.
 Κοίταξα το ταβάνι κι είδα μπροστά μου τη μορφή σου.
 Σε πλησίασα κι όταν σε πήρα στα χέρια μου δεν ήσουν πια εσύ.
 Τότε κατάλαβα πως κοιμόμουν.
 Ο κακός ύπνος μας είχε χωρίσει και πάλι.
 Όπως κάθε φορά που θέλω να σ' αγκαλιάσω.
 Αλήθεια με σκέφτεσαι, μα πόσο με σκέφτεσαι;
 Όχι, δεν είναι η διαφήμιση του ΟΤΕ
 είναι μόνο ένα παραμύθι
 από εκείνα που μας κάνουν και κλαίμε.

Η παγίδα

Ήταν το δάκρυ των ματιών σου
 ήταν η ψυχή σου η παιδική
 ήταν το αθώο σου το βλέμμα
 ήταν ίσως όλα αυτά μαζί.

Ήταν ίσως μόνο για ένα τέλος
 ήταν ίσως μόνο για μια αρχή
 ήταν ίσως μόνο ένα παιχνίδι
 δίχως νικημένο ή νικητή.

Άλλοι λεν πως όνειρο είναι και θα σβήσει
 κι άλλοι μια ιδέα παιδική
 πως μια ανάμνηση θα μείνει
 όταν θ' ανοιχτούμε στη ζωή.

Κάποιοι άλλοι που μιλούν γι' αστρολογίες
 για χειρομαντεία και μαντική
 λεν πως τίποτε δεν είν' τυχαίο
 και πως όλα παίζουν ρόλο στη ζωή.

Πες μου εσύ, δεν ξέρω τι άλλη εξήγηση να δώσω
 πες το όνειρο αυτό βολεύει και τους δυο
 μήπως είναι μόνο μια παγίδα
 που μας έστησε μυαλό σατανικό;

Παναγιώτης Παλιούρας**Γιατί μιλάω στους ανθρώπους με ποιήματα**

Φοβάμαι να μιλήσω στους ανθρώπους κατά πρόσωπο. Φοβάμαι να τους δω μέσα στα μάτια όταν μιλάω. Φοβάμαι μήπως δε με καταλάβουν, όσο φοβάμαι το ίδιο μήπως με καταλάβουν. Γι' αυτό όσα θέλω να τους πω τα κρύβω σε μεταφορές κι αλληγορίες κι άλλα σχήματα τέτοια λεκτικά. Γι' αυτό μιλάω στους ανθρώπους με τραγούδια και ποιήματα.

Για τη γιορτή του έρωτα

Δεν ξέρω τι να γράψω. Με τρώει το στυλό μα το μυαλό δε με βοηθάει. Ασουνάρτητες σοφίες ξεστομίζει η διδασκάλισσα και τ' άλογα καλπάζουν από κάτω. Κελαρυστό το γέλιο αναβλύζει και χτυπάει στους τοίχους κι ανακλάται και γεμίζει όλη την αίθουσα. Κι αυτή... κάθεται εκεί, γελαστή ή σκεφτική, όρθια ή σκυμμένη, μιλώντας ή σιωπηλή, κοιτώντας γύρω ή κρύβοντας τα μάτια. Κι εγώ πιο πίσω κάθομαι γέρνοντας ελαφρά την καρέκλα μου στον τοίχο κι ακουμπώντας το δεξί μου πόδι στο ραφάκι κάτω απ' το θρανίο. Γελαστότατο το πρόσωπό μου, με μια επίπλαστη ευθυμία να κυβερνά τα μάτια και την έκφρασή μου. Μα όλα αυτά μόνο για όση ώρα με κοιτούν οι άλλοι. Γιατί τους άλλους μπορώ να τους κοροϊδέψω, τον εαυτό μου όμως όχι, μόνο αυτός μπορεί εμένα να γελάσει. Δεν πειράζει, θα περάσει κάποτε, όπως κάποτε περνά κι η στάχτη που άφησε η πυρκαγιά στο δάσος μετά το πέρασμά της και νέοι βλαστοί αρχίζουν να προβάλλουν στο χώμα, κι ας μην μπορώ τώρα να ξεχωρίσω αν υπάρχει σε τρεις λέξεις μέσα ένα κεφαλαίο πι.

Κάλαντα

Καλή σου μέρα Γιώργαρε, τσίφτη χρόνια πολλά σου
 Το ίδιο να 'χουν εύχομαι γυναίκα και παιδιά σου
 Γεννιέται απόψε στο παχνί Χριστός, το Φως του Κόσμου
 Γεωμετρία κι Άλγεβρα κανα βαθμούλη δώσ' μου
 Με χνώτα Τον ζεσταίνουνε τ' άλογα και τα βόδια
 Και όσους μένουν, πέρασε με νύχια και με δόντια
 Εν ουρανοίς τη Γέννηση υμνούσι οι αγγέλοι
 Βοήθα κι εσύ κανα παιδί που να περάσει θέλει
 Αρνάκια φέρνει ο ποιμνίς εις το μικρό Χριστό μας
 Κι εσύ καλό βάλε βαθμό, το δώρο το δικό μας
 Καβάλα στις καμήλες τους οι Μάγοι απ' την Περσία
 Σου λένε δείξου επιεικής στην Τριγωνομετρία
 Στη φάτνη εκεί τους οδηγεί ένα λαμπρό αστέρι
 Κι αυτούς που έχουν μεσάνυχτα βόηθα το μεσημέρι
 Άγιος Βασίλης έρχεται στο έλκνηρο απάνω
 Πριν γίνει, βάλε μας βαθμό, η μάνα μας σοπράνο
 Του χρόνου πάλι ευχόμαστε να σου τα ξαναπούμε
 Μα κάνε κάτι και εσύ τις παραλίες να δούμε
 Το νέον έτος ευτυχές, Χριστός ανέστη άρτι
 Όμως στην τάξη αν μείνουμε δεν ξαναέχει πάρτι
 Το ξεκαθάρισε η μαμά κι ο daddy, και οι δύο
 Δεν ξαναέχει έξοδο αν μείνουμε σχολείο
 Γι' αυτό Καλά Χριστούγεννα απ' της καρδιάς τα βάθη
 Μα του Χριστού βοήθα μας μην πάθουμε τα Πάθη.

Νίκος Β. Λαδάς

Πάνω σ' ένα στίχο του Eliot

«**A**nd the dead tree gives no shelter», ψιθύρισε
 «the cricket no relief»^{*}
 καθόταν ολομόναχος στην ακρογιαλιά
 κι η νύχτα τον συντρόφευε
 φορτωμένη μηνύματα και μαζί τόσο ρευστή
 μόνος, δίχως φυλή και όνομα.

Κοίταζε το σκοτεινό κορμί της θάλασσας,
 πέταξε λίγα βότσαλα στο κύμα,
 ένας παφλασμός και λίγος αφρός
 κι ύστερα πάλι εκείνη η αίσθηση
 ενός απόλυτου κενού, μιας νέκρας στα μέλη,
 αν ήθελε θα μπορούσε να πετάξει
 ή πάλι να γίνει ένας κόκκος άμμου,
 στο μυαλό του φυσούσαν απρόσωποι άνεμοι
 «the cricket no relief» ολομόναχος.

Και μάντεψε πέρα πίσω από τη ράχη του
 την ανάσα της ακατέρραστης βουνοκορφής,
 μόνος στην ακρογιαλιά ανάμεσα
 σε βότσαλα, παλιόχαρτα, αποσίγαρα, κονσερβοκούτια.
 «and the dead tree gives no shelter»
 τυραννισμένος από κάποιες ματωμένες μνήμες
 που αργοπέθαιναν στη νεκρική ερημιά της φωνής του
 σαν σκουριασμένα σιδερικά στην αυλή εργοστασίου.
 Μόνος κι η νύχτα γύρω του κωφόλαλη
 «no shelter, no relief» η θάλασσα πλέκοντας
 το αίνιγμά της, ένας κόσμος χωρίς οράματα.

^{*} και το νεκρό δέντρο δεν δίνει κανένα καταφύγιο ο γρύλλος καμιά ανακούφιση

Αντώνης Δεκαβάλλης

«Λειψάνω πεπληγμένος»

Τα ξύλα αγάπσες κι αυτά σε πήραν.
 Δέντρα τα 'σπειρες στα σωθικά της γης
 να σου ανεβάσουν τις ρίζες φυλλωσιές
 κι αφές των εματιών όπου καλούσε
 ο ουρανός να τον γιομίσεις στο άδειο του.
 Πλουμιστό σκαρί τα αρμόδεσες
 άρμενο πλήρη το βήμα σου ν' απλώσουν
 στις ανοιχτωσιές και τ' ακρόβυθα του γαλανού.
 Ξύλα που αγάπσες σε πήραν στου ήλιου
 το ανιστόρητο και στ' άδηλα
 της αγκαλιάς που είναι το κύμα.

Ρίζα ξερίζωτη η καρένα σ' έφερε
 στερνά στη μοίρα της κληρονομιάς
 με πρόσωπο χαρακωμένο με όσα στίγματα
 φωνής έγγραψε πάνω του ο εξάντας
 των ματιών που διάνυσαν τα επάνω φώτα
 και με τους σταυρούς που το σκαντάγιο
 σύναξε απ' τη βύθιση στο ανέγνωρο.

Τα ξύλα αγάπσες και σε άραξαν
 όπου σταλάζει ρεύοντας η μέρα πια
 το ξόδι της επάνω στ' άστρα
 που πνίγηκαν στ' απόνερα.
 Στην πλήρη δίπλα την αποσταμένη
 δέρας χρυσόμαλλο στα πόδια σου
 του ήλιου ένα παλιό φαντό σε αγγίζει
 με όσες δεν σου εξαγόρασε Ερινύες.

Λείψανο της αγάπης σου στερνό
 της πλήρης το κοράκι από του σκαριού
 το σκέλεθρο θα πέσει να σε πλήξει
 κι άραγες η πληγή θα στέρξει
 λείψανο να σε γυρίσει πίσω
 λύτρο κι ανάπαυση στις ρίζες
 των δεντρών που φύτεψες;

Μαρία Γραμματικού

Μουσικό πριόνι

Μπρούτζινος ήχος κατακυλάει στα καλντερίμια
 εκκωφαντικός δίσκος του φεγγαριού
 στο μάγουλο της νύχτας ο γκιώνης
 μουσικό πριόνι
 στο σκοτεινό κορμό που λάμπει.

Άγγελοι νυχτοδόμοι τροχιοδρομούν στα σκοτεινά
 δονούν νευρικά τις χορδές των πόλεων
 στα δάχτυλά τους πάλλονται τ' άστρα
 καθορίζοντας την αυριανή πορεία των χρηματιστηριακών αποκλίσεων
 Κραδαίνοντας
 έναν κόκκινο χρωστήρα
 βάφουν το μπλε των βουνών
 η ιαχή της άνοιξης λοξοδρομεί τις φλέβες των δέντρων
 αδειάζουν τη λέμφο τους
 στη σιωπηλή κραυγή της πείνας του δρυοκολάπτη,
 στο κομμένο στα δυο βέλασμα
 του αμνού.

Ρόδα κείτονται στα σκοτεινά
 λάμπουν στα σκοτεινά μικρές λάμπεις
 ήχος μπρούτζινος στον κορμό των δέντρων
 υλακή της αγάπης που βύθισε το μαχαίρι
 βαθιά στα σπλάχνα των άστρων κι η νύχτα πλημμύρισε κόκκινο.

Ω, καρδιές αιχμηρές των ανθρώπων, ω αδράχτια της μοίρας,
 φωτεινά καλντερίμια ανεβαίνουν υλοτόμοι παράφρονες
 Άγγελοι μελωδικοί, σταματήστε με το φως των ματιών σας
 σταματήστε, με τ' απαλά σας ακροδάχτυλα
 στομώστε
 το σκοτεινό πριόνι της οδύνης του κόσμου.

Νίκος Δεληγιάννης

Ανάληψη

Ήταν μόνος στην ακτή
 Δίχως τοξότες
 Δίχως κοχύλια
 να τραγουδάνε
 μνήμες της θάλασσας.

Ήταν σ' αυτή την ακτή
 όπου το φάντασμα
 της σιωπής
 κλέβει την αγάπη
 των ερωδιών.

«Οι τοξότες με σίδερα,
 ψίκουλα ενός ναυαγίου
 αφού τα ελάφρωσαν
 από το βάρος του σκοταδιού
 έφτιαξαν μ' αυτά βάρκες
 και ταξίδεψαν σε νησιά
 που 'χαν διαλέξει
 στοχεύοντας
 με τα δεκάδες βέλη τους...»

Ήταν μόνος μέσα σ' εκατομμύρια
 κόκκους άμμου κι έβλεπε
 τον άξονα τ' ουρανού
 να διαθλάται
 έτοιμος να πυρπολήσει
 τους παραμυθένιους πρίγκηπες
 του σύμπαντος κόσμου.

Ήταν σ' έναν τόπο πύρινων πνευμάτων,
 λουσμένος στο πορφυρό
 που 'σταζε το μπλε της θάλασσας,

στο βάθος αυτού του χρώματος
 που τα φωνήεντά του
 έμοιαζαν με κραυγές.

Μπροστά στη θέα π' αποκάλυψε
 με την πώση του
 το χνούδι της νύχτας,
 σύντροφος
 ενός ανιαρού φαντάσματος
 εραστής
 της μοναχικής αυγής.

Ωσπου
 Ένας ηνίοχος του χάρισε
 τη λύρα
 Ένας ωκυπέτης Θεός
 τα φτερά
 Ένας ημίθεος
 το θάρρος του
 πριν αυτό εκπνεύσει
 στους πρόποδες τ' Ολύμπου.

Η μοναξιά έγινε τότε
 το θεμέλιο της οδοιπορίας του
 Πάλευαν πάνω στο κεφάλι
 τ' αγκάθια ενός στεφανιού
 Οι ώμοι του εύθραυστοι όσο ποτέ
 ρίγησαν στ' αρμυρό αιδίο
 της σιωπής.

Από το βυθό—γη ξεχασμένη—
 αναδύει θορυβώδες
 το θείο πάθος του.

Έγερση

Ένα χέρι ζωγραφισμένο
 πάνω σε πλατανόφυλλο
 επιδεικνύει στην παλάμη του
 τη γραμμή της ζωής.
 Λεπτή, μακριά
 (πιθανόν ο ζωγράφος να την τράβηξε
 τη στιγμή της πτώσης του
 στην ανυπαρξία),
 εκείνη να μη βρήκε ποτέ σημείο
 να σταματήσει αλλά να συνεχίζεται
 στο κενό.
 Χρόνια τώρα το χέρι
 στριφογύριζε στο νεκρό του πλαίσιο
 ώσπου σπάει κάποια στιγμή
 τους σάπιους ιστούς
 κι αναζητεί μετέωρο
 ένα άλλο χέρι να σφίξει το δικό του.
 Αν κι έχει ταξιδέψει στην αιωνιότητα
 οποιαδήποτε άλλη επαφή
 του είναι μάταιη
 Γι' αυτό βρυχάται μέσα στο χάος
 Επιτίθεται με τη θύελλα
 Νεογέννητες οι αισθήσεις του
 ανιχνεύουν τον κόσμο.
 Είναι το τέλος αβέβαιο
 —πόσο θα βαστάξει!—
 Η γραμμή της ζωής συνεχίζει
 να μακραίνει και να κατακλύζει
 μ' ερωτηματικά το επίπεδο τ' ουρανού...

Ρωγή

Αστέρια που με τις ανταύγειες τους
παίξανε μαζί του κι ύστερα
σε μια αδράνεια των αισθήσεων
μου χαμογέλασαν συμπονετικά
εύθυμοι αρματηλάτες
νύκτας καλοκαιρινής
που η παιδική τους φαντασία
έφτιαξε αγάλματα χιονιού
να σιγολιώνουν
στη μεσημεριάτικη κάψα
Χέρια ηλιόμορφα που κράτησαν
τα χαλινάρια κέρινων αλόγων
στη θέρμη μιας βροχής
Μάτια ετερόφωτα κυκλώπων
που με περιγέλασαν
καθώς κάτω από τη βομβαρδισμένη
αψίδα κάθε πάθους,
διέκρινα την πτώση ενός αστεριού
που 'χε με την κίνησή του διαγράφει
έναν κήπο ερωτικών αναπολήσεων
με θυμιάματα κι ομίχλη αισθησιακή
γύρω από τα διψασμένα σώματα.

Η φαντασία μου ανασαίνει τώρα
σε μια τελετουργία μύθου
και μ' απογυμνώνει
με το χέρι μιας θάλασσας
μ' αυτόχειρες αμετανόητους
στην επιφάνειά της,
οι οποίοι αφού άραξαν
σαν οράματα ναυαγών
λησμονήθηκαν
Παγιδευμένοι σ' ένα αδιόρατο σημείο

Αποζητώντας έναν αρμό σωτηρίας

Στην κόψη της γαλήνης.

Από την ανέκδοτη συλλογή « Εφευρέτης αισθήσεων ».

René Em. Char

Μετάφραση: Ράνια Γεωργοπούλου, Γιώργος Κόκκινος

Ερωτική επιστολή

... Το εγκώμιό μου στεφανώνει τις μπούκλες του μετώπου σου σα γεράκι με μυτερό ράμφος

Φθινόπωρο! Το πάρκο μετρά τα γυμνά του δέντρα. Το ένα από παράδοση κοκκινωπό
το άλλο, φράζοντας το μονοπάτι, μια μάζα αγκάθια.

Έφτασε ο κοκκινολαίμης, ο χαριτωμένος μουσικάντης των εξοχών.

Ψικάλες το τραγούδι του κατακλύζουν το τζάμι του παραθύρου. Στη χλόη της πελούζας ριγούνε
μαγικές δολοφονίες εντόμων. Μην ακούς, αφουγκράσου.

Φορές-φορές φαντάζομαι πως θάταν όμορφο να πνιγεί κανείς σε μια λίμνη,
που καμία βάρκα δε θα ριψοκινδύνευε να διασχίσει.

Μετά ν' αναστηθεί στο ρεύμα ενός πραγματικού χειμάρρου
που μέσα του θα κόκλαζαν τα χρώματά σου.

Πρέπει να σπάσει καθετί που ζώνει αυτή την πόλη κρατώντας σε έγκλειστη.
Άνεμος, άνεμος, άνεμος τριγύρω στους κορμούς και πάνω στα καλάμια...

Ο αέρας που αισθάνομαι ότι από ώρα σε ώρα θα λείπει από τα περισσότερα πλάσματα,
σαν σε διαπεράσει έχει δαφίλεια και σπινθηροβόλες ηδονές...

Είσαι ηδονή. Είσαι το κάθε κύμα της που ακολουθεί. Στο τέλος, όλα σβήνουν.
Είναι η θάλασσα που λιώνει, που πλάθεται. Είσαι ηδονή, κοράλλι των σπασμών.

Ποιος δεν έχει ονειρευτεί, αλητεύοντας στις λεωφόρους των πόλεων, έναν κόσμο
που αντί ν' αρχίζει από το λόγο, αρχίζει απ' την επιθυμία;

Τα λόγια μας αργούν να μας προφθάσουν, έχουν χυμό αρκετό
για να περάσουν έναν ολόκληρο χειμώνα¹ λες και σε κάθε άκρη της σιωπηλής απόστασης,
απ' όπου θα μπορούσαν να ορμήσουν, τους απαγορεύεται να ξεσπάσουν και να ενωθούν.
Η φωνή μας τρέχει από τον ένα στον άλλο² αλλά κάθε λεωφόρος,
κάθε αμπέλι, κάθε δάσος την τραβά κοντά του, τη συγκρατεί, την ανακρίνει.
Όλα είναι πρόφαση για να καθυστερήσει.
Συχνά δε μιλώ παρά μόνο για σένα, η γη με λησμόνησε.

Πρόσκληση

Καλώ τους έρωτές μου που αδίσταχοι, κυνηγημένοι απ' το δρεπάνι του καλοκαιριού, το δειλινό αρωματίζουν τον αέρα με τη λευκή τους αδράνεια.
 Δεν υπάρχει πια εφιάλτης, γλυκιά διπνεκής αγρύπνια.
 Δεν υπάρχει πια φρίκη. Σαν παύση ενός χορού που η αρχή του είναι παντού στα ουράνια νέφη.
 Πριν από το θρύλο των πηγών, την πρόθεση του γλύπτη εκπληρώνω.
 Στη λύρα μου, χίλια χρόνια βαραίνουν λιγότερο από ένα νεκρό.
 Καλώ τους εραστές.

από τη συλλογή «Ποιήματα των δύο ετών»

Οι δίκαιες νύχτες

Μ' έναν άνεμο πιο δυνατό
 Μ' ένα λυχνάρι λιγότερο σκοτεινό
 Οφείλουμε να βρούμε το καταφύγιο
 Όπου η νύχτα θα μας πει: «Περάστε»
 Και θα πιστέψουμε πως είναι αλήθεια
 Όταν το φως σβηστεί.

Ω γη που έγινες τρυφερή!
 Ω κλαδί όπου ωριμάζει η χαρά μου!
 Το στόμα τ' ουρανού είναι λευκό.
 Αυτή που καθρεφτίζεται εκεί είσαι εσύ
 Πτώση μου, αγάπη μου, ταραχή μου.

από τη συλλογή «Λευκός μεσημεριάτικος ύπνος»

Άρκτος

Στην όχθη της Τρέλας περπατώ –
 Στις ερωτήσεις της καρδιάς μου
 κι αν ακόμα ποτέ δεν τις έθετε
 η φίλη μου θα ενέδιδε
 Τόσο η απουσία επινοητική.
 Αμπωτις τα μάτια της, βιολετί μηδέν
 Μοιάζουν να μετρούν αδιάκοπα τα ενέχυρα που απλώνονται
 κάτω απ' τις φρέσκες πέτρες.

Μ' επιμήκεις σα μαχαίρια αυλούς η Τρέλα χτενιζόταν
 Το ρυάκι ζούσε τη διπλή ζωή του
 Ο άγριος χρυσός του ονόματός του
 Κατακτητής αιφνίδιος
 Πόλεμο έστηνε στην αντίμαχη τύχη.

από τη συλλογή «Επιστροφή στο βουνό»

Οι μεταφράσεις βασίζονται στην έκδοση: René Char, «Les Matinaux suivis de La Parole en Archipel», Gallimard, Paris³ 1987.

Το ποίημα Ερωτική επιστολή (Lettera amorosa) ανήκει στη συλλογή «La Parole en Archipel», (1952-1960), το ίδιο και τα ποιήματα της συλλογής «Η βιβλιοθήκη καίγεται», «Ποιήματα των δύο ετών». Τα ποιήματα της συλλογής «Λευκός μεσημεριάτικος ύπνος» ανήκουν στη συγκεντρωτική συλλογή «Les Matinaux» (1947-1949).

Χρονολόγιο & Εργοβιογραφία του René Char (1907-1988)

1907: Στις 14 Ιουνίου στο Isle-sur-la-Sorgue γεννήθηκε ο René Emile Char. Ο πατέρας του ήταν δήμαρχος εκεί από το 1905 και είχε δημιουργήσει την περιοχή «Néons» όπου ο Rene περνάει τα παιδικά του χρόνια. Πηγαίνει στο λύκειο της Avignon απ' όπου τον διώχνουν.

1925: Μαθητής της Εμπορικής Σχολής στη Μασσαλία, πουλάει ούισκου στα νυχτερινά μπαρ του λιμανιού.

1928: Δημοσιεύει τα πρώτα του ποιήματα «Les cloches sur le coeur».

1929: Ο Paul Eluard πηγαίνει στο Isle-sur-la-Sorgue για να χαιρετίσει το νέο ποιητή. Την ίδια χρονιά ο Char πηγαίνει στο Παρίσι και προσχωρεί στο σουρρεαλιστικό κίνημα.

1930: Σουρρεαλιστική κίνηση. Ιδρύεται το περιοδικό «Ο Σουρρεαλισμός στην υπηρεσία της επανάστασης».

1932: Σύγκρουση με τον Aragon. Παντρεύεται τη Georgette Goldstein.

1934: Συμμετέχει στις αντιφασιστικές διαδηλώσεις το Φεβρουάριο. Συνάντηση με τον Kadinsky.

1939-1944: Ξεσπάει ο πόλεμος. Ο Char κινητοποιείται. Τον θεωρούν κομμουνιστή και προσπαθούν να τον συλλάβουν. Παίρνει μέρος στην αντίσταση. Σε μια γερμανική νυχτερινή επίθεση πληγώνεται πολύ σοβαρά στη σπονδυλική στήλη.

1945-1987: Εκδόσεις και επανεκδόσεις έργων του. Seuls demeurent, Feuilles d' Hypnos, Fureur et Mystère, Les Matinaux, Lettera amorosa, La bibliothèque est en feu, La Parole en Archipel, Commune présence, Retour amont, Le nu perdu, κλπ.

1988: Στις 21 Φεβρουαρίου πεθαίνει στο Παρίσι.

Miguel Castillo Didier

Πώς βλέπουμε τον Καβάφη από τη λατινοαμερικανική γη

Πού έγκειται η μοναδικότητα της καθαφικής ποιήσεως; Από πού προέρχεται η μαγεία του καθαφικού λόγου; Ποιο είναι το μυστικό του; Γιατί οι σύγχρονοι άνθρωποι, σ' αυτό το βασανισμένο τέλος του αιώνα, συγκινούνται από τα λίγα και σύντομα ποιήματα ενός ανθρώπου που πέθανε εδώ και εξήντα περίπου χρόνια; Είναι ερωτήματα που έχουν τεθεί πολλές φορές. Επαναλαμβάνονται και, αναμφίβολα, θα επαναλαμβάνονται ακόμα στο μέλλον.

Αλλά η καθαφική φωνή, που ξεκίνησε από εδώ, από τη μαγική Αλεξάνδρεια, όχι μόνο διαδόθηκε σιγά-σιγά σε όλη την Ευρώπη και μετά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Έφτασε επίσης στην απέραντη και μακρινή γη της Νοτίου Αμερικής. Κατά τις πληροφορίες που είχε συγκεντρώσει ο Κασιμίπαλης και που δημοσίευσε ο Μπασσογιάννης το 1978, κατά τη δεκαετία του 50, για πρώτη φορά είδαν το φως στη Λατινική Αμερική κάποιες μεταφράσεις καθαφικών ποιημάτων, μεταφράσεις που έγιναν μέσω άλλων γλωσσών. Στην απομακρυσμένη Χιλή, κοντά στον παγωμένο Νότιο Πόλο, παρουσιάσαμε τον Καβάφη (μαζί με τον Παλαμά και τον Σεφέρη) στις αρχές του χρόνου 1963. Τον είχαμε γνωρίσει στην *Ανθολογία* του Αποστολίδη, που παραγγείλαμε στο βιβλιοπωλείο «Ζήνων», του Λονδίνου. Φοιτούσαμε τότε ακόμα στο Πανεπιστήμιο της Χιλής. Εξεδώσαμε μια μελέτη και κάποιες μεταφράσεις που έγιναν από τα ελληνικά. Ήταν οι πρώτες που δημοσιεύτηκαν στη Χιλή και στις περισσότερες από τις ισπανοαμερικανικές χώρες.

Κατά τη δεκαετία του 60 και την αρχή της δεκαετίας του 70, οι μεταφράσεις του Καβάφη στην ισπανική γλώσσα αυξήθηκαν σιγά-σιγά και δημοσιεύτηκαν άρθρα, μελέτες και δοκίμια σε εφημερίδες και πανεπιστημιακά περιοδικά. Η έρευνά μας στη Βενεζουέλα και στη Χιλή, μαζί με μόνο λίγους τίτλους από την Ισπανία, την Αργεντινή, την Κολομβία και το Μεξικό, μας έδωσε 108 λήμματα. Από αυτά 28 αντιστοιχούν σε δικές μας εργασίες.

Αλλά ας επιστρέψουμε στα ερωτήματα στα οποία αναφερόμαστε στην αρχή. Μπορούμε να προσθέσουμε κι ένα άλλο ερώτημα: τι καθιστά τόσο ελκυστικό το καθαφικό έργο στις χώρες του Νέου Κόσμου; Ένα έργο που γεννήθηκε εδώ στην Αλεξάνδρεια, σ' αυτό το σταυροδρόμι του αιγαίου πολιτισμού, εδώ όπου συναντιούνται οι Παλιοί Κόσμοι, πώς μπορεί να μιλάει στους ανθρώπους του καυτού αμερικανικού τροπικού ή των παγωμένων και απέραντων πεδιάδων της Παταγονίας, στην Αργεντινή ή στη Χιλή, σ' αυτή τη χώρα που οι ιστορικοί την αποκάλεσαν «την τελευταία γωνιά του κόσμου»;

Υπάρχουν σχολιαστές που θεωρούν την αντικειμενικότητα του Καβάφη σαν το κλειδί της πρωτοτυπίας του. Αλλά η αντικειμενικότητα δεν είναι καθόλου αποκλειστική ποιότητα του Καβάφη. Οι παρνασσικοί κηρύσσουν την ανάγκη μιας αντικειμενικής, περιγραφικής, ζωγραφικής ποιήσεως. Και άλλωστε, το απρόσωπο μένει, χωρίς αμφιβολία, στη βάση των περισσότερων από τους μεγάλους ποιητικούς κόσμους που γεννήθηκαν στον αιώνα μας. Πρέπει να αναγνωρίσουμε, μάλιστα, ότι ο ποι-

ητής της Αλεξάνδρειας είναι πρωτοπόρος σ' αυτό το σημείο, αλλά πρωτοπόρος στον αιώνα μας.

Άλλοι μελετητές υπογράμμισαν το «χρονικό εξωτισμό» του Καβάφη, σαν μία πηγή της μαγείας του. Και βέβαια, η χρησιμοποίηση του παρελθόντος από τον ποιητή αποτελεί μία από τις πιο ενδιαφέρουσες πτυχές της δημιουργίας του. Αλλά ο εξωτισμός (στην καλή σημασία της λέξεως), είτε σχετικά με το χρόνο ή με το χώρο, δεν αποτελεί τίποτα το καινούργιο στη λογοτεχνία, τουλάχιστον στη δυτική λογοτεχνία. Από την αθάνατη Οδύσσεια του Ομήρου, γνωρίζουμε την έλξη που προκαλεί ο εξωτισμός και την τάση του ανθρώπου να βρει απόλαυση στην παρουσίαση γεγονότων που συνέβησαν σε μακρινούς τόπους και χρόνους. Αν και στην ποίηση, τον περασμένο αιώνα, οι παρνασσικοί έκαναν την εισαγωγή του εξωτισμού, για να αποφύγουν τη μονοτονία της περιγραφής του σύγχρονου καθημερινού περιβάλλοντος και των πεζών σύγχρονων γεγονότων, η χρησιμοποίηση του παρελθόντος γινόταν πάντοτε, από την ομηρική *Οδύσσεια* ως τον *Τηλέμαχο* του Fenelon και το περίφημο στην εποχή του *Ταξίδι του νέου Ανάχαρη* του Barthelemy, περνώντας από τη μεσαιωνική ταξιδιωτική λογοτεχνία και από τη δίψα του ανθρώπου της Αναγέννησης για τους αρχαίους χρόνους και χώρους.

Εδώ, επίσης, πρέπει να τονισθεί ότι ο ποιητής προτίμησε ακριβώς τις εποχές του ελληνικού παρελθόντος που οι περισσότεροι αγνοούσαν ή περιφρονούσαν, όπως είναι η ελληνιστική και η βυζαντινή εποχές, και τις προσέγγισε με ειδική στάση και διάθεση. Άλλη μια πηγή της πρωτοτυπίας και της γοητείας της καθαφικής ποιήσεως που έχει σημειωθεί από τους μελετητές είναι η αναφορά σε άλλα κείμενα, κυρίως σε κείμενα λιγότερο γνωστά από τα κλασικά, όπως είναι τα ελληνιστικά, ή σχεδόν αγνοημένα ή παραγνωρισμένα, όπως είναι τα βυζαντινά. Χωρίς αμφιβολία, η διακειμενικότητα (intertextualite) αποτελεί μία από τις πιο ενδιαφέρουσες πτυχές του καθαφικού έργου. Ούτε λίγοι ούτε απλοί είναι οι τρόποι με τους οποίους αντιμετωπίζει και αφομοιώνει ο ποιητής το υλικό που παίρνει από τους μετακλασικούς ιστορικούς, από τους βυζαντινούς χρονογράφους και ακόμα από τους παλιούς ομηρικούς μύθους. Και ο Καβάφης όχι μόνο αντλεί υλικό, ιστορικό υλικό, από παλιά και λησμονημένα κείμενα. Ο ποιητής χρησιμοποιεί και τα δικά του κείμενα. Και έτσι, ορισμένα πρόσωπα και γεγονότα και σειρές γεγονότων παρουσιάζονται, ιδωμένα κάποτε από διάφορες οπτικές γωνίες, σε διάφορα ποιήματά του. Στη διακειμενικότητα που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε εξωτερική, προστίθεται έτσι μια εσωτερική διακειμενικότητα (intertextualite interieure) ή «εσω-διακειμενικότητα». Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά συμβάλλουν στο να εμφανίζεται το σύνολο των καθαφικών ποιημάτων με τις διαστάσεις ενός κόσμου, ενός ποιητικού σύμπαντος, με εσωτερική συνοχή.

Αλλά ούτε αυτή η πρωτότυπη και ελκυστική πτυχή της καθαφικής ποιήσεως αρκεί να εξηγηθεί ο βαθύς αντίκτυπός της στη σύγχρονη ανθρώπινη ψυχή. Και άλλωστε, άλλοι ποιητές έκαναν αναφορά στο παρελθόν ή σε παλιά κείμενα, όπως ο Yeats, ο Pound και ο Eliot κυρίως. Και η διακειμενικότητα υπήρχε πριν από τον Καβάφη και τους άλλους μεγάλους ποιητές που μνημονεύσαμε. Αν το σκεφθούμε καλά, υπήρξε και στον ίδιο τον Όμηρο, που άντλησε από άλλα κείμενα, από άλλα παλιά άσματα. Υπάρχει και στον Virgilio και στον Dante

Η δραματικότητα στον Καβάφη έχει σημειωθεί από φωτεινούς και ευκρινείς μελετητές, όπως ήταν ο Σαρηνγιάννης και ο Σεφέρης, στην αρχή, και μετά ο Πιερής, ο Δάλλας και ο Μερακλής, μεταξύ άλλων. Πρόκειται, επίσης, για μία πηγή πρωτοτυπίας και γοητείας. Δεν αποτελεί όμως αποκλειστική ποιότητα αυτής της ποιήσεως. Ο Σεφέρης επαναλαμβάνει τα λόγια του Eliot: «Ποια μεγάλη ποίηση

δεν είναι δραματική; Ακόμα και οι ελάχιστες συγγραφείς της Ελληνικής Ανθολογίας, ακόμα και ο Μαρτιάλης, είναι δραματικοί. Ποιος είναι περισσότερο δραματικός από τον Όμηρο ή τον Δάντη;». Η χρησιμοποίηση του «δραματικού μονολόγου» από τον Καβάφη έχει σημειωθεί, επίσης, ως μία από τις κυριότερες πτυχές της πρωτοτυπίας του. Δεν είναι λίγοι οι άνθρωποι του καθαφικού κόσμου που μιλάνε με τον εαυτό τους και για τα γεγονότα στα οποία έλαβαν μέρος ή τα οποία συνέβησαν μπροστά στα μάτια τους. Και κάποτε μιλάνε μ' έναν τρόπο που φτάνει στην introspection, την ψυχική αυτοεξέταση, την εξομολόγηση· φτάνει σ' εκείνο δηλαδή που στον αιώνα μας αποκαλέστηκε «εσωτερικός μονόλογος». Αλλά επίσης σ' αυτή την περίπτωση, διαπιστώνουμε ότι δεν πρόκειται για μία καινοτομία ή νεωτερισμό του Καβάφη. Το δραματικό μονόλογο τον βρίσκουμε ήδη στον Browning, που πέθανε το 1889.

Όλα τα χαρακτηριστικά στα οποία έχουμε αναφερθεί ως τώρα βρίσκονται μ' έναν ή μ' άλλον τρόπο, με μία ή με άλλη απόχρωση, στην παράδοση της δυτικής λογοτεχνίας, από τον Όμηρο μέχρι το τέλος του περασμένου αιώνα. Είναι αλήθεια ότι στον Καβάφη παίρνουν, με τη σειρά τους, *δικά τους γνωρίσματα*, κάποτε πολύ ειδικά και λεπτά ώστε να έχουμε την εντύπωση ότι βρίσκονται αποκλειστικά στον Καβάφη. Στην πραγματικότητα, όπως είπαμε, μπορούμε να τα βρούμε στη δυτική λογοτεχνική παράδοση. Αυτό είναι φυσικό. Και δε θέλουμε καθόλου να μιλήσουμε για επιδράσεις, για πηγές και λιγότερο ακόμα για μίμηση. Ο Καβάφης ανήκει στην πνευματική και λογοτεχνική δυτική παράδοση (χωρίς να ξεχάσουμε ότι αυτή η παράδοση πήρε και στοιχεία από την ανατολή). Είναι αλήθεια πως ο Καβάφης, που απορροφά αυτή την παράδοση για μερικά χρόνια στην Αγγλία, την αφομοιώνει και τη ζει σε μια πόλη όπου συναντιούνται ανατολή και δύση. Είναι αλήθεια πως ο Καβάφης δεν αγνόησε εντελώς το αραβικό περιβάλλον και αγάπησε τον κοσμοπολιτισμό της Αλεξάνδρειας, της μαγικής πόλης του παρόντος και του παρελθόντος. Και είναι δυνατόν να ανιχνευτούν κάποια στοιχεία που δεν ανήκουν ακριβώς στη δυτική παράδοση, μέσα στο έργο και το πρόσωπο του ποιητή. Ίσως μόνον εδώ, στην Αλεξάνδρεια, σ' αυτό το σταυροδρόμι του μεσογειακού πολιτισμού, σ' αυτή την πύλη της ανατολής και της δύσης, ήταν δυνατόν να γεννηθεί μία τόσο πρωτότυπη τέχνη. Αλλά αυτό δεν ακυρώνει το γεγονός ότι ο Καβάφης είναι ένας Έλληνας, ένας Ρωμιός, που γνωρίζει καλά όλα τα στάδια της μακροχρόνιας ελληνικής ιστορίας και της ελληνικής λογοτεχνίας του ελληνο-λατινικού πολιτισμού· που γνωρίζει τη δυτική ευρωπαϊκή λογοτεχνία και κυρίως την αγγλική και τη γαλλική ποίηση.

Αλλη σημαντική πτυχή της καθαφικής ποιήσεως έγκειται στο γεγονός ότι ένα από τα βασικά της θέματα είναι το θέμα της ανθρώπινης μοίρας. Πρόκειται για θέμα αιώνιο, θέμα που μ' έναν ή με άλλον τρόπο άγγιξαν οι μεγαλύτεροι Έλληνες τεχνίτες του λόγου, αρχίζοντας από τον Όμηρο. Ο Καβάφης γράφει για το θέμα αυτό μέσα στις συνθήκες του αιώνα μας, αιώνα της αγωνίας, της απελπισίας, της μοναξιάς, της απομόνωσης, της έλλειψης ασφάλειας· αιώνα της Μικρασιατικής Καταστροφής και των δύο Παγκόσμιων Πολέμων· αιώνα του Ισπανικού και Ελληνικού Εμφυλίων και του Πολέμου του Βιετνάμ· αιώνα της γενοκτονίας των Αρμενίων, των Ιουδαίων και των Παλαιστινίων· αιώνα των απερίγραπτων παθημάτων των λατινοαμερικανικών λαών κάτω από φρικτές δικτατορίες. Γράφοντας για το θέμα της μοίρας, που από τον Όμηρο είναι παρόν στη δυτική παράδοση στην οποία ανήκει, ο Αλεξανδρινός ποιητής μίλησε και μιλάει στο σύγχρονο άνθρωπο, μιλάει και στον άνθρωπο της μελαγχροινής Αμερικής.

Στη Λατινική Αμερική, το θέμα της μοίρας σχετίζεται στενά με το θέμα της εξουσίας. Πολλές φορές, από την εξουσία προέρχονται τα γεγονότα που ορίζουν τη μοίρα του πλήθους, των περισσότερων από τους ανθρώπους. Από την εξουσία, από τη χρήση και κατάχρηση της εξουσίας, προκύπτουν πολλά από τα δεινά που μαστιγώνουν τον άνθρωπο, το λαό. Γι' αυτό το θέμα της ανθρώπινης μοίρας και της σχέσης της με την εξουσία μιλάει με βαθιές απηχήσεις στο λατινοαμερικανικό κόσμο. Οι ντόπιοι λαοί της Αμερικής υπέφεραν όχι μόνο το βίαιο σταμάτημα των πολιτισμών τους και των οικονομικών-κοινωνικών συστημάτων τους, αλλά έχασαν και τις ελευθερίες τους, και πολλοί, ανάμεσα στους αιώνες της ισπανοκρατίας, έχασαν και την ταυτότητά τους, και ακόμα μερικοί λαοί έσβησαν εντελώς εξαιτίας των κακουχιών και κακοπαθειών· της σκληρής εκμετάλλευσης στα ορυχεία και τους αγρούς, των πολέμων, της πολιτικής και κοινωνικής διάκρισης και της φτώχειας στην οποία οδήγησε ο χαμός σχεδόν όλων των κτημάτων τους. Οι λαοί που επιβίωσαν και οι καινούργιοι λαοί που γεννήθηκαν από την ανάμιξη Ισπανών και Ινδιάνων, κατόρθωσαν να κερδίσουν την πολιτική τους ανεξαρτησία στις αρχές του 19ου αιώνα, αλλά οι συνθήκες ζωής της πλειονότητας του πληθυσμού δεν άλλαξαν ουσιαστικά. Γενικά, οι φυσικές πηγές του πλούτου πέρασαν από τα χέρια των Ισπανών σε άλλα ξένα χέρια. Η καταπίεση που εξασκούσε η ισπανική εξουσία μεταμορφώθηκε στην καταπίεση που εξάσκησαν από τότε, και κατά το χρονικό διάστημα ενάμιση αιώνα, οι ντόπιοι πολιτικοί ηγέτες, οι οποίοι στη συντριπτική πλειονότητα έγιναν στρατιωτικοί δικτάτορες. Και σήμερα, μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Λατινικής Αμερικής είναι θύμα ακόμα της άκρας φτώχειας και η δημοκρατία που σιγά-σιγά γεννιέται δε δείχνεται ικανή, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, να λύσει τα τεράστια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι λαοί. Κάτω από την καταπίεση και τις σκληρές συνθήκες ζωής, επιβάλλεται στους ανθρώπους του πνεύματος η ανάγκη να δημιουργήσουν έναν κόσμο καλύτερο, ελεύθερο, πιο ανθρώπινο· να τον δημιουργήσουν έστω και μόνο στο εσωτερικό της ψυχής τους, στο βάθος του εαυτού τους. Και δεν είναι πολλοί οι ποιητές που μπορούν να τους προσφέρουν τη δυνατότητα να εισαχθούν σ' έναν ελεύθερο εσωτερικό κόσμο, μέσα στον οποίο να βρουν επί πλέον έκφραση ή τρόπους εκφράσεως για τις δικές τους αγωνίες, για τη δική τους μοναξιά, για τη δική τους οδύνη. Υπάρχουν ποιητές που μπορούν να εκφράσουν τη λαχτάρα για τη λευτεριά και για μια αξιοπρεπή ζωή μέσω μεγάλων ποιητικών συνθέσεων, με επικούς τόνους, με ηχηρά και πομπώδη λόγια. Ο Καβάφης απαντάει σ' εκείνη τη λαχτάρα με τρόπο εντελώς διαφορετικό. Ο Αλεξανδρινός δεν είναι ένας «πολιτικός ποιητής», με την τρέχουσα έννοια της λέξεως. Υπάρχουν όμως μέσα στην ποίησή του πρόσωπα, θέματα, σύμβολα, γεγονότα, «ιστορίες», που μπορούν να καθρεφτίζουν τον πολιτικό κυνισμό, την πολιτική ανηθικότητα, τον πολιτικό φόνο, την πολιτική καταπίεση, όπως και την πολιτική αξιοπρέπεια, την πολιτική ηθική και τον πολιτικό ηρωισμό.

Στην Ισπανική Αμερική, αφού γνωρίσει κανείς, μέσω των καθαφικών ποιημάτων, το Δημήτριο Σωτήρα ή το Βασιλέα Δημήτριο ή την Κρατεσίκλεα ή τον Καισαρίωνα ή την Πριγκηπέσσα Αλεξάνδρα— τη μητέρα του Αριστοβούλου—, είναι εντελώς αδύνατο να τους ξεχάσει.

Σ' έναν κόσμο όπου εδώ και πέντε αιώνες διάφορες απειλές περιμένουν στο δρόμο κάθε ανθρώπου και του στήνουν καρτέρι, ποιος μπορεί να ξεχάσει ποιήματα όπως «Τελειωμένα», «Ο Θεόδοτος», «Τα θήματα», «Σοφοί δε προσιόντων», «Μαρτίαι Ειδοί»; Σε χώρες όπου, δυστυχώς, η πολιτική ανηθικότητα είναι πολλές φορές κάτι το κανονικό, ποιήματα όπως «Από την σχολή του περιωνύμου φιλοσόφου», «Ας φρόντιζαν» ή «Εν μεγάλη ελληνική αποικία, 200», «Εν δήμω της Μικράς Ασίας» δεν μπορούν παρά να εντυπωσιάσουν βαθιά τον αναγνώστη. Σ' έναν κόσμο που δεν προσφέρει δυνατό-

τιπες ούτε προοπτικές προσωπικής ανατύξεως παρά μόνο σε λίγους, δεν είναι περίεργο να βρει απήχηση στους πολλούς η «τριλογία» των ποιημάτων «Η πόλις», «Τα παράθυρα» και «Τείχνη».

Αλήθεια, ο Καβάφης δε γνώρισε και δεν ήταν δυνατόν να γνωρίσει το λατινοαμερικανικό κόσμο. Η μόνη μνεία του Νέου Κόσμου μέσα στην ποίησή του είναι η αναφορά στην πόλη Νέα Υόρκη και τη χώρα Καναδά στο ποίημα «Πριν τους αλλάξει ο χρόνος», σ' ένα στίχο που τράβηξε την προσοχή του Έλληνα αναγνώστη, όχι ακριβώς γιατί εμφανιζόταν το όνομα μιας πόλης και μιας χώρας της Αμερικής, αλλά γιατί ο ποιητής θέλησε να βάλει ψιλή και όχι δασεία στη λέξη Υόρκη. Για να δημιουργήσει ο ποιητής το θαυμάσιο ποιητικό του κόσμο ήταν φυσικό να χρησιμοποιήσει στοιχεία που προέρχονταν από το «πανελλήνιον», από το τεράστιο πνευματικό πανελλήνιον, από την ανεξάντλητη ελληνική παράδοση. Και αυτά τα υλικά και στοιχεία τα άντλησε με τρόπο εντελώς ιδιαίτερο και πρωτότυπο. Φαινομενικά, όλα τα υλικά της ποιήσεώς του εμφανίζονται ως μακρινά και ξένα προς τη λατινοαμερικανική πραγματικότητα. Αναδείχθηκε, όμως ότι στην ουσία, στο βάθος, η καθαφική ποίηση δεν είναι καθόλου μακρινή ούτε ξένη προς το λατινοαμερικανικό πνευματικό κόσμο. Αντίθετα, δε χωράει αμφιβολία σήμερα πως ο σύγχρονος Έλληνας ποιητής που περισσότερο αγαπιέται, διαβάζεται και μελετιέται στη Λατινική Αμερική είναι ο Καβάφης. Από την Αλεξάνδρεια έφτασε η φωνή του ως τις πυραμίδες του Μεξικού, στις όχθες του Ορινόκο, στη ζούγκλα του Αμαζόνιου, στα οροπέδια των περουβιανών, βολιβιανών και χιλιανών Άνδεων, στις απέραντες αργεντινές πεδιάδες.

Είναι αλήθεια πως η διάδοση της καθαφικής ποιήσεως ήρθε σχετικά αργά στην Ισπανική Αμερική, αλλά αυτό, γενικά, έγινε με όλη τη νεοελληνική λογοτεχνία στις χώρες του ισπανόφωνου κόσμου. Ευτυχώς, τα πράγματα έχουν αλλάξει. Κατά τα τελευταία 24 χρόνια, από την ίδρυση του Κέντρου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Χιλής, από τον αείμνηστο δάσκαλό μας, τον καθηγητή Φώτιο Μαλλέρο, και από λίγο πριν, όταν εκείνοι που μεταφράζαμε από τα νεοελληνικά ήμασταν δυο-τρεις στον ισπανικό Νέο Κόσμο, σιγά-σιγά το ενδιαφέρον για τη νεοελληνική λογοτεχνία αυξήθηκε και πολλαπλασιάστηκαν οι μεταφράσεις και οι εκδόσεις. Σήμερα, τα νεοελληνικά γράμματα αγαπιούνται πολύ και κάθε μέρα γίνονται πιο γνωστοί οι σύγχρονοι Έλληνες λογοτέχνες, και πρώτοι απ' όλους ο Καβάφης στην ποίηση και ο Καζαντζάκης στον πεζό λόγο.

Από εδώ, από τη Λατινική Αμερική, βλέπουμε την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου σαν την πόλη όπου έγινε δυνατόν να γεννηθεί το θαύμα της καθαφικής ποιήσεως, δηλαδή μια πόλη μοναδική στον κόσμο. Και βλέπουμε τον Καβάφη σαν το μεγαλύτερο τεχνίτη του ελληνικού λόγου στον αιώνα μας— και ίσως σε είκοσι τρεις αιώνες περίπου— χωρίς να παραγνωρίσουμε καθόλου την ιδιοφυία άλλων Ελλήνων λογοτεχνών, όπως είναι οι Κάλβος, Καζαντζάκης, Σεφέρης, Σικελιανός, Εγγονόπουλος, Βάρναλης, Ρίτσος, Ελύτης. Ο ποιητής της Αλεξάνδρειας μας φέρνει ως εδώ, ως τη μελαχρινή Αμερική, ένα βαθύ, γόνιμο, πολυεδρικό μήνυμα ουμανισμού, ανθρωπισμού, που εμπλουτίζει την ψυχή και τη ζωή μας— που μας δίνει εμπιστοσύνη στον άνθρωπο— που μας βοηθάει να γνωρίσουμε πιο βαθιά την ψυχή του ανθρώπου, με τις μικροπρέπειές της αλλά και με τη μεγαλοπρέπειά της— που ξυπνάει σε μας την ελπίδα ότι θα επιζήσουν η πνευματικότητα και ο ανθρωπισμός στο βασανισμένο μας κόσμο.

Ο Miguel Castillo Didier είναι καθηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Κέντρου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Σαντιάγκο της Χιλής.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ
ο σατιρικός

Ένα αδημοσίευτο ποίημα

περίπλους
εκδόσεις
αρ. τευχ. 32/1992

ρά, όχι μόνο δεν είναι κατώτερο από το έμμετρο διηγηματικό του, μα μπορεί να διεκδικήσει και τα πρωτεία. Πρέπει όμως απ' αυτό να ξεχωριστούν τα φιλοφρονητικά του ποιήματα, με το στενόν οικογενειακό χαρακτήρα, που όσο και νάναι ωραία και λεπτά διατυπωμένα, δεν παρουσιάζουν γενικότερο ενδιαφέρον.

Για να φανή αυτό που λέμε, αρκεί ν' αναφέρουμε από τα «Ποιητικά Έργα» του το «Παράπονο Πεθαμένης» κι από τα «Μικρά Ταξίδια» τα: «Στην ελιά από κάτω», «Το ρημάδι του χωριού», «Ο Σκαφτιάς», «Αθώοι φόβοι» που ασφαλώς ανήκουν ανάμεσα στα καλύτερα λυρικά της νέας λογοτεχνίας μας.

Ο Μαρκοράς ζώντας του δεν έδωσε τρίτη ποιητική συλλογή στο φως. Ωστόσο κ' έπειτα από την έκδοση των «Μικρών Ταξιδιών» του 1899, δεν έπαψε να γράφει νέα ποιήματα και να τα δημοσιεύει σε περιοδικά, κυρίως στα «Παναθήναια» του Μιχαηλίδου. Εκεί, ανάμεσα σε διάφορα άλλα, δημοσιεύτηκε το 1911, δυο μήνες έπειτα από το θάνατό του, και το κύκνειο άσμα του, που φαίνεται πως είχε γράψει λίγο διάστημα πριν πεθάνει.

Κάποιο απόγιομα, καθισμένος στο παράθυρό του, απ' όπου φαινόταν η θέα της Κάτω Σπιανάδας, του Μποσκέτου (δημοτικός κήπος), του Παλαιού Φρουρίου και των βουνών της Ηπείρου, διάβαζε τη «Θεία Κωμωδία» του Δάντε. Όταν το σούρουπο του εμπόδιζε το διάβασμα, σήκωσε τα μάτια του από το βιβλίο και κοίταξε μπροστά το μαγευτικό τοπίο. Η γαλήνη της βραδιάς κ' η θέα εκείνη τον συγκίνησε και του ενέπνευσε το τελευταίο του ποίημα «Βραδινή Γαλήνη», όπου αντανakλά πραγματικά όλη η εξωτερική γαλήνη της ώρας εκείνης, μα κ' η εσωτερική γαλήνη του γέροντα που ευαίσθητου ποιητή. Το ποίημα αυτό είναι ασφαλώς ένα από τα καλύτερα του Μαρκορά.

Από το Μαρκορά έχω και προσωπική ανάμνηση. Κατά τα τελευταία του χρόνια είχε φιλίες μ' ένα Γάλλο, που έμενε στην Κέρκυρα και παρέδιδε μαθήματα γαλλικής, τον Αλέξανδρο Μαρόκκο. Ο Γάλλος αυτός έγραφε και γαλλικά ποιήματα, χωρίς όμως να τα δημοσιεύει. Μ' αυτόν έτυχε να γνωριστώ και κάποτε μ' έπεισε να του δώσω κάποιο μου ποίημα χειρόγραφο να το διαβάσει στο Μαρκορά. Οι στίχοι μου εκείνοι φαίνεται άρεσαν στον ποιητή του «Όρκου», άρεσαν βέβαια σε νεανική προσπάθεια, και σε λίγες μέρες μούφερε ο ίδιος ο Μαρόκκος ένα επισκεπτήριο του Μαρκορά, όπου ήταν γραμμένοι με τρεμουλιαστό γερωντικό χαρακτήρα οι παρακάτω ευγενικοί στίχοι:

*Στον ωραίο του νου σου αιθέρα,
τρέμει αυγής ροδάτο χρώμα,
το προβλέπω, εκείθε η μέρα
πρέπει ολόλαμπρη να βγει,
αλλ' ωιμέ, στο ανήλιο κόμα
τότε ο μάντης θα βρεθί.*

Ήταν η πρώτη ενθάρρυνση, μα κ' η πρώτη ειδοποίηση για τη δυσκολία της τέχνης, που για να κατακτηθεί απαιτεί και κόπους μεγάλους και χρόνο πολύ.

[από το περιοδικό «Ελληνική Δημιουργία», τεύχος 103, (1952)]

Στέφανος Ροζάνης

Satura tota nostra est

Πώς μπορούμε να δικαιολογήσουμε, αν χρειάζεται καθόλου να δικαιολογήσουμε εμείς τώρα μιλώντας εξ ονόματος οποιουδήποτε ποιητή που μόνον αυτός είναι ο νόμιμος ένοικος της γλώσσας και του ύφους του, και η ποίηση είναι το δικό του σπίτι και κανενός άλλου, και μόνον αυτός νομιμοποιείται ν' αλλάζει τα έπιπλα και να τροποποιεί το χώρο του, να πετά τ' άχρηστα στα σκουπίδια και να κρίνει τι του χρειάζεται και τι όχι, ποιες λέξεις να κρατήσει κάθε φορά και ποια παιχνίδια να παίξει μαζί τους, τι να διαλέξει απ' το απέραντο παζάρι της τέχνης του, τι ν' αγοράσει και σε ποια τιμή, πως λοιπόν μπορούμε εμείς να δικαιολογήσουμε τα λιγοστά σατιρικά του Γεράσιμου Μαρκορά, του πιο «κλωμού» απ' τους σολωμικούς, του πιο γερασμένου, που έρχεται στην Αθήνα για να μιλήσει τον απόηχο της σολωμικής του γλώσσας απελπιστικά αργοπορημένος «σε πολύ μεταγενέστερα χρόνια, όταν η δημοσίευση των τελευταίων ποιητικών συλλογών του τον επέβαλε στην κοινή συνείδηση των Αθηναίων λογίων»¹, έχοντας στις ποιητικές του αποσκευές λιγοστά σατιρικά (1872) και ένα πρωτόλειο επικό ποίημα (*Ο όρκος*, 1875), και επιβάλλεται στην κοινή συνείδηση των Αθηναίων με την ευγενική του μελαγχολία, με τον μόλις ακουστό ποιητικό του λόγο που περιδιαβάζει τις κοιλάδες του θανάτου, και σαστισμένος τρέχει να παρηγορήσει τη λύπη του και τη λύπη εκείνων που έμειναν, να στεγνώσει τα δάκρυά τους μ' όση παραμυθία του επιτρέπει η «ταπεινή» του τέχνη.

Ομως, η σολωμική γλώσσα του Μαρκορά ένοιωθε σαν στο σπίτι της μέσα στη σάτιρα. Όχι μόνον διότι τα ποιητικότερα Επτάνησα, και προπαντός η Κέρκυρά του, τον ανάθρεψαν με τα σατιρικά τραγούδια στους δρόμους και στις συναναστροφές· όχι μόνον διότι η παράδοση η σατιρική είχε βαθιές τις ρίζες της στην «Επτανησιακή Σχολή»· μα κυρίως διότι ο μεγάλος ποιητικός του έρωτας, ο άνθρωπος που η γνωριμία του σήμανε την αρχή και το τέλος της ποιητικής του διαδρομής, ο Διονύσιος Σολωμός, είχε σατιρίσει ακολουθώντας την κοινή συνήθεια και η ιδιοφυΐα του είχε πλουτίσει την ποιητική σάτιρα με την πικρόχολη ορμή της.

Ο «απολιτικός» Μαρκοράς που είχε «χρεία της ψυχίας του για να ουρανίσει τα πάθη του», καθώς μάς ειδοποιεί ο Γ. Καλοσγούρος², ο Μαρκοράς που έμαθε στον Παλαμά τον στίχο, κατά τη δήλωση του ποιητή³, αισθανόταν φαίνεται άνετα κάποιες φορές να βγαίνει έξω από την ψυχία του και αντί να «ουρανίζει» τα πάθη του, να σατιρίζει τα αλλότρια πάθη, να διακωμωδεί την Προστασία και τους πολιτευτές «της τότε φαυλοκρατίας»⁴, να σατιρίζει ακόμη και το ξόδι:

*Και μες στο ξυλοκρέββατο να καυχηθεί προσμένω.
Θα λέει: Ποιος είδε λείψανο να είν' έτσι κορδωμένο;*

Όσο κι αν αγάπησε τη γλώσσα του Σολωμού ο Μαρκοράς, όσο κι αν της αφοσιώθηκε μ' όλο το πνεύμα και την ψυχή του, όσο κι αν επόθησε εκείνη τη μεταφυσική υπόσταση που ο μεγάλος ρομαντικός μαγικά την μεταμόρφωσε σε ύπαρξη φυσική (*così la metafisica e fatta fisica*), όσο κι αν δι-γλωσσος ο ίδιος νοσταλγούσε την ύψιστη απελπισία του σολωμικού ψυχικού και γλωσσικού δια-σμού και άκουγε μέσα του τους σολωμικούς στίχους και φτέρωνε η καρδιά του, δεν μπόρεσε εν τού-τοις να σώσει παρά ελάχιστα, απομεινάρια κι αυτά, το πολύ-πολύ μια γενική αρχή, μια «θεωρία», έναν τραγικά εξασθενημένο απόηχο της απόκρημνης γλώσσας του Σολωμού. Ακόμη και στον τρόπο τον ποιητικό με τον οποίο εσατίριζε.

*Τέλος πάντων ήρθε η ώρα
Οπού εσπάρθηκε στη χώρα
Πως πεθαίνει τ' ανεπίδι
Του Δοτόρου του Ροΐδη·
Και ο Δοτόρος δεν αργεί,
Αμπονόρα την αυγή,
Το μπαστούνι του να θάλλη
Αποκάτου απ' τη μασκάλη,
Και κουνώντας το κεφάλι
Και τα φρύδια, ευθύς αρπάζει
Το καπέλο και φωνάζει:
Ah! non voglio più aspettar;
Θε να ιδώ, cos'è sto affar.
Δύο-τρεις-τέσσερεις-πέντε-έξι·
Αμπονόρα και θα βρέξη·*

Με τέτοιο ξέφρενο ρυθμό, σχεδόν δαιμονισμένο, με τέτοια πικρόχολη γλώσσα γεμάτη σιγουριά, με τέτοια ειρωνεία, τέτοια άνεση και διάθεση περιπαιχτική εσατίριζε ο Σολωμός «ως τα τελευταία του χρόνια», καθώς μας λέγει ο Λίνος Πολίτης⁵. Έτσι εσάρκαζε τα όσα γύρω του επαίζονταν, κωμωδίες και δράματα, αδυναμίες ανθρώπινες, πολιτικές απάτες και αυταπάτες. Ο σαρκασμός του είχε τη βιαι-ότητα του φονικού, διότι ήταν ο σαρκασμός ενός σπουδαίου ποιητή που γνώριζε καλά το κακό που μπορεί να κάνει στους ανθρώπους η μαστοριά του λόγου του.

Η σάτιρα του Μαρκορά γυροφέρνει σαν δορυφόρος που πασχίζει να πάρει το λιγοστό του φως απ' αλλού: μένει σάτιρα, χωρίς τη λάμψη του σολωμικού σαρκασμού· δεν μπορεί να «σκοτώσει»· η βιαιότητα του συμβολικού φονικού δεν είναι ο χώρος της ο ψυχικός. Η ευγενική μελαγχολία του Μαρκορά, αυτή η ψυχία η συναισθηματική που την αποζητά για να «ουρανίσει» τα πάθη του και που τελικά θα την βρει στο γαληνεμένο του πένθος της αθηναϊκής περιόδου, υπονομεύει τα σατιρικά του γυμνάσματα, τον κάνει ικανό μόνο να ειρωνεύεται, να διακωμωδεί, μα ποτέ να σαρκάζει με βοή και πάθος, με μανία. Ο σαρκασμός ταίριαζε στην αγαλλήνευτη ψυχή του Σολωμού· στη δική του ψυχή ταίριαζε μόνο το «πένθος» και κάπου-κάπου μια διάθεση να περιπαίζει ό,τι αγανακτούσε το «συντη-ρητικό» του πνεύμα και τον «πατριωτισμό» του:

*Εφώνας' ως τ' αστέρια
ο παπουζής ο εβραίος
κι εσύκωσε τα χέρια
που νέος Ελισαίος
επύρε τα κουτιά
κι η βάρκα δεν γερνά*

Οι ποιητικοί δρόμοι του Μαρκορά τελικά δεν πέρασαν μέσα από τη σάτιρα. Ένας τυχαίος σταθ-μός, κάτι σαν ανάσα που παίρνει ο οδοιπόρος όταν κάθεται κάπου να ξεκουραστεί για λίγο και χίλια δυο περνούν από τον νου του, άσχετα και ασήμαντα πράγματα. Οι ποιητικοί του δρόμοι τον έβγαζαν αλλού: «Το 1890», γράφει ο Λίνος Πολίτης, «φτάνουν στην Αθήνα, τυπωμένα στην Κέρκυρα, τα *Ποιητικά έργα* του Γεράσιμου Μαρκορά και γεμίζουν έκπληξη και θαυμασμό τους νέους ποιητές. Την εκφραστική τελειότητα που γύρευαν, στο στίχο και στη γλώσσα, οι «παρνασσιακοί» της Αθή-νας, ανακάλυπταν ξαφνικά πως την είχαν από πολύ νωρίς πραγματοποιήσει οι «Επτανησιώτες»⁶.

Εδώ τελειώνουν οι δρόμοι του Μαρκορά.

1. Κ. Θ. Δημαρά: *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Δεύτερη έκδοση, Ίκαρος, σ. 322.

2. Γ. Καλοσγούρος: *Γεράσιμος Μαρκοράς*, Ιόνιος Ανθολογία, 1930.

3. Κ. Θ. Δημαρά: *αυτόθι*, σ. 414.

4. Δ. Γ. Τσάκωνα: *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, τόμος δεύτερος, εκδ. Γ. Λαδιά, Αθήνα 1981, σσ. 625-6.

5. Λίνου Πολίτη: *Τα χειρόγραφα του Σολωμού*, στο *Γύρω στον Σολωμό*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σ. 268.

6. Λίνου Πολίτη: *Θέματα της Λογοτεχνίας μας*, Δεύτερη σειρά, εκδ. Κωνσταντινίδη, σ. 211.

Ο Γεώργιος Θεοτόκης (Σχέδιο Διονύση Πάλλη)

Νίκος Κ. Κουρκουμέλης

Οι δημοτικές εκλογές του 1899 στην Κέρκυρα απ' ένα αδημοσίευτο σατιρικό ποίημα του Γεράσιμου Μαρκορά

στον **Ιωάννη Δ. Κόλλα**

Οι βουλευτικές εκλογές της 17ης Φεβρουαρίου 1899, που ανέδειξαν πρωθυπουργό τον Κερκυραίο πρώην δήμαρχο, βουλευτή και υπουργό Γεώργιο Θεοτόκη, μετονομάζοντας το «Τρικουπικό» κόμμα σε «Θεοτοκικό», έφεραν την Κέρκυρα και τις επιλογές του εκλογικού της σώματος, στο εθνικό πολιτικό προσκήνιο, ύστερα από μεγάλο διάστημα, που η αρχή του απαντά στα πρώτα μεθενωτικά χρόνια.

Έτσι οι δημοτικές εκλογές της 5ης Σεπτεμβρίου 1899¹, στην Κέρκυρα – ιδιαίτερη εκλογική περιφέρεια του πρωθυπουργού – έγιναν με μεγάλο φανατισμό, αφού οι «θεοτοκικοί» τις θεώρησαν ως την τελική αναμέτρησή τους με τους «δηλιγιαννικούς» και θέλησαν να επαληθεύουν το εκλογικό αποτέλεσμα των βουλευτικών του Φεβρουαρίου².

Τα δύο κόμματα («Θεοτοκικό», «Δηλιγιαννικό») αναζητούσαν, στην Κέρκυρα, τους ψηφοφόρους τους στις πολιτικές ομάδες που υπήρχαν κατά την Ένωση στα 1864³. Η πρώτη ήταν συσπείρωση των προοδευτικότερων στοιχείων, με πυρήνα τους Κερκυραίους ριζοσπάστες (που πρέπει να διακρίνονται από τους Κεφαλονίτες ριζοσπάστες), εκφράστηκε από το λεγόμενο «πέμπτο» κόμμα (των Τρικουπ - Λομβάρδου) και είχε, για μεγάλο χρονικό διάστημα, τοπικό ηγέτη τον Ιάκωβο Πολυλά (αντίπαλο των θρησκευτικών μειονοτήτων του νη-

1. Ο Γεώργιος Ράλλης στο βιβλίο του «Γεώργιος Θεοτόκης. Ο πολιτικός του μέτρον». Αθήνα κ.κ., σελ. 211 αναφέρει τον Αύγουστο του 1899 πιθανόν χρησιμοποιώντας το παλιό ημερολόγιο.

2. Και αυτές οι εκλογές έγιναν με μεγάλο φανατισμό. Σχετικά: «Οι εκλογές του 1899. Οι Κορακιανίτες δίνουν "μαχη" με τους Σκριπεριώτες, Λιαπαδίτες, κ.α. ένα ντοκουμέντο της εποχής». Εφημερίδα «Κερκυραϊκά Νέα» 23 Ιουλ. 1984, αρ. φύλ. 1583γ, σελ. 2 (Κώστας Δαφνής).

3. Αντιγράφουμε από την (προοδευτική) εφημερίδα «Καιροί» της 15ης Ιουλ. 1872: «Εν Κερκύρα δύο υπάρχουν κόμματα. Του πρώτου, αντεθνικού παρά των εδώ καλουμένου, αρχηγός θεωρείται ο Σπυρίδων Βαλαωρίτης, σύγκεται δε τούτο από τους εχθρούς του Ελληνισμού τους δυτικούς ή Ιησούιτας, από πολλούς δε Εβραίους και τους αυλοκόλακας. Του δευτέρου, εθνικού λεγομένου, αρχηγός θεωρούνται οι βουλευταί Κερκύρας, σύγκεται δε τούτο από τον ευγενή και φιλοπάτριδα λαόν της Κερκύρας, από τα εγκατεστημένα ενταύθα τέκνα της ευάνδρου Ηπείρου, από τους μεγαλεμπόρους και κτηματίας και από πάντα πατριώτη και Έλληνα».

σιού, αλλά και του Γεωργίου Θεοτόκη, κατοπινού αρχηγού του κόμματος)⁴. Η δεύτερη ήταν συσπείρωση των συντηρητικότερων στοιχείων με πυρήνα τους μεταρρυθμιστές κι εκείνους που, έχοντας αναλάβει δημόσια λειτουργήματα, είχαν εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της βρετανικής προστασίας, εκφράστηκε από το δηλιγιαννικό κόμμα και είχε τοπικό ηγέτη στην αρχή τον Σπυρίδωνα Βαλαωρίτη (υπουργό των εξωτερικών στην Κυβέρνηση Ζαΐμη του 1869) και ύστερα τον Πολυχρόνη Κωνσταντά.

Για να φθάσουν όμως οι κερκυραϊκές πολιτικές δυνάμεις της εποχής σ' αυτές τις τελικές συσπειρώσεις χρειάστηκε ένας πολύχρονος πολιτικός αγώνας, που και την πολιτική ζωή του τόπου χαρακτήρισε με τις απίθανες αντιμεταχωρήσεις και διαπληθήσεις των μετεχόντων, αλλά και την κοινωνική ζωή επηρέασε με την κινητικότητα του. Γι' αυτό και δεν είναι εύκολη η προσέγγιση των γεγονότων της δημοτικής εκλογής του 1899 μέσα από ένα σατιρικό ποίημα, όπου γίνεται και συστηματική συγκάλυψη πληροφοριών, χωρίς ν' αναφερθούμε στη διαμόρφωση του πολιτικού κλίματος της εποχής στην Κέρκυρα.

Ένα χρήσιμο και ασφαλές σημείο ante quem είναι η αναπληρωματική εκλογή του 1882, όταν ακυρώθηκε η εκλογή του παλαιού μεταρρυθμιστή Πέτρου Βράιλα Αρμένη, που είχε υποστηριχθεί από τους συντηρητικούς του Σπ. Βαλαωρίτη. Το κεντρικό όργανο του «πέμπτου» κόμματος, παρακάμπτοντας τον τοπικό ηγέτη Ιάκωβο Πολυλά, έδωσε εντολή να υποστηριχθεί ο Νικόλαος Βασιλάκης, προκαλώντας μ' αυτό τον τρόπο ρήξη μεταξύ κέντρου (Τρικουπ - Λομβάρδου) και Πολυλά, που οδήγησε και στην αποχώρηση του τελευταίου από το κόμμα. Όμως με την αποχώρηση αυτή ο Γεώργιος Θεοτόκης, που από το 1871 υποστήριζε τους συντηρητικούς και με τη βοήθειά τους είχε εκλεγεί το 1878 δήμαρχος Κερκυραίων, βρήκε την ευκαιρία (προκαλώντας για καλά την οργή του Πολυλά) να πλησιάσει τους προοδευτικούς υποστηρίζοντας τον Νικ. Βασιλάκη. Το γεγονός του επέτρεψε να αποδεσμευτεί από τους συντηρητικούς και τον Οκτώβριο του 1883 να επανεκλεγεί δήμαρχος Κερκυραίων αυτή τη φορά υποστηριζόμενος από τους προσωπικούς του πολιτικούς φίλους (που προέρχονται και από τους δύο πολιτικούς χώρους) και από την ισραηλιτική κοινότητα, την οποία είχε ενθουσιάσει με τη μετριοπάθειά του, με την παρέμβασή του για το εκπαιδευτήριό της και με την παραχώρηση δημοτικού χώρου για την οργάνωση νεκροταφείου⁵. Τέλος, στα μέσα αυτής της δεύτερης δημαρχίας του παραιτήθηκε αιφνιδιαστικά για

4α. Για τις αντιμειονοτικές ενέργειες των «Πολυλαδικών» γράφει η (συντηρητική) εφημερίδα της Κέρκυρας «Καποδίστριας» στις 2 Απριλίου 1872 μετά τις εκλογές: «Τις δεν ήκουσεν, τις δεν υπήρξεν μάρτυς κατά τας τέσσαρας ταύτας ημέρας της θίας, που μετεχειρίσθη η επιτυχούσα μερίς και ένεκα της οποίας πλήθος ισραηλιτών και δυτικών εκλογέων δεν εψήφισαν και δεν δύνηθησαν να προσέλθουν ως επεθύμουν εις τας κάλπας των υποψηφίων».

4β. Τα δημοσιεύματα του Πολυλαδικού «Κώδωνα» ανάγκασαν τον Αύγουστο του 1872 τον Γεώργιο Θεοτόκη (που συνήθως αναφέρεται εκεί ως «πάνδολος») να προκαλέσει σε μονομαχία τους συνεργάτες του Πολυλά Δημήτριο Λοράνδο και Στέλιο Χρυσομάλλη.

5. Γ. Ράλλης, ό.π. σελ. 81 επ.

να εκλεγεί, στις 7 Απριλίου 1885, βουλευτής του «πέμπτου» κόμματος αυξάνοντας φυσικά την οργή του Πολυλά (η οποία έφτασε στο απόγειό της ένα χρόνο αργότερα, όταν στα 1886 ο Τρικούπης ανέθεσε στον Θεοτόκη το Υπουργείο των Ναυτικών)⁶.

Στα 1889 με τη νίκη στην αναπληρωματική εκλογή του «τρικουπικού» Γουλιέλμου Σκάρπα αντί του «δηλιγιαννικού» Γεράσιμου Σέρβου, ο Πολυλάς έχασε την εμπιστοσύνη του Δηλιγιάννη και αποχώρησε από τους «δηλιγιαννικούς», ενώ ένα χρόνο μετά, στις βουλευτικές εκλογές της 14ης Οκτωβρίου 1890, ο «δηλιγιαννικός» Ιωάννης Σέχος μετέστρεψε μεγάλο μέρος από τους ηπειρωτικούς καταγωγής εμπόρους και τους μαντουκιώτες ψηφοφόρους των «τρικουπικών» και κέρδισε την εκλογή.

Τέλος, στις δημοτικές εκλογές της 7ης Απριλίου 1891, και αφού οι «δηλιγιαννικοί» απέδωσαν στους «τρικουπικούς» το φόντο της εβραιοπούλας Ρουμπίνας Σάρδα και τα αντισημικά γεγονότα της 2ας Απριλίου, μεταστράφηκαν και οι Ισραηλίτες, ενώ οι αδελφοί Κωνσταντίνος και Νικόλαος Βασιλάκης, που προσχώρησαν στους «δηλιγιαννικούς», ολοκλήρωσαν τη μεταστροφή των ηπειρωτικής καταγωγής εμπόρων, που υπέφεραν από την οικονομική κρίση. Παράλληλα όμως με τη μετατόπιση των Ισραηλιτών ο Γουλιέλμος Σκάρπας έπεισε τον Ιάκωβο Πολυλά να ξεκάσει την οργή του και να επανέλθει στο κόμμα για να υποστηρίξει τον τρικουπικό υποψήφιο Μιχαήλ (Μίκιο) Θεοτόκη (αδελφό του Γεωργίου)⁷.

Έτσι άρχισε να διαφαίνεται η νέα ισορροπία των κερκυραϊκών πολιτικών δυνάμεων. Γύρω από τον Γεώργιο Θεοτόκη συσπειρώθηκαν τα προοδευτικότερα στοιχεία και εναντίον του τα συντηρητικότερα. Είναι χαρακτηριστικό πως σε γράμμα τους (1894) ο αδελφός του Μιχαήλ και η σύζυγός του Αμαλία αναφέρουν ότι: «οι περρούκες (σημ. οι συντηρητικοί) σε πολεμούν ανοικτά»⁸.

Αλλά παρά τον τοπικό πολιτικό πόλεμο, το άστρο του Γεωργίου Θεοτόκη δεν έχασε τη λάμψη του και, αφού προηγήθηκε η πανωλεθρία των τρικουπικών στις βουλευτικές εκλογές της 14ης Απριλίου 1895 (από την οποία όμως ο Θεοτόκης διασώθηκε), ο θάνατος του Πολυλά (1895) και ο θάνατος του Τρικούπη στη Γαλλία (1896), ακολούθησε η εκλογή του ως πρωθυπουργού με τις εκλογές της 7ης Φεβρουαρίου 1899.

6. Χαρακτηριστική είναι η γελοιογραφία του Αντώνιου (Τωνίν) Πιέρρη, που δημοσίευσε η εφημερίδα «Νέον Άστυ» της Αθήνας στις 29 Δεκ. 1886, όπου σατιρίζεται η εκθρόνιση του Πολυλά για τον Θεοτόκη. Σ' αυτήν κάτω αριστερά ο Πολυλάς ανεμίζει μαστίγιο φωνάζοντας «Τραβάτε φορτίκια! (σημ. φορτηγά ζώα) Στάκτη (να γίνουν) τα πάντα, αλλά κάτω αυτός». Πάνω δεξιά ο Γ. Θεοτόκης κάθεται αγκαλιασμένος με τον Χαρ. Τρικούπη μέσα σε εξάκτινο εστεμμένο άστρο. Στον ενδιάμεσο χώρο είναι σχεδιασμένοι κομματάρχες του δηλιγιαννικού κόμματος της Κέρκυρας (Κ. Βασιλάκης, Ν. Βασιλάκης, Α. Καποδίστριας, Θ. Προβατίς, Α. Αγάθος, Μ. Παραμυθιώτης, Κ. Αλαμάνος, Γ. Σερμητός, Θ. Τσαρλαμπάς) που τραβούν με σχοινιά από το πόδι τον Γ. Θεοτόκη.

7. Γ. Ράλλης, ό.π. σελ. 211 επ. και Ανδρ. Ανδρεάδης, Κερκυραϊκή Ανθολογία 1 Ιανουαρίου 1924, σελ. 5 «...(ο Πολυλάς) εγκατέλειψε το καφενείο του Παναγή (σημ. αριστερά του σημερινού καφεζαχαροπλαστικού «Ζήσιμου Παπαφλωράτου») για τόσες δεκαετίες έδρα των «Ρηγίων» δι' εκείνο της «Ευρώπης» (σημ. όπου και το σημερινό).

8. Γ. Ράλλης, ό.π. σελ. 211.

Στη μεγάλη πολιτική σημασία που έδινε το θεοτοκικό κόμμα για το δήμο Κερκυραίων φαίνεται πως συνέβαλε ένας ελάχιστος πολιτικός παράγοντας: η ευαισθησία για τα τοπικά δημοτικά του παλαιού δημάρχου Κερκυραίων Γ. Θεοτόκη, ο οποίος στην αλληλογραφία του⁹ τον αποκαλεί «δεύτερη πόλη του βασιλείου». Ο χαρακτηρισμός όσο και να ηχεί παράξενα σήμερα δεν πρέπει να θεωρηθεί υπερβολικός. Αυτά τα χρόνια η Κέρκυρα διατηρεί ακόμα τη λάμψη της, παρά το ότι άλλες ελληνικές πόλεις βρίσκονται στο κατακόρυφο της ακμής τους και παρά τη μεγάλη οικονομική και κοινωνική καθίζηση που έχει υποστεί από την Ένωση¹⁰ και από το «αγροτικό ζήτημα»¹¹.

Έτσι, πέρα από τις πρωθυπουργικές ευθύνες, ο Γ. Θεοτόκης ασχολήθηκε σοβαρά και με την εκλογή του δημάρχου Κερκυραίων. Ο αδελφός του Μιχαήλ (Μίκιος), που είχε και παλιότερα εκλεγεί δήμαρχος, εκτός από τις κομματικές υποχρεώσεις είχε και σοβαρούς λόγους υγείας που δεν του επέτρεπαν να ηγηθεί του ψηφοδελτίου, οι δραστήριες στον πολιτικό χώρο γυναίκες της οικογένειάς του, η σύζυγός του Αμαλία και η θυγατέρα του Ζαΐρα (μπιτέρα του πρωθυπουργού Γ. Ράλλη) δεν είχαν το δικαίωμα και ο ήδη (από το 1895) δήμαρχος Άγγελος Ψωρούλας τον αντιπολιτεύταν¹².

Γ' αυτό ανέθεσε στον κομματικό μηχανισμό της Κέρκυρας να υποδείξει «έναν καλό νέο και δραστήριο επιστήμονα, ο οποίος θα ενδιαφερόταν για το αξίωμα του δημάρχου και θα διοικούσε το δήμο με στιβαρό χέρι»¹³.

Προτάθηκε ο Δημήτριος Κόλλας¹⁴, που υπερκάλυπτε αυτές τις απαιτήσεις και, αφού πείστηκε από τον πρωθυπουργό (γιατί αρχικά φάνηκε απρόθυμος), εκλέχτηκε με 2.858 ψήφους σε 3.607 ψηφισαντες¹⁵.

Ο Δ. Κόλλας εκπροσώπησε τους θεοτοκικούς στο δήμο σε όλες τις δημοτικές εκλογές κατά τη διάρκεια των πρωθυπουργιών του Γεωργίου Θεοτόκη. Έτσι επανεκλέχθηκε το 1903 (ο Θεοτόκης πρωθυπουργός για δεύτερη φορά 14 με 19 Ιουνίου 1903 και για τρίτη

9. Γ. Ράλλης, ό.π. σελ. 211.

10. Που τη μετέτρεψε από πρωτεύουσα του ευρωπαϊκού Ιόνιου Κράτους σε επαρχιακή πόλη του βαλκανικού Ελληνικού Βασιλείου.

11. Που έφερε σε αντιπαλότητα το αστικό με το αγροτικό στοιχείο.

12. Γ. Ράλλης, ό.π. σελ. 212: «...είχε αποτύχει απελπιστικά. Όλα τα έργα που είχαν αρχίσει την προηγούμενη δημαρχιακή περίοδο με το Μίκιο, είχαν διακοπεί, ενώ κανένα αξιόλογο νέο έργο δεν είχε ξεκινήσει. Επιπλέον, ο δήμαρχος, χωρίς να υπάρχει λόγος, αντιπολιτεύταν συνεχώς την κυβέρνηση και προσπαθούσε να βρει αφορμές, για να αντιδικεί με τον προϊστάμενό του Υπουργό των Εσωτερικών».

13. Γ. Ράλλης, ό.π. σελ. 211.

14. Του Δανιήλ (1859-1945). Ήταν λοιπόν σ' αυτές τις εκλογές 40 ετών. Ανήκε σε εύπορη αστική οικογένεια. Είχε εκλεγεί και άλλοτε δημοτικός σύμβουλος αλλά η εκλογή του είχε τότε ακυρωθεί γιατί δεν είχε τη νόμιμη ηλικία.

15. Δήμος Κερκυραίων, Πίναξ δημοτικής ψηφοφορίας 1899 και Δήμος Κερκυραίων, Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Κερκυραίων (βιβλ. περίόδου Θ, 1).

16. Γ. Ράλλης, ό.π. σελ. 212.

φορά Δεκέμβριος 1903 - Δεκέμβριος 1904) και για τρίτη φορά το 1907 (ο Θεοτόκης πρωθυπουργός για τέταρτη φορά Ιούλιος 1905 - Ιούλιος 1909)^{16,17α}.

Για τις δημοτικές εκλογές του 1899, κατά τη συνήθεια της εποχής, ο Γεράσιμος Μαρκοράς έγραψε μια έμμετρη σάτιρα, που αδημοσίευτη απόκειται στο αρχείο της Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας (δισέλιδη, σε χαρτί υποκίτρινο, διαστάσεων 0,29Χ0,25 εκ. με γραμμένες τις σελίδες 1-1ν με μελάνι μαύρο).

Η σάτιρα αυτή την εποχή στην Κέρκυρα ασκείται με διαφορετικό τρόπο απ' ό τι στα άλλα Επτάνησα. Θάβρισκε κανείς περισσότερες συγγένειες με εκείνη που γίνεται σε μεγάλα ξένα και ελληνικά αστικά κέντρα, παρά με τη Ζάκυνθο όπου ανθεί ένα ιδιότυπο είδος.

Στην Κέρκυρα δεν λειτουργεί, τουλάχιστον αυτή την εποχή, «η εσωτερική ανάγκη που σπρώχνει για τη δημιουργία της κωμικής ατμόσφαιρας»^{17β}, γι' αυτό και δεν εφαρμόζει αυτό που γράφει στον «Χάση» ο Δημ. Γουζέλης: «Σκοπός δεν είναι άλλο πάρεξ δια ξεφάντωση των φίλων». Εδώ προηγείται το πολιτικό ζητούμενο, η σάτιρα είναι σφικτά δεμένη μαζί του και λίγο τη νοιάζει αυτή ακριβώς η «ξεφάντωση».

Έτσι τα κυριότερα σατιρικά φύλλα της εποχής: «Ο Περιπαίκτης» (1869), «Ο Κώδων» (1870-1874), «Ο Καθρέπτης» (1872), «Η Ψαλλιδώ» (1872), «Ο Σατανάς» (1876), «Ο Βούρδουλας» (1893) έχουν σαφέστατες επιρροές (αν δεν αντιγράφουν), από τις παρισινές σατιρικές εκδόσεις ή τον αθηναϊκό «Γάιδαρο» (1869) του Παπασπυρίδη, ενώ τα γελοιογραφικά σκίτσα του Αντώνιου (Τωνίν) Πιέρρη θυμίζουν τις σύγχρονες γαλλικές σατιρικές λιθογραφίες (Grandville και Daumier).

Ο Γεράσιμος Μαρκοράς, αντίθετα από τον πατέρα του Γεώργιο¹⁸, όπως συμβαίνει πολλές φορές με τα παιδιά πολιτικών ανδρών, απέφυγε επιμελέστατα κάθε εμπλοκή στην πολιτική. Παρ' όλα αυτά έλαβε μέρος στις ενωτικές κινητοποιήσεις, ως μέλος του πατριωτικού συλλόγου «Αναγέννηση» και περισσότερο για προσωπικούς λόγους (ο πατέρας του είχε παυθεί από το δικαστικό αξίωμα από τον Αρμοστή Storks και τον Πρόεδρο της Ιονίου Γερουσίας Δημήτριο Καρούζο) δημοσίευσε στα 1863 το έμμετρο σατιρικό «Λέλεκας και Σπαρτσίνης»¹⁹ με το οποίο χτυπούσε την αγγλοϊόνια κυβέρνηση στο πρόσωπο του Αρμο-

17α. Η τελευταία δημαρχία του Δημ. Κόλλα παρατάθηκε μέχρι το 1914 εξαιτίας των βαλκανικών πολέμων. Να σημειωθεί πως αργότερα έγινε δήμαρχος ο αδελφός του Σπυρίδων.

17β. Ντίνος Κονόμος, Ζακυνθινού σατιρογράφοι, Αθήνα 1962, σελ. 7.

18. Γεώργιος Μαρκοράς (1793-1878) ποιητής, συγγραφέας νομικών και θεολογικών έργων, στενός φίλος του Σολωμού και του Πολυλά, εισαγγελέας της Κεφαλονιάς και πολιτικός (Γενικός Γραμματέας της Γερουσίας, Πρόεδρος του Ανώτατου Συμβουλίου Δικαιοσύνης, Αρχων Παιδείας στο Ιόνιο Κράτος και βουλευτής και Αντιπρόεδρος της Βουλής στο Βασίλειο της Ελλάδος). Περισσότερα: Σπ. Δεβιάζης, Ο ποιητής Μαρκοράς και ο λόγιος Επιστήμων Πατήρ του. Η Εικονογραφημένη, τομ. Ζ' (1911) σελ. 169α, επ.

19. Λέλεκας και Σπαρτσίνης. Κέρκυρα Τυπογραφείον Σπυρίδωνος και Ατ. αδελφών Κάων. Στο τέλος Κέρκυρα 14 Αυγ. 1863, εις 8ον, σελ. 8.

στή (Λέλεκας: μετάφραση του αγγλικού stork) και του Προέδρου της Ιονίας Γερουσίας (που οι Κεφαλονίτες συμπατριώτες τον φώναζαν «Σπαρτσίνης»). Να σημειωθεί όμως πως, παρά τη συμμετοχή του στην «Αναγέννηση» – όπου κυριαρχούσε η προσωπικότητα του Πολυλά – και παρά τη μεγάλη οικογενειακή τους φιλία (που τον οδήγησε στα 1859 να βοηθήσει στην έκδοση των «Ευρισκομένων» του Σολωμού), ο Μαρκοράς δεν ακολούθησε τον Πολυλά στις άλλες πολιτικές πρωτοβουλίες του. Έτσι ενώ στους στίχους 136, 137²⁰ του σατιρικού «Λέλεκας και Σπαρτσίνης» μιλάει για «τα παιδιά της Αναγέννησης» μετά την Ένωση έπαψε να ανησυχεί για τα πολιτικά και αποστασιοποιήθηκε από τις πολιτικές δραστηριότητες του πατέρα του και του περιβάλλοντός του. Μάλιστα με ανακοίνωση στην εφημερίδα «Ρήγας Φεραίος» στις 17 Νοεμβρίου 1872 – όταν η άλλη σάτιρά του «Απλή και Καθαρεύουσα» ξεσήκωσε²¹ μεγάλο πολιτικό θόρυβο – διακήρυξε πως ποτέ δεν συνεργάστηκε με το πολιτικό σατιρικό φύλλο «Ο Κώδων» του Πολυλά.

Τα χρόνια της ωριμότητάς του ο Μαρκοράς τα πέρασε στην Κέρκυρα κατά τους βιογράφους του²² ως ο «αθροβότερος των ανθρώπων». Είχαν περάσει πια τα χρόνια της νιότης, όταν μετά τις σπουδές του με τον Γεώργ. Καλοσογούρο, τον Α. Μανούσο, τον Κάρολο Μάνεση και τον Πέτρο Κουαρτάνο οργάνωναν την ερασιτεχνική θεατρική ομάδα της Φιλαρμονικής και έδιναν φιλανθρωπικές παραστάσεις, «όπου εξεθύμαινον όλοι την ευγενικήν τους ορμήν γράφοντας και αυτοσχεδιάζοντας ακατάπαυστα στίχους γελαστικούς και άλλα ποιητικά γυμνάσματα»²³. Η ζωή του πια μοιραζόταν σε συζητήσεις με μικρές παρέες κάτω από τα «βόλτα» του Λιστόν, στη Φιλαρμονική ή στην Αναγνωστική και στην ποίηση, που ακατάπαυστα έγραφε ή διάβαζε. Παράλληλα ακολουθούσε τις υποχρεώσεις του περιβάλλοντός του μετέχοντας σε οικογενειακές συγκεντρώσεις και παρακολουθώντας θεατρικές παραστάσεις. Σε μια παρόμοια οικογενειακή συγκέντρωση πρέπει να διαβάστηκε και αυτό το σατιρικό. Αποκλείεται η πολιτική, γιατί δεν συνήθιζε να πηγαίνει, όπως αποκλείονται και οι λέσχες των δύο Εταιριών (της Αναγνωστικής και της Φιλαρμονικής) γιατί οι καλοί τρόποι περισσότερο από το καταστατικό δεν επέτρεπαν μια τέτοια συμπεριφορά προς τους άλλους συνεταίρους που τυχόν ήταν μέλη του αντίπαλου κόμματος.

20. Ελάτε, αγαπημένα

παιδιά της Αναγέννησης ν' ακούσετε κι εμένα

Εσείς που τους ανήξερους τραβάτε από τη μύτη

κοπίαστε στ' Αντικύθηρα με το Μητροπολίτη.

21. Απλή και Καθαρεύουσα: Στίχοι Γεράσιμου Μαρκορά. Κέρκυρα 1872, Τύποις Ι. Ναχαμούλη εις 16ον, σελ. 17, 1 λευκή.

22. Α. Ανδρεάδης: Τα τελευταία χρόνια του Μαρκορά. Πρόχειρες προσωπικές σημειώσεις με δύο υστερόγραφα. Ιόνιος Ανθολογία, έτος Δ', αριθ. 36, Μάρτ. 1930, σελ. 78, επ. Θ. Βελλιανίτης: Πολυλάς, Μαρκοράς και η Σχολή της Κέρκυρας. Διαλέξεις περί Ελλήνων ποιητών του Ιθ' αιώνα, τόμος Β', εκδ. Β', Αθήνα 1925, σελ. 253, 350. Επρ. Δενδρινού: Ο Γεράσιμος Μαρκοράς και η Κερκυραϊκή Σχολή, Ιόνιος Ανθολογία, έτος Δ', αριθ. 36, Μάρτ. 1930, σελ. 55 επ.

23. Γ. Καλοσογούρος, Γεράσιμος Μαρκοράς. «Εστία» 1892, φυλ. 29 και Κριτικά Κείμενα, Κερκυραϊκά Χρονικά, τομ. XXVIII (1986) Κέρκυρα.

Επειδή όμως είναι γνωστό το «Γράμμα στον δήμαρχο κ. Δημήτριο Κόλλα»²⁴ και ακόμα επειδή ξέρουμε πως ο Μαρκοράς και ο Κόλλας ανήκαν στους ίδιους κοινωνικούς χώρους, δεν αποκλείεται, όταν πρωτοδιαβάστηκε, να παραβρισκόταν και ο δήμαρχος Δ. Κόλλας.

Πάντως, όπως και νάχει το πράγμα, το ποίημα έμεινε αδημοσίευτο. Πρώτα απ' όλα γιατί ο ποιητής το έκρινε «μη δημοσιεύσιμο» – είναι γνωστό πως ο Μαρκοράς δύσκολα δημοσίευε – κι ύστερα γιατί η Ειρήνη Δενδρινού, που αρχικά επιμελήθηκε το αρχείο του, το έκρινε κι αυτή μη δημοσιεύσιμο. Το γιατί ο Μαρκοράς δημοσίευε δύσκολα έχει ερμηνευτεί (άλλωστε του στοίχισε τόσο ακριβά, αφού – κατά τους βιογράφους του – το έργο του άργησε εξαιτίας αυτής της τακτικής να γίνει γνωστό και έξω από την Κέρκυρα). Όμως αυτό δεν είναι ιδιοτυπία του Μαρκορά, είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της λεγόμενης «κερκυραϊκής σχολής». Οι Κερκυραίοι λόγιοι της εποχής υπέβαλαν τα πνευματικά προϊόντα σε αυστηρότατο έλεγχο πριν τη δημοσίευση. Ασφαλής πληροφορία θέλει πως «εφάρμοζαν – εκτός από τον Πολυλά – το "λάθε βιώσας", ...έγραφαν για τον στενό τους κύκλο και αγνοούσαν συστηματικά το κοινό ... τα έργα τους έμειναν ανέκδοτα ή θαμμένα σ' εφήμερα δημοσιεύματα»²⁵.

Το ποίημα από την με άλλο γραφικό χαρακτήρα εγγραφή στο δίφυλλο εξώφυλλο:

Χειρόγραφον
Ποιήματος
Γερασίου Μαρκορά
(1 Δεκ. 1899)

φαίνεται πως γράφτηκε πολύ μετά τις εκλογές. Ο αριθμός «2» που υπάρχει στην επάνω αριστερά γωνία του εξωφύλλου φανερώνει πως ανήκε σε σειρά χειρογράφων του ποιητή. Αξί-

24. Το «Γράμμα στον Δήμαρχο κύριο Δημήτριο Κόλλα» έχει δυο φορές εκδοθεί όμως στην έκδοσή του στα «Παναθήναια» (έτος ΙΑ', τεύχος 15-30 Σεπ 1911, τομ. 22 (1911), σελ. 275-284) το «Αντώνιος Κατωμέρης» έχει γίνει «Αντώνιος Καποπέρης» και το Πολιτικός λογιόλας» «πολιτικός λογόλας» και στην έκδοση: «Μαρκοράς, Άπαντα. Αναστυλώσε Γ. Βαλέτας», εκδ. Πηγής, Αθήνα 1950 (Νεοελληνική βιβλιοθήκη) το «Κόλλας» έχει γίνει «Κόλλιας», το «Λογιόλας» «Λαγιόλας» και το «Κατωμέρης» «Καλιμέρης».

25. «Εδημοσίευσε με το σταυρό και αφού ετυπώοντο ολίγον εφρόντιζε να γνωσθεί» Α. Ανδρεάδης, ό.π. «Τα τελευταία χρόνια του Μαρκορά», σελ. 84-85.

26. Περιοδικό Παναθήναια, έτος ΙΑ', τεύχος 15-30 Σεπ 1911, σελ. 275-284.

27. Κατάλογος, Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας. Έτος Ιδρύσεως 1836. Έκθεση Καλλιτεχνικών και Ιστορικών συλλογών της Εταιρίας. 18-30 Ιουλίου 1983. Επιμέλεια έκθεσης: Νίκος Κουρκουμέλης, Μελίνα Γραμμένου. Επιμέλεια Καταλόγου: Νίκος Κουρκουμέλης.

28. Κατάλογος, Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας. Έτος Ιδρύσεως 1836. Έκθεση: 150 χρόνια. Επιμέλεια έκθεσης: Νίκος Κουρκουμέλης, Μελίνα Γραμμένου, Κέρκυρα 1986.

29. Ευχαριστώ θερμά τον κύριο και την κυρία Σωκράτη Πολίτη που μου παραχώρησαν φωτοαντίγραφο του ποιήματος «Δύο» και τον κύριο Ανδρέα Παπαδάτο για τις φωτογραφίες. Ευχαριστίες επίσης χρεωστώ στο Δήμο Κερκυραίων και στην Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας.

ζει πάντως να σημειωθεί ότι έχει την ίδια εκείνη ημερομηνία που έχει και το «Γράμμα στον δήμαρχο Κόλλα» στη δημοσίευσή του το Σεπτέμβριο του 1911 στο αθηναϊκό περιοδικό «Παναθήναια», σταλμένο από την Ειρήνη Δενδρινού²⁶.

Το ποίημα «Η εκλογαίς της 5 Σεπτεμβρίου 1899» δημοσιεύεται για πρώτη φορά. Όμως δεν είναι άγνωστο. Στα χρόνια της Προεδρίας στην Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας του Κωνσταντίνου Νικολάκη-Μούχα, ήταν εκτεθειμένο στην αριστερή βιτρίνα της αίθουσας «Νάκη Πιέρρη» με άλλα χειρόγραφα (Ντ. Θεοτόκη, Λορ. Μαβίλη, Α. Κάλθου, Ι. Καποδίστρια, κ.ά.). Παράλληλα χρησιμοποιήθηκε σε δύο εκθέσεις της Εταιρίας: τον Ιούλιο του 1983 στην « Έκθεση των καλλιτεχνικών και ιστορικών συλλογών της Εταιρίας»²⁷ και το Νοέμβριο του 1986 στην « Έκθεση για τα 150 χρόνια της Εταιρίας»²⁸ και τις δύο φορές στο τμήμα χειρογράφων (την πρώτη φορά μάλιστα, από λάθος, εκτός καταλόγου).

Τέλος, το ψευδώνυμο «Φιλόταξ» που συναντιέται στο τέλος της σελίδας 1ν και που χρησιμοποίησε ο Γερ. Μαρκοράς για να υπογράψει το σατιρικό δεν έχει απαντηθεί άλλη φορά. Παρ' όλο αυτό η γραφή σε σύγκριση με άλλα γραφτά που υπάρχουν στους κληρονόμους του στην Κέρκυρα²⁹ είναι η ίδια.

Το ποίημα είναι το παρακάτω:

Η εκλογαίς της 5ης Σεπτεμβρίου 1899

Σελίδα 1

Τον Κόλλα η χώρα εκέρδισέ τον Ποταμό ο Τζακάλης Ο Τζουκαλάς τ' ανάσκελα	5
έπεσ' ο φαφαλιάρης. Να είν' ύστερη φορά και πρώτη Τζουκαλά!	
Από λεβέντη εσώριασε καϊμένος ο Κυρ Ρίτσος – σαν πανιασμένος φαίνεται και λερωμένος Γρίτσος	10
Πωπώ! τι συμφορά που έπαθ' η Στερνά	

Λαχανιασμένος έρχεσαι
από Φλαρέτο, Μπάμπη,
στα πλάγια σου τ' αγόρια,
το κούτελό σου λάμπει

15

Τι ήδες! Συμφορά
πλακόνει τη Βλαχιά

20

«Δεν τόλπιζα, δεν τόλεγα
«ούτε στον νου μου τόχα,
«Κυρ Ρίτζη, σαν τσακάληδες
«να μας αρπάξ' η μπόχα»

Φωνάζει «συμφορά»
ο Μπάμπης που λυσσά

25

«Η ευγλωττιά σου χείμαρος
«μ' έκλεισε στου Μπατάγια
«τρία χρόνια μ' απαρτίτσες
«ωρέ, στα ύστερ' άγια»

30

«Και ο Γιούργας, «Σατανά»!
«τη γλύτωσε φτηνά,

Σελίδα 1v

Εφώναξ' ως τ' αστέρια
ο παπουτζής ο εβραίος
κι εσύκωσε τα χέρια
που νέος Ελισαίος

35

επήρε τα κουπιά
κι η βάρκα δεν γερνά

Ο Κυριακός στο Μέγαρο
μεγάλη έκαμ' αντάρα
τον Σολομώντα επούλησε
για μόνη μια πεντάρα

40

και κράζει: ωσαννά
καϋμένε Ιεσοουλά!

Αφίνωντας πισώπλατα
τον Τάση τον Αβράμη
ο Νίκος μέσα κώνεται
κι ο Γιάννης ό,τι κάμη

45

μα παίρνει την κλοτζιά
απ' τον δοτόρο 'λιά

50

Να και ο Χλωμός επάτησε
του Κυριακού το πτώμα
και ο Αλειμματάς του έρριξε
από τα λπόστα κόμμα

Επέσανε κι οι Τρεις
μα οι δυο περιχαρείς

55

Ανοίξετε τον κλήδονα
να βγη ο χαριτωμένος
πόλα τα μόστρα πολεμά
και βγαίνει κερδεμένος

60

και ο Δήμος βγαίνει ορθά
τον Δήμο χαιρετά

Φιλότις**ΥΠΟΜΝΗΜΑ**

α στίχος 26 «που λυσσά» έχει αντικαταστήσει «που μπομπά».

β στίχος 34 «ο παπουτζής» έχει αντικαταστήσει «ο Ιεσοουλός».

γ στίχος 39 «ο Κυριακός» δεν διακρίνεται τι έχει διαγραφεί.

δ στίχος 40 «έκαμ'» έχει αντικαταστήσει «έγιν'».

ε στίχος 42 «για μόνη μια πεντάρα» έχει αντικαταστήσει «εκείόν για μια δεκάρα» και «για μόνη μια δεκάρα».

στ στίχος 50 «απ' τον δοτόρο 'λιά» έχει αντικαταστήσει «οχ τον σκασμένο 'λιά».

ζ στίχος 51 «Να και ο Χλωμός επάτησε» έχει αντικαταστήσει «ο Λάβρανος ερράντισε».

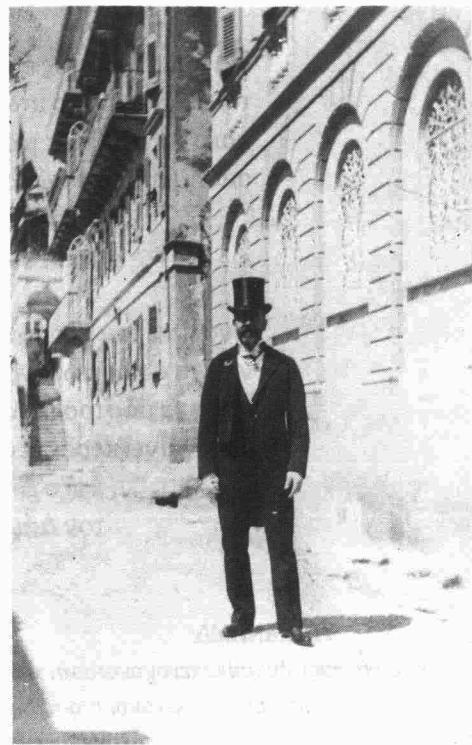
η στίχος 53 «και ο Αλειμματάς του έρριξε» έχει αντικαταστήσει «και ο Αλθερτίνοσ του έρριξε».

θ στίχος 61 «βγαίνει ορθά» έχει αντικαταστήσει «χαρωπά».

ι στίχος 62 «χαιρετά» έχει αντικαταστήσει «απαντά».

**Ο Δήμαρχος Κερκυραίων Δημ. Κόλλας
στο γραφείο του (1899) κι έξω από το σπίτι του (1917).**

Σχόλια στο ποίημα

Στίχος 3, «η χώρα»: η πόλη της Κέρκυρας, όμως εδώ και τα τότε προάστια Ανεμόμυλος, Γαρίτσα, Μαντούκι, Ανάληψη και Στρατιά· πρβλ. «οξόχωρο»: η ύπαιθρος.

Στίχος 4, «τον Ποταμό»: κοντινό χωριό που για εκλογικούς λόγους ανήκε (και ανήκει) στο Δήμο Κερκυραίων.

Στίχος 6, «φαφαλιάρης»: ο φλύαρος (ρήμα: φαφλίζω: λέω από το στήθος, φλυαρώ) πρβλ. Γεράσιμου Μαρκορά: Ποιήματα - Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, Αθήνα 1988 (Εισαγωγή Π. Δ. Μαστροδημήτρης) σελ. 363.

Στίχος 10, «Ρίτσος» και στον 21ο στίχο «Ρίτζης»: δεν πρόκειται για τη γνωστή οικογένεια Ρίτση, Ρίτση, Richi, αλλά για εφεύρημα του ποιητή που συνδυάζει τον υποψήφιο Κυρίτση με τους συντηρητικούς υποστηρικτές του της οικογένειας Ρίτση.

Στίχος 11, «πανιασμένος»: άσπρος σαν το πανί, κλωμός.

Στίχος 12, «Γρίτσος»: Οι Κερκυραίοι ανέθεσαν σε ξεπεσμένους απόγονους των παλιών βενετσιάνικων οικογενειών Γρίτση, Gritti, και Κονταρίνη, Contarini, την εποπτεία των δύο δημόσιων βεσπασιανών. Στον μεν Γρίτση αυτής απέναντι από την «Νουσιάδα» (καθολική εκκλησία του Ευαγγελισμού) στον δε Κονταρίνη εκείνης της Σπιανάδας (πλατείας εμπρός από το Παλαιό Φρούριο). Απ' όσα ξέρουμε αυτά ήταν τα τελευταία δημοτικά υπουργήματα που ανέλαβαν από τους κληρονόμους του «επιφανούς συμβουλίου των 150» για να συμπληρώνουν τα εισοδήματά τους (κατά το βενετσιάνικο συνήθειο) τα τελευταία μέλη της «βενετικής αρχοντίας» στην Κέρκυρα. Γρίτσος λοιπόν ο βρώμικος, ο κακομοίρης.

Στίχος 14, «Στερνά» όπως «βλαχιά» του 20ου στίχου: οι πειρωτικές και βορειοπειρωτικές καταγωγής έμποροι που είχαν υποστηρίξει το αντίπαλο ψηφοδέλτιο.

Στίχος 15, «λαχανιασμένος»: ασθμαίνων.

Στίχος 16, «Φλαρέτο»: Το Φιγαρέτο, περιοχή όπου τα κτήματα της οικογένειας Φιλάρητου, κοντά στο σημερινό Κανόνι. Για όσο αξίζει και μήπως καταλαβαίνει κανείς τίποτα περισσότερο η Νικολέττα-Αναστ. Κόλλα, εξαδέλφη του Δημητρίου Κόλλα, ήταν σύζυγος του Γ. Ν. Φιλάρητου.

Στίχος 24, «μπόχα»: βρώμα, δυσωδία.

Στίχος 25, «μπομπά»: βυσοδομεί.

Στίχος 28, «Μπατάγια»: πολιτευτής μέλος της καθολικής κοινότητας, γιος του Αλέξανδρου Μπατάγια (ο Μάρκος ή ο Λεωνίδας). Με τους αδελφούς Μπατάγια, Battaglia, όπως φαίνεται από το συνοπτικό ευρετήριο του Αρχείου Δημητρίου Κόλλα του Ι. Α. Κερκύρας (1986, αρ. φακ. 6, φ. 48), οι αδελφοί Κόλλα ήταν αντίδικοι στα 1851-59 για κάποιο σπίτι στην περιοχή Αγίου Ιωάννη και στα 1864-68 για χρέη.

Στίχος 31, «Γιούργας»: πολιτευτής από το Μαντούκι.

Στίχος 33, «εφώναξ' ως τ' αστέρια» και Στίχος 35, «κι εσύκωσε τα χέρια»: όπως στη στροφή 20 του Ύμνου εις την Ελευθερίαν του Διονύσιου Σολωμού, που αναφέρεται στα βρετανοκρατούμενα Ιόνια Νησιά.

Στίχος 36, «Ελισαίος»: ο βιβλικός προφήτης, διάδοχος του Ηλία, που συνδύασε την προφητεία με το θαύμα.

Στίχος 38, «η βάρκα δεν γερνά»: η βάρκα δεν γέρνει.

Στίχος 39, «ο Κυριακός στο Μέγαρο»: Κυριακός Κυρίτσας ποτέ Παναγιώτου πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου επί δημαρχίας Αγγελου Ψωρούλα (8η περίοδος, 1.12.1895 έως 30.11.1899) μέχρι τότε αντιπολιτευόμενος όπως άλλωστε και ο Ψωρούλας. «Μέγαρο»: το δημαρχιακό μέγαρο, όπου σήμερα το «ξενοδοχείον ύπνου η Κρήτη».

Στίχος 44, «καϊμένε Ιεσουλά»: Ραφαήλ Δ. Ιεσουά. Ισραηλίτης πολιτευτής, δημοτικός σύμβουλος σε παλαιότερες δημαρχίες. Γνωστός από την προκήρυξη της 10ης Μαΐου 1865 «Εκλογείς Ισραηλίται», που με τον Α. Λ. ΔεΣέμο, Ηλία ΔεΜόρδο και Ιωσήφ Ναχαμούλη είχαν παροτρύνει τους ομόθρησκούς τους να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα στις πρώτες εκλογές μετά την Ένωση, διότι «ζώμεν θεία συνάρσει υπό Εθνικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις ἔθετο ἡμᾶς εἰς κατάστασιν ἐλευθέρων ἀνθρώπων και η οποία εν δέοντι θέλει εκτιμήσει την τάσιν ἡμῶν υπέρ της τάξεως, της δικαιοσύνης και τον προς τας αρχάς και τους νόμους σεβασμόν». Παρόλα αυτά η πολιτεία του δεν ήταν άφορη. Ο Πολυλάς στον «Κώδωνα» (16, 28), όπως άλλωστε και ο Μαρκοράς υπαινίσσεται εδώ, τον παρουσίασε ως ένα «τέλειο δημοκόπο, έτοιμο να πουλήσει τους ομοθρήσκους του, σ' όποιο χριστιανό θελήσει να συνδυαστεί μαζί του. (Περισσότερα P. de Broche des Combes: «Ο Κώδων (Β) Εφημερίς Πολιτική του Ιακώβου Πολυλά 1870-1874 ΔΑΕΚ 1979/16 σελ. 46-47 και σημ. 93, 95).

Στίχος 45, «αφίνοντας πισώπλστα»: ξεπερνώντας σε ψήφους.

Στίχος 46, «τον Τάση τον Αβράμη»: Αναστάσιος Αβράμης του Σπυρίδωνα. Εκλέχθηκε αναπληρωματικός δημοτικός σύμβουλος.

Στίχος 47, «ο Νίκος»: Νικόλαος Μαρκέτης του Σπυρίδωνα. Εκλέχθηκε πρώτος δημοτικός σύμβουλος και προήδρευσε στο πρώτο δημοτικό συμβούλιο.

Στίχος 48, «ο Γιάννης»: Ιωάννης Πάλλιος του Σπυρίδωνα. Εκλέχθηκε πέμπτος δημοτικός σύμβουλος. Απέτυχε να προταθεί ως πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου.

Στίχος 50, «δοτόρος Λιάς»: Ιατρός Ηλίας Πολίτης του Αθανασίου. Παμπηφεί πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου (Πρακτικό Συνεδριάσεως 9ης Σεπτεμβρίου 1899).

Στίχος 51, «ο Χλωμός επάτσε»: (διαγραμμένο: «ο Λάβρανος ερράντισε»). Εννοεί τον Χριστόφορο Λαβράνο, κτηματία του χωριού Χλωμός, που απέτυχε να εκλεγεί με το ψηφοδέλτιο Κόλλα.

Στίχος 53, «ο Αλειμματάς»: (διαγραμμένο: «κι ο Αλβερτίνος του έρριξε»). Εννοεί τον Αλβέρτο Ριβέλη, κτηματία του χωριού Αλειμματάδες, που απέτυχε να εκλεγεί με το ψηφοδέλτιο Κόλλα.

Στίχος 54, «από τα ληόστα χώμα»: χώμα ανακατωμένο με ελαιοπυρήνα, υπόλοιπο της ελαιουσύνθλιψης, λιπαρό με ιδιαίτερη βαριά οσμή.

Στίχοι 57 και 58 «Ανοιξτε (sic) τον κλήδονα να βγει ο χαριτωμένος»: πρώτες μαγικές λέξεις του τραγουδιού για το άνοιγμα του κλήδονα από τα κορίτσια.

Στίχος 59, «όλα τα μόστρα πολεμά»: όλα τα τέρατα πολεμά.

Στίχος 60, «κερδεμένος»: κερδισμένος.

Πηγές

α. Αδημοσίευτες

Δήμος Κερκυραίων, Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Κερκυραίων, Βιβλίον Περιόδου Θ.1.

Δήμος Κερκυραίων, Πίνακες Δημοτικής Ψηφοφορίας 1899.

Δήμος Κερκυραίων, Δημοτικές Αρχές Κερκυραίων (Πίνακες) 5ης (1883), 6ης (1887), 7ης (1891), 8ης (1895), 9ης (1899) περιόδου.

Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας, Η εκλογαίς της 5 Σεπτεμβρίου 1899/ χειρόγραφο.

β. Δημοσιευμένες (επιλογή)

περιοδικό «Παναθήναια», έτος ΙΑ', τεύχος 15-30 Σεπτ 1911, σελ. 275-284.

περιοδικό «Ιόνιος Ανθολογία», έτος Δ', αριθ. 36 (Μάρτιος 1930) όλο το τεύχος.

περιοδικό «Ελληνική Δημιουργία», έτος Ε', τεύχος 103 (15-5-1952), σελ. 577-630.

εφημερίδα «Καποδίστριας», 2 Απριλίου 1872, Κέρκυρα.

εφημερίδα «Καιροί», 15 Ιουλίου 1872 (Αθήναι).

εφημερίδα «Νέον Αστυ», 29 Δεκεμβρίου 1886, Αθήναι.

εφημερίδα «Κερκυραϊκά Νέα», 23 Ιουλίου 1984, Κέρκυρα.

Θεόδ. Βελλιανίτης: «Γεράσιμος Μαρκοράς», Παρνασσός, τόμ. 13 (1890), σελ. 237-254 και 319-333 και αυτοτελώς, Αθήναι 1890.

Θεόδ. Βελλιανίτης: «Πολυλάς, Μαρκοράς και η Σχολή της Κέρκυρας», «Διαλέξεις περί Ελλήνων ποιητών του ΙΘ' αιώνας», τόμ. 8', εν Αθήναις 1925, σελ. 251-276. (και Παρνασσός, περίοδος Β', τόμ. ΙΖ', 1970, σελ. 349-364) και αυτοτελώς, Αθήναι 1970.

Σπύρος Δεβιάζης: «Ο ποιητής Μαρκοράς και ο λόγιος επιστήμων πατήρ του». Η εικονογραφημένη, τόμ. Ζ'(1911) σελ. 164-170, 157-188 και τόμ. Η'(1811) σελ. 5-6, 27-28.

Ειρήνη Α. Δενδρινού: «Η Κερκυραϊκή Σχολή» (Προλεγόμενα Κ. Δαφνή), δεύτερη έκδοση, Κέρκυρα 1971.

Γεώργιος Καλοσγούρος: «Κριτικά κείμενα» (επιμέλεια, εισαγωγή, σχόλια Κ. Δαφνή), Κέρκυρα 1986. Κερκυραϊκά Χρονικά, τόμ. XXVIII.

Γεράσιμος Μαρκοράς: «Απαντα». Αναστύλωσε Γ. Βαλέτας, εκδόσεις Πηγής, Αθήναι 1950 (Νεοελληνική Βιβλιοθήκη).

Γεράσιμος Μαρκοράς: «Απαντα». Επιμέλεια Γ(ιάννη) Κ(ουχτσόγλου), πρόλογος Ανδρ. Καραντών (Αθήναι 1967) - «Απαντα των Νεοελλήνων Κλασικών // Εταιρίας Ελληνικών Εκδόσεων».

Γεράσιμος Μαρκοράς: «Ποιήματα». Νεοελληνική Βιβλιοθήκη, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, Αθήναι 1988 (εισαγωγή Π. Δ. Μαστροδημήτρης).

P. de Broche des Combes: «Ο Κώδων», εφημερίς πολιτική του Ι. Πολυλά. Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας: 1977 σελ. 7-47, 1979 σελ. 45-90, 1980 σελ. 137-164, 1982 σελ. 93-130.

Εκδόσεις από τον «Περίπλου»

ΜΕΛΕΤΕΣ

1. ΣΠΥΡΟΣ ΑΛ. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ: Η λαϊκή ζωή και γλώσσα στο ελληνόγλωσσο έργο του Διονύσιου Σολωμού. (Μελέτη για τις επιδράσεις της ζακυνθινής ντοπιολαλιάς στο έργο του Διονύσιου Σολωμού)

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1.000

2. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Ντίνος Κονόμος. Η μορφή - τό έργο του.

(Κείμενα και φωτογραφίες από την προσφορά του ιστορικού Ντίνου Κονόμου)

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 800

3. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Ζάκυνθος και «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ».

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300

4. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Κείμενα για τη Μάχη Μουζάκη.

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1000

5. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Βιβλιογραφικά για τον Ανδρέα Κάλβο

από τον Ούγο Φώσκολο

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1.000

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

6. ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΟΜΟΥΤΟΥ.

(Πρώτη δημοσίευση Ντίνου Κονόμου, παροιμίες, γνωμικά και ιδιωματοισμοί που χρησιμοποιούσαν στη Ζάκυνθο του 1820)

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 200

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

7. ΣΟΦΙΑ ΜΠΑΚΑΝΑΚΗ: Λόρε (Μια γυναίκα συναντιέται μ' έναν πρῶν Ναζί ένα καλοκαίρι στην Πάρο, χρόνια μετά τον πόλεμο)

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 400

8. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΧΡΥΣΑΦΙΔΗΣ: Ο συμβολαιογράφος

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 500

9. ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ: Ο έρωτας τ' απόβραδο

(Μια ερωτική ιστορία καταγραμμένη με τη μορφή ημερολόγιου)

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 400

10. Α. Ι. ΛΙΒΕΡΗΣ: Τρεις ανθρώπινες περιπτώσεις και ένας άγιος

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1.000

11. ΝΙΚΙΑΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ: Στο Ιόνιο λιμπερτά, Ι. Οι Τζακομπίνοι

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1.000

12. ΝΙΚΙΑΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ: Στο Ιόνιο λιμπερτά, ΙΙ. Αλά φρανσαιζ

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1.000

ΠΟΙΗΣΗ

13. ΕΦΗ ΠΑΧΟΥ-ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ: Σπουδή σε πέντε ενότιτες

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300

14. ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ: Τατουάζ

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 400

15. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΡΑΦΩΤΗΣ: Ψυχές στο ποτάμι της ύλης

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300

16. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΦΛΕΜΟΤΟΜΟΣ: Σπουδή σ' ένα λευκό μπλουζάκι

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300

17. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Μπανισιριζής

ΔΕΝ ΠΩΛΕΙΤΑΙ

18. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Έξι γραφές για το Σεφέρη

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300

19. ΕΦΗ ΠΑΧΟΥ-ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ: Αρμονική συνύπαρξη

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 200

20. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Δήθεν υαλογραφία

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300

21. ΘΑΝΟΣ ΚΑΝΔΥΛΑΣ: Φέρον κύμα

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300

22. ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ: Πρελούντια για τη Ζάκυνθο

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 500

Αρχιδούκα Λουδοβίκου Σαλβατόρ: φωτογραφίες από τη Ζάκυνθο του 1900

23. ΜΑΡΙ ΓΚΟΥΣΚΟΥ: Φθόγγοι προεκτάσεων

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 500

24. ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Αντίδοτα για την πικρή σιωπή

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 500

Παρακαταθήκη:

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

Σόλωνος 60 - 106 72 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ. 3637324, 3635970

ΤΑ ΤΕΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ»

- No 1 Τα χειρόγραφα του Ανδρέα Κάλβου (αφιέρωμα) Ο υπερρεαλισμός σήμερα. Η Κωλέτ για τον Προυστ. Ο ρόλος της εκκλησίας στη μουσική των μαύρων. Συνεντεύξεις: Ρ. Φασμπίντερ, Μ. Κουμανταρέα κλπ.
- No 2 Ο σατιρικός ποιητής Ανδρέας Βιαγκίνης (αφιέρωμα). Η ποίηση του Μπλουζ. Περσική κλασική ποίηση Το κείμενο της ζακυνθινής Ομιλίας «Η Χρυσουγή» (ένθετο) Συνέντευξη: Μάρβιν Γκεί κλπ.
- No 3 Η Μαριέττα Γιαννοπούλου-Μινάτου (αφιέρωμα). Παρουσίαση του ζωγράφου Νίκου Γιαλούρη. Η παγκοσμιότητα της ελληνικής ποίησης. Η δεκάτη ελεγεία του Ρ. Μ. Ρίλκε. Συνέντευξη: Μάρλον Μπράντο κλπ.
- No 4 Παναίτ Ιστράτι: πόσο Έλληνας; (αφιέρωμα). Η προέλευση των Ομιλιών. Ποίηση Ουγκαρέτι, Πάουντ. Συνέντευξη: Θανάση Παπαγεωργίου κλπ.
- No 5/6 Κ. Πορφύρης, ο αρχισυντάκτης της «Επιθεώρησης Τέχνης» (αφιέρωμα). Δημοπρασίες των έργων τέχνης των ναών της Αφαιάς Αθηνάς και του Επικούρειου Απόλλωνα στη Ζάκυνθο του 19ου αιώνα. Η κινηματογραφική παιδεία στην Ελλάδα. Μίλαν Κούντερα. Συνέντευξη: Σέρτζιο Λεόνε κλπ.
- No 7 Οι σύγχρονοι λογοτέχνες της Κέρκυρας (αφιέρωμα). Η Αρχιτεκτονική παράδοση του Ιονίου. Οι μετρικές απόψεις του Κάλβου. Η Αλκισίς του Τώνη Λυκουρέση. Ζακυνθινά λαογραφικά για τη σταφίδα κλπ.
- No 8 Ο ποιητής Νίκος Λαδάς (αφιέρωμα). Η «μύηση» του Κάλβου στο επαναστατικό και φιλελληνικό κίνημα της εποχής του (ένθετο). Θάλασσα, 20 αναφορές του Γιώργου Σεφέρη. Οι μεταφράσεις του «Ύμνου εις την Ελευθερίαν» του Σολωμού. Οι Κοιλιωμενιάτες μαστόροι της πέτρας. Το κινούμενο σχέδιο στην Ελλάδα κλπ.
- No 9/10 «Η Γυναίκα της Ζάκυνθος» του Διονυσίου Σολωμού (αφιέρωμα). Η ανάγνωση του Γ. Π. Σαββίδη. Κείμενα για το έργο από τους Λουί Κουτέλ και Δημήτρη Αγγελάτο. Ο σατιρικός Άγγελος Καντούνης. Το καθολικό της μονής της Παναγίας της Σκοπιώτισσας στη Ζάκυνθο. Μια ζακυνθινή εικόνα της Σκοπιώτισσας στη Γερμανία. Ο Αλμπέρτο Μοράβια για το Χ. Λ. Μπόρχες. Δεκαεπτά χαϊκού του Μπόρχες κλπ.
- No 11 Ζακυνθινή Ιστοριογραφία (αφιέρωμα). Αρχαία ελληνικά επιγράμματα σε μετάφραση Ντίνου Χριστιανόπουλου και Βασίλη Λαζανά. Παναγιώτη Χιώτη: Περί χειρογράφων. Νικολάου Κατραμή: Η εν Ζακύνθω Δημοτική Γλώσσα. Τα λογοτεχνικά περιοδικά «Πανδώρα» & «Χρυσάλλίδα». Τα παράθυρα στον Καβάφη. Συνέντευξη: Αλμπέρτο Μοράβια κλπ.
- No 12 Ο πεζογράφος Μάριος Χάκκας (αφιέρωμα). Σύλβια Πλαθ, Υπαρξη και Ποίηση, μια πορεία προς το θάνατο. Δημήτριος Ζήνος, ο Ζακύνθιος λόγιος του 19ου αιώνα κλπ.
- No 13/14 Νεοκλασικές επαύλεις της Ζακύνθου (ένθετο). Τρεις σύγχρονες ισπανικές γυναικείες φωνές. Για μια νέα έκδοση της «Γυναίκας της Ζάκυνθος». Λήμνος το νησί των Φιλοστράτων. Ο ζωγράφος Σαράντης Καραβούζης κλπ.
- No 15 Κείμενα για το θέατρο: Ο Μπρέχτ και το ελληνικό θέατρο, Ο Τζόρτζο Στρέλερ, διευθυντής του Πίκο-λο Τεάτρο εξομολογείται, έξι ποιήματα του Νίκου Σπάνια για το Μπρέχτ, Δύο μονόπρακτα του Σόρογιαν. Τρία διηγήματα του Κάφκα. Ποίημα του Μπουτζάτι. Η εικοστή πέμπτη ελεγεία του Προπέρτιου. Ο ζωγράφος Γιώργος Σταθόπουλος κλπ.
- No 16 Το λαϊκό θέατρο και η «Διεθνής Συνάντηση Μεσαιωνικού & Λαϊκού Θεάτρου» (αφιέρωμα). Σημειώ-

περίπλους

σεις για τα Άσματα (I-IX) του Τάκη Σινόπουλου σε μεταγραφή και φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη (ένθετο). Τα παλιόμυστα της λογοτεχνίας ή το μεγάλο παιχνίδι της παγκόσμιας βιβλιοθήκης. Ο γλύπτης Απόστολος Φανακίδης κλπ.

- No 17/18 Ανέκδοτες βωμολοχικές σάτιρες του Νικολάου Κουτούζη (αφιέρωμα) Γ. Π. Σαββίδη: Εκδοτικές περιπέτειες των μεταφράσεων του Σαίξπηρ από τον Κωνσταντίνο Θεοτόκη (ένθετο), Ο Μ. Βεντούρας και το ιδανικό του χαμένου Επτανήσιου καλλιτέχνη. Ο γλύπτης Γιάννης Παρμακέλης. Συζήτηση με τη Μαρία Ρεζάν περί «ελεύθερης ραδιοφωνίας» κλπ.
- No 19 Για τον Αλέκο Λιδωρίκη (αφιέρωμα), κείμενα των Γρηγορίου Ξενοπούλου, Τάσου Λιγνάδη, Γιάννη Σιδέρη, Κώστα Γεωργουσόπουλου, Γιάννη Ιορδανίδη, Στάθη Σπηλιωτόπουλου, των διευθυντών των Αθηναϊκών Εφημερίδων, Αλέκου Λιδωρίκη και συζήτηση του Αλέκου Λιδωρίκη με το Διονύση Ρώμα. Ο Αλμπέρ Καμύ, ένας ειδηλωλάτρης.
- No 20 Ανέκδοτες μελέτες του Γ. Θ. Ζώρα για τον Ανδρέα Κάλβο (ένθετο). Μικρό αφιέρωμα στον Τ. Σ. Έλιοτ. Ένα μονόπρακτο του Τζιακοπέτι. Νίκος Δήμου: Υπάρχουν Έλληνες που η γιαγιά τους δεν έπαιζε μπουζούκι και δεν τραγούδαγε αμανέ. Η χαράκτρια Τόνια Νικολαΐδου κλπ.
- No 21/22 Αναζητώντας την «άλλη» Ζάκυνθο (αφιέρωμα). Αρχαιολογικές έρευνες στη Ζάκυνθο. Η προϊστορική Ζάκυνθος. Μεταβυζαντινά μνημεία στις αποθήκες. Φωνές που σβήσαν. Η ζακυνθινή λαϊκή ονομασία των λουλουδιών. Λαϊκά παραμύθια από την Ζάκυνθο. Γαμήλια δίστικα της Ζακύνθου. Φωτογραφίες της Ζακύνθου από το «Ζάντε» του Λουδοβίκου Σαλβατόρ. Τότε που οι πολιτικοί πέθαιναν φτωχοί. Λογοτεχνία και κινηματογράφος, προβλήματα προσαρμογής. Ο Όσκαρ Ουάιλντ την Ζάκυνθο αγναντεύει. Οι ποίηση του Πωλ Ελύαρ κλπ.
- No 23 Γ. Π. Σαββίδη: Το ατελές ποίημα σε ξένους και Έλληνες ρομαντικούς (ένθετο). Το δοκίμιο του Αββά-Μπρεμόν για την καθαρή ποίηση. Έξι κείμενα του Σαβίνιο. Συνέντευξη Σταύρου Βαβούρη. Ο ζωγράφος Νίκος Κικίλιας κλπ.
- No 24/25 Σαραντίτη Αντίοχου «Σύγχυση αρωμάτων» (ένθετο). «Εσπερος» και «Κλειώ», δύο περιοδικά στην ελληνική παροικία της Λειψίας. Καλλιτεχνικές πληροφορίες για την προσεισμική Ζάκυνθο από έναν κώδικα του ζωγράφου Παναγιώτη Πλαΐσα-Νίκα του νεότερου. Για τον Μολιέρο. Φωτογραφίες Μπάμπη Πυλαρινού κλπ.
- No 26 Ο χαρακτήρας Γιάννης Κεφαλληνός (ένθετο). Ο ευλαβικός ποιητής Ντίνος Χριστιανόπουλος. Γιάννη Μάνεση, η μακέτα μου κι εγώ. Ανδρέας Ανδριανόπουλος, Μόνο τα ολοκληρωτικά καθεστώτα χρειάζονται Υπουργεία Πολιτισμού κλπ.
- No 27 Φυτογεωγραφία των ορχεοειδών της νήσου Ζακύνθου (ένθετο). Η Ελλάδα στο έργο του Χένρυ Μουρ. Κώστας Αξελός, το πλανητικό παιχνίδι του κόσμου. Κείμενα Νερούντα, Μοράβια. Θεατρικά θερινά θέσφατα με τον ελαφρώς κακεντρεχά σχολιασμό τους κλπ.
- No 28/29 Μαρτζώκης και Καρντούτσι, Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής βάρβαρης ποίησης (ένθετο). Κάρλος Μπλάνκο Αγιναγά, Σκοπός της καταναλωτικής κοινωνίας είναι η ελαχιστοποίηση της ιστορικής γνώσης. Ένα διήγημα του Κάφκα. Ο ζωγράφος Διονύσης Πάλλμας.
- No 30/31 Γρηγόριος Ξενοπούλος (αφιέρωμα) με κείμενα Στρατή Καρρά, Πέτρου Χάρη, Αλέξη Σολομού, Άντας Γκιβαλου, Δημητρίου Λουκάτου, Καρ. Μπτοσάκ, Βίκυς Δουλαθέρα, Βίκυς Πάτσιου, Τηλέμαχου Μουδατσάκι, Κωνσταντίνου Μαλαφάντη, Αν. Χριστοφιλόπουλου. Πέντε «Αθηναϊκές επιστολές» Γρηγορίου Ξενοπούλου η πρώτη μου δημοσίευση. Μια επιστολή του δεκαεξάχρονου Ξενοπούλου. Σύντομη αυτοβιογραφία του Ξενοπούλου. Τα γράμματα της μητέρας του Ξενοπούλου προς το συγγραφέα και του ίδιου προς τη μητέρα και την αδελφή του. Η ζακυνθινή ηθογραφία στο έργο του Ξενοπούλου κλπ.

Συμβολή στην ισπανική βιβλιογραφία του Καβάφη

1. Alsina, José: «La Grecia decadente de Kavafis», εφημ. *La Vanguardia*, 11/7/1963, Barcelona.
2. Alsina, J. y Miralles C.: *La literatura griega medieval y moderna*, εκδ. CREDSA, Barcelona, 1966. Περιέχει το κεφάλαιο «Ένας νεότερος Αλεξανδρινός: ο Καβάφης», σσ. 159-162. Μεταφράσεις των ποιημάτων «Περιμένοντας τους βαρβάρους», «Ιθάκη» και «Κερί».
3. Alvarado H.: «Kavafis», στον τόμο *Constantino Kavafis Antologia Poética*, εκδ. Tiempo Presente, 3a. ed., Bogota, 1988.
4. Alvarado H.: *Traducciones de Kavafis*, Bogota, 1983. Δε διαθέτουμε άλλες βιβλιογραφικές πληροφορίες.
5. Alvarez, José M.: *Konstantino Kavafis Poesias Completas*, εκδ. Hiperion, Pamplona-Madrid, 1976. Οι μεταφράσεις έγιναν από τα αγγλικά και τα γαλλικά.
6. _____: *K. Kavafis 65 poemas recuperados*, εκδ. Hiperion, Madrid, 1979. Οι μεταφράσεις έγιναν από τα αγγλικά.
7. _____: «9 poemas de Konstantino Kavafis», περιοδ. *Golpe de Dados*, Bogota, 1982.
8. Arbelaez F.: *Poemas de Kavafis*, Bogota, 1981. Δε διαθέτουμε άλλα βιβλιογραφικά στοιχεία.
9. Argudin Y.: «Esperando a los barbaros», περιοδ. *Tesis Editorial Juarez, México*, 1979.
10. Asserin L. M. - Iruche Riva R.: *Poetas griegos modernos*, περιοδ. *Lirica Hispana* 164, Caracas 1956. Δε βρήκαμε αυτό το περιοδικό στις Εθνικές Βιβλιοθήκες της Βενεζουέλας, της Χιλής και της Αργεντινής. Την πληροφορία τη δίνει ο Κατσιμβαλης: Βιβλιογραφία Κ. Π. Καβάφη 1944-1962, Επιμ. Θ. Δ. Μπασογιάννη, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 14. Μόνη μνεία μιας ισπανικής μετάφρασης.
11. Badenas de la Peña, Pedro: «Poemas bizantinos de Cavafis», περιοδ. *Erytheia* 1, 1982, Madrid.
12. _____: «Presentación de nuevos textos poéticos de Cavafis», περιοδ. *Erytheia* 5, 1984, Madrid.
13. _____: «Introducción» [y notas] a C. P. *Cavafis Poesia Completa*, 3a. ed., Alianza Editorial, Madrid, 1989. Περιέχει τα κανονικά, τα ανέκδοτα και τα αποκρημμένα ποιήματα και 6 ατελή (επίσης τα αγγλικά ποιήματα και τις μεταφράσεις).
14. Betancur, Belisario: «Traducciones de Kavafis», Bogota, 1961. Δε διαθέτουμε άλλες βιβλιογραφικές πληροφορίες.
15. _____: «Poemas de Constantino Cavafis», περιοδ. *El Café Literario* 27, 1983, Bogota.
16. Cantu C.: *Constantino Cavafis Poemas Completos*, εκδ. Diógenes, México, 1979. Δε διαθέτουμε άλλα βιβλιογραφικά στοιχεία.
17. Cañigral, Luis de: *Constantino Cavafis*, εκδ. Júcar, Madrid, 1981. Δίγλωσση παρουσίαση 68 κανονικών ποιημάτων.
18. Carvajal J.: *Constantino Cavafis Poemas Completos*, Juan Pablos Editor, México, 1976. Δε βρήκαμε άλλες πληροφορίες.
19. Castillo Didier, Miguel: *Panorama de la literatura neohelénica*, Santiago, 1963. Έκδοση του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας.
20. _____: *La Grecia alejandrina de Kavafis*, στη μελέτη «Poetas Neogriegos», περιοδ. *Anales de la Universidad de Chile* 128, 1963, Santiago, 121-144. Και ανάτυπο. Περιέχει μεταφράσεις 6 ποιημάτων.
21. _____: «Kavafis, el último alejandrino», στη μελέτη «Triptico Neogriego», περιοδ. *Boletin de la Universidad de Chile* 69-70, 1966, Santiago. Περιέχει μεταφράσεις 14 ποιημάτων.
22. _____: «Kavafis, el poeta de Alejandria», εφημ. *El Siglo*, 24/4/1968. Περιέχει μεταφράσεις 6 ποιημάτων.
23. _____: «La caza de las palomas de Densuai», εφημ. *El Siglo*, 28/4/1968, Santiago. Παρουσιάζει τη μετάφραση του ποιήματος «27 Ιουνίου 1906, 2 μ.μ.».
24. _____: «El dulce Egipto de Kavafis», εφημ. *El Siglo*, 29/4/1969, Santiago. Παρουσιάζει τη μετάφραση του ποιήματος «Σαν ελ Νεσίμ».

25. _____ : «Breve antología de Kavafis», περιοδ. *Trilce* 15-16, 1969, Santiago. Περιέχει μεταφράσεις 7 ποιημάτων.
26. _____ : «Algunos aspectos de la poesía de Constantino Kavafis», περιοδ. *Byzantion Nea Hellas* 1, 1970, Santiago, σελ. 52-107. Και ανάτυπο.
27. _____ : «Constantino Kavafis y su mundo poético» και «Constantino Kavafis», στον τόμο *Antología de la Literatura Neohelénica*, Tomo I Poesía, Centro de Estudios Bizantinos y Neohelénicos, Santiago, 1971 (2a. ed. Caracas, 1986). Περιέχει δυο μελέτες και μεταφράσεις 43 ποιημάτων, από τα οποία 32 αδημοσίευτα τότε στη Χιλή.
28. _____ : «Poemas de Constantino Kavafis», περιοδ. *Tebaida* 8-9, Arica, 1972. Περιέχει μεταφράσεις 6 ποιημάτων.
29. _____ : «El poema *En el año 200 a. C.* de Kavafis», περιοδ. *Grecia de ayer, de hoy y de siempre* 19, 1973, Buenos Aires, σελ. 58.
30. _____ : «Οι μεταφράσεις του Καβάφη στη Χιλή», περιοδ. *Πνευματική Κύπρος* 161, 1974, Λευκωσία.
31. _____ : *La poesía de Kavafis*. Santiago, 1975. Πανεπιστημιακή διατριβή, δακτυλογραφημένη έκδοση, 604 σελίδες.
32. _____ : «Kavafis Poemas», με δίγλωσση παρουσίαση μεταφράσεων 12 ποιημάτων, περιοδ. *El zaguán de invierno* 1, 1976, México.
33. _____ : «La fatalidad en Kavafis», περιοδ. *El zaguán de invierno* 2, 1976, México.
34. _____ : «Algunas aristas del mundo poético de Kavafis», περιοδ. *Revista Nacional de Cultura* 228-231, 1977, Caracas.
35. _____ : «Motivos clásicos y postclásicos en la poesía de Kavafis», περιοδ. *Vetera et Nova* 6, 1977, Instituto de Filología Clásica, Universidad Central de Caracas, σελ. 15-37.
36. _____ : «Ο Καβάφης στην ισπανική γλώσσα», περιοδ. *Κριτικά Φύλλα* III-IV, 1978, Αθήνα, σελ. 34-44.
37. _____ : «Kavafis evocación y destino», μελέτη και παρουσίαση μεταφράσεις 10 ποιημάτων, *Arte-Imagen*, Maracaibo, Venezuela, 1978.
38. _____ : «Poesía griega contemporánea», μελέτη και παρουσίαση μεταφράσεις 3 ποιημάτων, περιοδ. *Revista Nacional de Cultura* 232-233, 1978, Caracas.
39. _____ : «Kavafis: decadencia y moral», περιοδ. *Suplemento Sabado* 94, septiembre 1979, México.
40. _____ : «Poesía y condición humana en Kavafis», στον τόμο *Poetas griegos del siglo XX*, εκδ. Monte Avila, Caracas, 1981 (2a. ed. Caracas, 1991), σελ. 125-173. Με μεταφράσεις 37 ποιημάτων.
41. _____ : *Kavafis: toda su poesía*, έκδοση της Ελληνικής Πρεσβείας, Caracas, 1983. Παρουσιάζει τα 154 κανονικά ποιήματα και διεξοδική μελέτη.
42. _____ : «Una voz profunda y múltiple del siglo XX», εφημ. *El Nacional*, 24/12/1983, Caracas. Μελέτη και μετάφραση 5 ποιημάτων.
43. _____ : «La amenaza oculta en la poesía de Kavafis», περιοδ. *Logos Helénico* 2, 1984, Buenos Aires.
44. _____ : «El sentido de la grecidad en Kavafis», περιοδ. *Byzantion Nea Hellas* 7, 1984, Santiago. Μελέτη και μεταφράσεις 17 ποιημάτων.
45. _____ : «El arte en la poesía de Kavafis», περιοδ. *Revista Nacional de Cultura* 255, 1984, Caracas.
46. _____ : *Kavafis integral*, εκδ. Centro de Estudios Bizantinos y Neohelénicos, Universidad de Chile, 1991. XXXIV+380 y XXXIV+376 pp. Περιέχει μελέτη 246 σελ., δίγλωσση παρουσίαση των κανονικών ποιημάτων, μετάφραση των ανέκδοτων, των αποκρηγμένων και 14 στελών ποιημάτων.
47. Del Re, Ana María: «Una recreación poética de C. P. Cavafy», *Actes du 8ème Congrès de Poésie - Corfu - Grèce*, Euroeditor, Luxembourg, 1986.
- _____ : «Una recreación poética de C. P. Cavafy», εφημ. *El Diario de Caracas*, 20/12/1987, Caracas.
48. Dascalópulos D.: «C. P. Cavafis, un poeta europeo», trad. Dimitri Papaguergulu et Alfonso Silvan, περιοδ. *Erytheia*

- 5, 1984, Madrid.
49. Dracondaidis Filippou: «Universalidad de Cavafis», περιοδ. *Erytheia* 5, 1984, Madrid.
50. Fernandez-Galiano M.: «Cavafis desde su vocabulario básico», περιοδ. *Erytheia* 5, 1984, Madrid.
51. Forster F. M.: *Alejandro Historia y Guía*, prólogo de Lawrence Durrell, trad. J. Beltran Ferrer, epílogo y notas Michael Haag, εκδ. Seix Barral, Barcelona, 1984.
52. Gomes, Miguel: «Cavafy revisado», περιοδ. *Imagen* 100-33, 1987, Caracas.
53. Guerrero, Gustavo: «Cien poemas de C. P. Cavafy», εφημ. *El Universal*, 10/2/1980, Caracas. Βιβλιοκρισία του βιβλίου C. P. Cavafy 100 poemas του Francisco Rivera.
54. Haag, Michael: «La ciudad de palabras» et «Notas» a Forster E. M., *Alejandro Historia y Guía*.
55. Ioanu Y.: «C. P. Cavafis y el Libro XII de la Antología Palatina», trad. I. Danelis, περιοδ. *Erytheia* 5, 1983, Madrid.
56. Irigoyen, Ramón: «Prólogo» a *Homenaje a Kavafis - Αφιέρωμα Καβάφη - Homenaje a Kavafis Antología poética*, τρίγλωσση έκδοση, ισπανική μετάφραση R. Irigoyen, καταλανική μετάφραση Carles Riba et Alexi Sola, εκδ. Fernando Editor, Valencia, 1984, 2a. ed.
57. Iturra, Carlos: «Entre Alejandro y Santiago», εφημ. *El país*, 14/8/1991, Santiago.
58. _____ : «Kavafis integral: de Chile para el mundo», περιοδ. *Ercilla*, 24/7/1991, Santiago.
59. Keeley, Edmund: «La Alejandro mítica de Cavafy» I et II, περιοδ. *Poesía* 54 et 55, σελ. 1-21 και 1-12, Valencia, 1980 (Venezuela). Δεν υπάρχει μνεία του μεταφραστή. Πρόκειται για αποσπάσματα του βιβλίου *Cavafy's Alexandria: Study of a myth in progress*.
60. Lafourcade, Enrique: «Que el dios abandonaba a Antonio...», εφημ. *El Mercurio*, 14/7/1991, σελ. D-22 et D-24. Εκτενής βιβλιοκρισία του βιβλίου *Kavafis integral* του M. Castillo Didier. Παρουσιάζει τις μεταφράσεις των ποιημάτων «Επέστρεφε», «Επιθυμίες» και αποσπασμάτων άλλων.
61. Lidell R.: *Kavafis, una biografía crítica*, trad. Carlos Miralles, εκδ. Ultramar, Barcelona, 1980.
62. López J. E.: «Presentación de un viejo poeta» et «Notas a los poemas canónicos» et «Cronología de Constantin Cavafy», στον τόμο *Constantin Cavafy Poemas canónicos Versiones de Eduardo López Jaramillo*, Fondo Editorial Gobernación de Risaralda, Pereira (Colombia), 1985.
63. Manzano A.: «Breve biografía» et «Notas a los poemas», στον τόμο *Kavafis Obra escogida, selección y traducción A. Manzano*, εκδ. Teorema, Barcelona, 1984.
64. Medina, José Ramón: «Kavafis, el paradójico», εφημ. *El Nacional*, 4/1/1990, Caracas.
65. Montejo, Eugenio: «Cavafy: la gravitación de la memoria», περιοδ. *Zona Franca* 1 (3a. época), 1972, Caracas.
66. _____ : «Cavafy: la gravitación de la memoria», *El Taller blanco*, εκδ. Fundarte, Caracas, 1983. Αναδημοσίευση του αρ. 66.
67. Moretic, Yercó: «Kavafis ¿poeta de la decadencia?», εφημ. *El Siglo*, 26/5/1991, Santiago. Παρουσιάζει τη μετάφραση του ποιήματος «Η Πόλις».
68. Núñez E., Goyita: «Visión panorámica de Kavafis», περιοδ. *Estudios Clásicos* 53, 1968, Madrid. Μελέτη και μετάφραση 7 ποιημάτων, με ελληνικό κείμενο.
69. Otero C. P.: «Unamuno y Cavafy: Il gran rifiuto», περιοδ. *Papeles de Son Armadans* 36, 1965, Madrid.
70. Pacheco, José Emilio: «5 poemas de Constantino Cavafis», περιοδ. *Zona Tórrida* 9, εκδ. Universidad de Carabobo, 1976, Valencia (Venezuela).
71. _____ : «Dieciocho poemas de C. Cavafis», στον τόμο *Islas a la deriva*, εκδ. Siglo XXI, México, 1976. Μεταφράσεις πάρα πολύ «ελεύθερες».
72. Paramo Pomareda, Jorge: «Traducción de unas traducciones con notas de segunda mano», περιοδ. *Boletín cultural y bibliográfico*, εκδ. Banco de la República de Colombia, XXIII - 6, 1986, Bogotá. Βιβλιοκρισία για τις μεταφράσεις του J. E. López, αρ. 63.
73. Pinto, Juan: «Los traidores de Cavafis», περιοδ. *Calice* 6, 1981, Cumana (Venezuela). Κριτική της μετάφρασης του ποιήματος «Η Πόλις» από Amílcar Osorio, Lazaro Santana, J. M. Alvarez και Francisco Rivera.

74. Ramos, José: «Apuntes sobre Cavafis», περιοδ. *Imagen* 100-20, 1985, Caracas.
75. Ramos, Oscar Gerardo: «La Itaca de Kavafis», στον τόμο *La Odisea Un itinerario humano*, εκδ. Instituto Caro y Cuervo, Bogota, 1970. Περιέχει μια μικρή μελέτη και τη μετάφραση του ποιήματος «Ιθάκη».
76. _____: *Poemas de Kavafis*, εκδ. Teide, Barcelona, 1962. Παρουσιάζει μεταφράσεις κανονικών ποιημάτων.
77. Ribas S., José: *Kavafis*, εκδ. Barcanova, Barcelona, 1982.
78. Rivera, Francisco: «Cuatro poemas de Cavafy», περιοδ. *Poesia* 33, Universidad de Carabobo, Valencia (Venezuela), 1976.
79. _____: «Cavafy poemas», σημείωση και μετάφραση 3 ποιημάτων. Περιοδ. *Zona Franca*, 3a. época, 4, 1977, Caracas.
80. _____: «Hacia una lectura de Cavafy», στον τόμο *C. P. Cavafy Cien poemas*, traducción, introducción y notas de F. R., Monte Avila, Caracas, 1978 (2a. ed., Caracas, 1985). Σ' αυτό τον τόμο παρουσιάζονται 75 κανονικά ποιήματα και 25 ανέκδοτα.
81. _____: «Máscaras y mitos de Constantino Cavafy», περιοδ. *Eco* 164, 1974, Bogota, σελ. 174-207.
82. Roufogalis, Panayotis et Cadenas, Rafael: «Poemas de Constantino Cavafi» (sic), περιοδ. *Revista Nacional de Cultura* 179, 1967, Caracas.
83. Santana, Lazaro: «Aproximación a Constantino P. Cavafis», περιοδ. *Fablas* 6-7, 1970. Δε διαθέτουμε άλλα στοιχεία.
84. _____: *Cavafis Constantino Poemas eróticos*, versión, prólogo y notas de L. S., Las Palmas, Mallorca, 1970. Δε διαθέτουμε άλλα στοιχεία.
85. _____: *Cincuenta poemas de Constantino Cavafis*, Madrid, 1972.
86. _____: «Informe sobre C. Cavafis», στον τόμο *C. Cavafis 75 poemas*, 2a. ed., εκδ. Visor, Madrid, 1973.
87. Seferis, Yorgos: «K. P. Kavafis - T. S. Eliot: Un paralelo literario» et «Algo mas sobre el Alejandrino», στον τόμο *El estilo griego K. P. Kavafis T. S. Eliot*, traducción Selma Ancira, εκδ. Fondo de Cultura Económica, México, 1988.
88. _____: «Notas sobre Cavafy», περιοδ. *Poesia* 19-20, 1974, Valencia (Venezuela).
89. Silva Estrada, Alfredo: «Diez poemas» [de Kavafis], εφημ. *El Nacional*, 6/6/1969, Caracas. Μεταφράσεις από τα γαλλικά.
90. Solar, Hernan del: «Aspectos de la poesia de Kavafis», εφημ. *El Mercurio*, 18/10/1970, Santiago. Βιβλιοκρισία μιας εργασίας του M. Castillo Didier, αρ. 26.
91. Tovar, Antonio: «Cavafis y la tradición epigramatica», περιοδ. *Erytheia* 5, 1984, Madrid.
92. _____ et Núñez G.: «Introducción» a *Yannis Ritsos Antologia 1936-1971*, versión de Dimitri Papaygeorgiu, εκδ. Plaza et Janés, Barcelona, 1979. Περιέχει στοχασμούς για τη σημασία της καθαφικής τέχνης.
93. Triadú, J.: «Nota preliminar» a Carles Ribas, *Poemas de Kavafis*, εκδ. Teide, Barcelona, 1962.
94. Valente, Ignacio [Ibañez Langlois, José Miguel]: «La poesia de Kavafis», εφημ. *El Mercurio*, 7/6/1972, Santiago. Βιβλιοκρισία μιας μελέτης του M. Castillo Didier, αρ. 26.
95. _____: «Kavafis, el excéntrico», εφημ. *El Mercurio*, 10/6/1973, Santiago.
96. Valente, José Angel: «Constantino Cavafis (Noticia y selección)», περιοδ. *Revista De Occidente* 14, 2a. época, 1964, Madrid.
97. _____ et Vidal, Elena: *Veinticinco poemas de C. Cavafis*, εκδ. Caffarena et León, Malaga, 1964.
98. _____ et _____: «Versión de Constantino Cavafis», στον τόμο *C. P. Cavafis Treinta poemas*, versión de E. V. y J. A. V., εκδ. Llibres de Sinera, Barcelona, 1971.
99. _____: *Las palabras de la tribu*, εκδ. Siglo XXI, Madrid, 1971.
100. Venegas Filardo, Pascual: «Kavafis: toda su poesia», εφημ. *El Universal*, 21/10/1983, Caracas. Βιβλιοκρισία του ομώνυμου βιβλίου του M. Castillo Didier, αρ. 41.
101. Vera C.: «Cavafis Constantinopla 1885 / Cartagena 1985 (Homenaje privado)», περιοδ. *Erytheia* 7, 1986,

Madrid.

102. Vidal Virginia: «Miguel Castillo Didier y sus aportes en literatura griega», περιοδ. *Mensaje* 402, 1991, Santiago. Εκτενής βιβλιοκρισία του βιβλίου *Kavafis integro* του M. Castillo Didier, αρ. 46.
103. _____: «Kavafis, el griego», περιοδ. *Punto Final*, 8/1991, Santiago. Βιβλιοκρισία του ίδιου βιβλίου. Παρουσιάζονται οι μεταφράσεις των ποιημάτων «Τα παράθυρα», «Che fecce...il gran rifiuto» και «Η πόλις».
104. Yourcenar, Marguerite: «Constantin Cavafy», traducción Nicolas Suescún, περιοδ. *Eco* 164, 1974, Bogota. Μετάφραση ενός μέρους του δοκιμίου «Présentation critique de Constantin Cavafy».
- ADDENDA
105. Kavafis, Konstantino: *Esperando a los barbaros*, traducción Nina Anghelidis-Spinedi, εφημ. *La Razón*, 25/8/1985, Buenos Aires. Και σημείωση της συντακτικής επιτροπής.
106. Spinedi, Carlos: «Pessoa y Kavafis. Kavafis: la poesia de un antipoeta», εφημ. *La Razón*, 27/4/1986, Buenos Aires.
107. _____: «Sobre Kavafis», εφημ. *La Prensa*, 11/7/1985, Buenos Aires.
108. Vayenas, Nasos: «Borges, el kavafiano», traducción Nina Anghelidis-Spinedi, εφημ. *La Prensa*, 13/4/1986, Buenos Aires.
109. Swinburn, Daniel: «Kavafis», εφημ. *El Mercurio*, 4/12/1991, σελ. E4-E5. Σημείωση, εκτενής συνέντευξη στον M. Castillo Didier, μεταφράσεις των ποιημάτων «Η Πόλις», «Μάρτιαι ειδοί» και «Όσο μπορείς» από τον M. Castillo Didier, μια φωτογραφία του Καβάφη και το σκίτσο της Χ. Στεφανοπούλου.

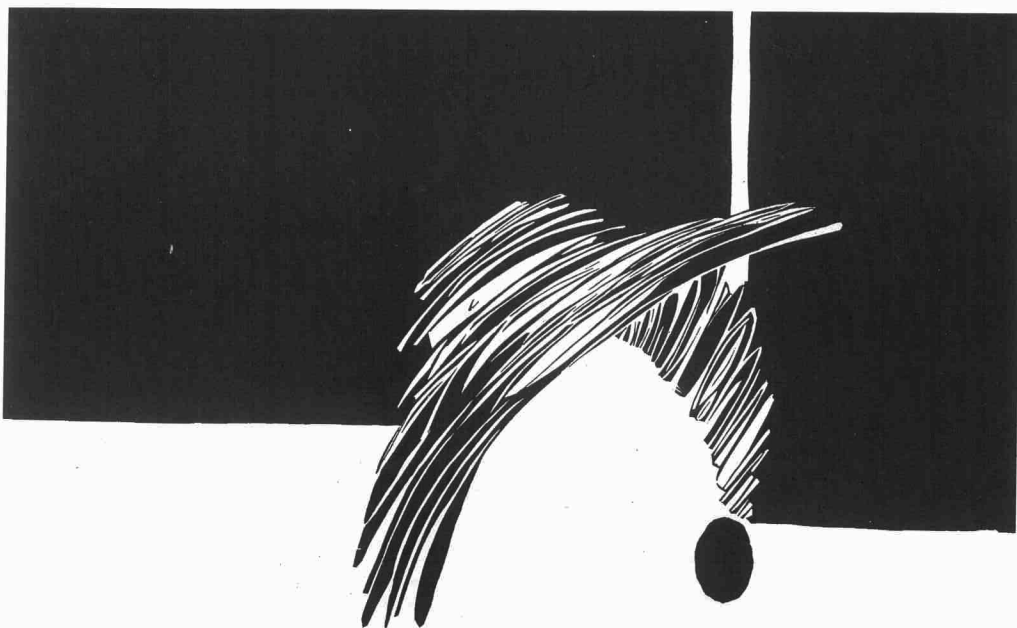

Χαρακτικό της Άριας Κομανού

ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

περίπλους

Δημήτρης Δασκαλόπουλος

Το κάτασπρο άλγο από τα βάθη του ανθρακωρυχείου

Κάθε φορά που επικοινωνώ με έργα της Άριας Κομιανού, έρχεται στο νου μου μια φράση από το ημερολόγιο του Delacroix: «Ακόμα κι όταν κοιτάζουμε την ίδια τη φύση, η φαντασία μας είναι αυτή που συνθέτει το τοπίο». Χρόνια τώρα η Κομιανού κοιτάζει τον κόσμο που μας περιβάλλει και χαράζει όχι μόνον ό,τι φαίνεται στα μάτια όλων μας, αλλά και ό,τι βλέπουν τα μάτια της ψυχής της.

Αν αυτή η επαφή του καλλιτέχνη με τον κόσμο αποτύπωνε αποκλειστικώς και μόνον ό,τι φαίνεται ως οπτικό ερέθισμα, θα μας αρκούσε ο φωτογραφικός φακός ή μια άτολμη ζωγραφική πιστότητα. Η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, εξάλλου, μας έχει κατακλύσει με παρόμοιες «ρεαλιστικές» και «αυθεντικές» αντιγραφές ζωής. Η Κομιανού τραβάει με πίστη και πειθώ το προσωπικό της δρομολόγιο, ζόρικο και τραχύ, ανάμεσα στο αισθητό και το νοητό. Χαράζει αδιόρατες ροπές, ανεπαίσθητες τάσεις, μυστικά σκιριτήματα. Συλλαμβάνει και αποδίδει την ποίηση της ακινησίας ή – το ίδιο κάνει – την κίνηση του σιωπηλού χώρου.

Έχει θητεύσει για πολύν καιρό, με επιμονή και ασκητική προσήλωση, σ' ένα απεριορίστων δυνα-

τοτήτων παιχνίδι του κόκκινου με το μαύρο, διερευνώντας τους ανεξάντλητους κανόνες αυτού του παιχνιδιού, όπου το κυρίαρχο μαύρο απειλείται από το ανατρεπτικό κόκκινο. Όσο πιο βαθιά εισχωρεί ο τεχνίτης στα μυστικά της τέχνης του, τόσο πιο πολύ βαδίζει στα σκοτεινά, για να φέρει στο φως πολύτιμα κοιτάσματα εσωτερικού πλούτου. Τι κέρδισε η Κομιανού απ' αυτή τη θητεία, το μαρτυράει η καινούρια φάση της δουλειάς της. Πρόσωπα, γυναικείες μορφές με καπέλα, πορτραίτα πασίγνωστων δημιουργών, Ελλήνων και ξένων, αποτελούν τα προσφιλή της θέματα. Η γνησιότητα στη σύλληψη και η δροσιά στην απόδοση, δηλώνουν τους νέους προσανατολισμούς και προβληματισμούς της, με επίκεντρο το αίτιγμα της ανθρώπινης μορφής. Εδώ και δέκα χρόνια, σχολιάζοντας τη μέχρι τότε παραγωγή της, σημείωνα: «Βαδίζει τη μοίρα κάθε δημιουργού. Μάχεται να φέρει στην επιφάνεια μέσα από τα καρβουνιασμένα σπλάχνα ενός ανθρακωρυχείου, άθικτο ένα κάτασπρο άλγο. Ας ακούσουμε τον καλπασμό του αλόγου της, καθώς ανεβαίνει στο φως» (περ. Ζυγός, Ιαν.-Φεβρ. 1979).

Παρακολουθώ από χρόνια τη χαρακτική της. Μ' ενδιαφέρει όχι μόνον ως αισθητικό αποτέλεσμα αλλά και ως ήθος καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στη σημερινή Αθήνα, όπου επικρατούν οι αντιφάσεις και η σύγχυση, και οι προβολείς της δημοσιότητας φωτίζουν συνήθως μάσκες προσώπων και όχι ολοκληρωμένες μορφές, η υπερήφανη και υπεύθυνη δουλειά της συνιστά μια πρόκληση για να λογαριάσουμε κατά πού πηγαίνουμε. Μακριά από τις κραυγές και τον κουρνιαχτό της αγοράς, η περίπτωση της είναι μια νησίδα ειλικρίνειας, ασφάλειας και παρηγοριάς. Στη λαμπρή δουλειά που μας κληροδότησαν οι παλιότεροι μαστόροι της χαρακτικής, το έργο της Κομιανού έρχεται να προστεθεί σαν ένας ανθεκτικός κρίκος που συνδέει την παράδοση με το παρόν και το μέλλον. Το σίγουρο κέρι της, τα ευανάγνωστα σύμβολα, οι σαφείς υπαινιγμοί με τους οποίους φορτίζεται στα θέματά της «το φαινόμενο», το ευδιάκριτο, εντελώς προσωπικό της ύφος, δίνουν στην Κομιανού μίαν αδιαφιλονίκητη, εντελώς ξεχωριστή θέση στη σύγχρονη χαρακτική μας.

Προσπαθώντας να εξηγήσω τη συγκίνηση που μου προσφέρει η χαρακτική της Κομιανού, θα έπρεπε να επεκταθώ σε σχολιασμούς και ερμηνείες που θα μας πήγαιναν μακριά. Σταματώ εδώ. Γιατί, όπως έχει παρατηρηθεί από πιο αρμόδιο και αξιότερο μου πρόσωπο, «η αρετή ενός έργου είναι αυτό που δεν ερμηνεύεται, αυτό ακριβώς που ξεφεύγει από την ακριβολογία».

Η Άρια Κομιανού

Η χαράτρια Άρια Κομιανού γεννήθηκε στην Αθήνα το 1938 από πατέρα Κερκυραίο. Σπούδασε χαρακτική και τέχνη του βιβλίου και της τυπογραφίας, με δάσκαλο τον Κώστα Γραμματόπουλο, στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών Αθηνών (με υποτροφία του εργαστηρίου χαρακτικής).

Αποφοιτώντας, είχε ήδη διακριθεί αφού τρεις συνεχείς χρονιές είχε τιμηθεί με έπαινο (την πρώτη στη σύνθεση στην ξυλογραφία, τη δεύτερη στη σύνθεση στη λιθογραφία και την τρίτη στη σύνθεση γυμνού στη χαλκογραφία) ανοίγοντας έτσι μία σειρά διακρίσεων όπως (ενδεικτικά αναφέρονται):

- το 1970 Έπαινος της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών,
- το 1973 Δίπλωμα με μετάλλιο του Δήμου Αθηναίων,
- το 1980 Δίπλωμα με μετάλλιο της Νομαρχίας Ούμπρια Ιταλίας (Δήμος Todì),
- το 1989 Βραβείο «Κολοσσαίο» Ρώμης,
- το 1989 Τιμητική διάκριση Ταιρεί Taiwan,
- το 1990 Τιμητικός Πάπυρος (Ρώμη) ως μία απ' τις καλύτερες παρουσίες στον Ιταλικό χώρο.

Από το 1962 η Άρια Κομιανού συμμετέχει σε σημαντικές ομαδικές εκθέσεις (ενδεικτικά αναφέρονται):

Στην Ελλάδα

- Σ' όλες τις πανελλήνιες καλλιτεχνικές εκθέσεις από το 1963 (Ζάππειο) έως το 1989 (Κτίριο ΟΛΠ),
- 1985 Μνήμες Αναπλάσεις Αναζητήσεις (Κτίριο Ωδείου) Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης,
- 1988 Πανελλήνια έκθεση χαρακτικής (Εθνική Πινακοθήκη),
- 1988 1η Μεσογειακή Μπιενάλε Χαρακτικής (Κρήτη),
- 1990 2η Μεσογειακή Μπιενάλε Χαρακτικής (Αθήνα-Κως).

Στο εξωτερικό

- 1966 Ελβετία, Λουγκάνο,
- 1971 Αίγυπτος, Αλεξάνδρεια, 19η Μπιενάλε Αλεξανδρείας,
- 1983 Γερμανία, Baden-Baden, 3η Μπιενάλε χαρακτικής Baden-Baden,
- 1984 Ιταλία, Todì, Νέες διαστάσεις στη σύγχρονη τέχνη,
- 1985 Γαλλία, Montreuil et Mans, Εικόνες στη σύγχρονη ελληνική χαρακτική,
- 1986 Η.Π.Α., Ουάσιγκτον, Gallery Zygos, Hellenic fine arts today,
- 1987 Taiwan, Ταιρεί, 3η Διεθνής Μπιενάλε Χαρακτικής,
- 1988 Ισπανία, Έκθεση αφιερωμένη στο Λόρκα,
- 1988 Πολωνία, Ελληνική χαρακτική, Εθνικό Μουσείο Βαρσοβίας,
- 1988 Ε.Σ.Σ.Δ., Μόσχα, Έκθεση ζωγραφικής και χαρακτικής στην Ένωση Σοβιετικών Καλλιτεχνών με το καλλιτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας,
- 1988 Ε.Σ.Σ.Δ., Έκθεση ελληνικής χαρακτικής στα πλαίσια των εκδηλώσεων Μέρες της Ελλάδας, που πραγματοποιήθηκε από τον Ελληνοσοβιετικό Σύνδεσμο Φιλίας στην Ουκρανία,
- 1989 Γαλλία, Γκρενόμπλ, L'Europe des gravures,
- 1989 Taiwan, Ταιρεί, 4η Διεθνής Μπιενάλε χαρακτικής.

Ακόμα έχει πραγματοποιήσει 11 συνοδικά ατομικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η Άρια Κομιανού παράλληλα έχει διδάξει χαρακτική και γραφικές τέχνες, έχει ασχοληθεί με την εικονογράφιση βιβλίων, έχει συμμετάσχει σε σεμινάρια και συνέδρια για την Τέχνη και την Τεχνική της Χαρακτικής, έχει δημοσιεύσει άρθρα και μελέτες (ενδεικτικά αναφέρονται):

Η συνοπτική ιστορία της χαρακτικής και οι τεχνικές της, *Εικαστικά* 1982, Για τη διδασκαλία της χαρακτικής στα δημόσια σχολεία, *Εικαστική Παιδεία* 1988, Η δημιουργία μιας ξυλογραφίας, *Αλεξίσφαιρο* 1988, Όλα τα παιδιά ζωγραφίζουν. Ποια όμως γίνονται δημιουργοί;, *Ριζοσπάστης* 1990.

Τέλος είναι ιδρυτικό μέλος της Ένωσης Χαρακτών Ελλάδας και μέλος του Καλλιτεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος και του Συλλόγου Αποφοίτων ΑΣΚΤ.

N. K.

«Νέοι Ποιητές;»

Σε μια εποχή όπου οι εκδότες της Αθήνας διστάζουν να εκδώσουν τη «μη-εμπορική» σύγχρονη ποίηση, οδηγώντας αρκετούς νέους δημιουργούς να εκδίδουν τα έργα τους ιδίως αναλώμασιν (Βαγγέλης Κάσσο, *Η Πείρα του θανάτου*) και άλλους να τα κυκλοφορούν εκτός εμπορίου (Ηλίας Λάγιος, *Συνεστίασις*), ο οίκος «Νεφέλη» εγκαινίασε τη σειρά «Σύγχρονη Ελληνική Ποίηση», με την ταυτόχρονη έκδοση τεσσάρων ποιητικών συλλογών, ισάριθμων νέων δημιουργών. Σκοπός της σειράς είναι όχι μόνο να παρουσιάσει αξιολογικά κείμενα γνωστών δημιουργών αλλά και να προτείνει νέες υπογραφές. Οι συλλογές τυπώνονται σε 550 αντίτυπα, και η έκδοση είναι σχεδόν πολυτελής.

Πρώτη στη σειρά εκδίδεται η συλλογή του Γιώργου Μπλάνα *Νύχτα* (σελ. 32, δρχ. 1000). Ο κ. Μπλάνας (1957-) εξέδωσε πρώτη φορά στα 1987 και έχει στο ενεργητικό του άλλες δυο συλλογές. Αν ίσως η χαμηλόφωνη και στοχαστική ποίησή του δεν μαρτυρεί μια πλήρως διαμορφωμένη φωνή, εν τούτοις σκιαγραφεί μια γνήσια ποιητική φλέβα. Με τη *Νύχτα* ταξιδεύουμε στην ενδοχώρα του λυρισμού. Στόχος της συλλογής – που προβάλλεται και στο σχετικό με τις νύχτες του Descartes motto της – είναι να δείξει ότι με τον ορθολογισμό δεν αγγίζει κανείς την ουσία των πραγμάτων. Συνδεδειγμένο στοιχείο ανάμεσα στα δεκαπέντε ποιήματά της σε ελεύθερο στίχο, είναι η ονειρική σκηνοθεσία τους και ο τρυφερός ερωτικός τόνος τους απέναντι σε μια φευγαλέα γυναικεία παρουσία. Μέσα από μια εξελικτική πορεία απελευθέρωσης από τα φαντάσματα του παρελθόντος και τον πειρασμό της φύσης, ο ποιητής αφογκράζεται τα κινήματα της ψυχής και δημιουργεί μια ποίηση αντιλογκρατική, ακουστική και διακριτικά αισθησιακή.

Βασική αρετή της συλλογής του κ. Μπλάνα, ο υγιής διάλογός της με την προγενέστερη ευρωπαϊκή και ελληνική ποιητική παράδοση, και ειδικότερα με το ρομαντισμό: Με τον τίτλο της συλλογής, ο ποιητής παραπέμπει στις «Νύχτες» του Young, την cult συλλογή των προ-ρομαντικών χρόνων που έμελλε να επηρεάσει μεταξύ άλλων και τον Κάλβο. Λέξεις όπως «ικετήρια», «μαυροφτέρουγος», «αθανασία» μιλούν, ίσως, για την προπαίδεια του κ. Μπλάνα σε ακούσματα από την ποίηση του Κάλβου, και στίχοι όπως: «Χάσου φάσμι' απ' εμπρός μου», σκεπτόμουν, «ή γείρε τα βλέφαρα πια!» ξαναφέρνουν στο νου κάτι από το ποίημα «Η σκία του Ομήρου» του Σολωμού. Η γλυκιά οδύνη που προξενεί η παραμονή στη φύση («κείνο τον αφιλόξενο τόπο να μη χορταίνω») και η ένωση ανθρώπου-φύσης σε ένα κοινό ανθρωπόμορφο σύμπαν («Λέπι – διαμάντι σπίθιζα, μέρες και νύχτες σιωπρές μες στα νερά μου») περιγράφονται με όρους που θυμίζουν το μετα-ρομαντικό Σικελιανό. Μέσα στη συλλογή ακούγονται, επίσης, απόηχοι από το σεφερικό θέμα των «συντρόφων» της Κίχλης και του *Μυθιστορήματος*, όπως στο δίστιχο «Έτσι άγρια δαρμένο ολονυχτίς από την πόρτα, το πλοίο φανερώσαμε στον αυγινό καθρέφτη του γιாலού». Η επιτυχία της συλλογής του κ. Μπλάνα *Νύχτα* έγκειται στο ότι το διακειμενικό στοιχείο δεν διεκδικεί, δια της απλής παρουσίας του, τον τίτλο της καλής ποίησης για τη συλλογή, αλλά χωνεύεται στο βάθος του ποιήματός και μεταπλάθεται σε προσωπικό ιδίωμα.

Δεύτερη στη σειρά της «Νεφέλης» εκδίδεται η συλλογή *Εσωτικά τοπία του ποιητή Αργύρη Χιόνη* (σελ. 96, δρχ. 1500). Ο κ. Χιόνης πρωτοεμφανίστηκε στα 1966 και έχει ήδη επτά συλλογές ποιημάτων και μια συλλογή αφηγημάτων στο ενεργητικό του. Στα *Εσωτικά τοπία* πειραματίζεται με το ενδιαφέρον λογοτεχνικό είδος του ποιήματος σε πεζό. Τα κείμενα της συλλογής εντάσσονται σε έξι ενότητες, καθεμιά από τις οποίες πραγματεύεται ένα ευρύτερο θέμα: «Περί Ανθρώπου», «Περί Μαχαιριών», «Περί Ψυχής», κλπ. Συχνές είναι οι αναφορές σε παραδοσιακούς τόπους της ποίησης (η φύση, ο έρωτας, ο αποχωρισμός, η φθορά των γύρω αντικειμένων). Ο τρόπος με τον οποίο οι παραδοσιακοί αυτοί τόποι συντάσσονται σε κείμενο είναι προσωπικός και νεωτερικός. Αποφεύγοντας την ευκολία της πλοκής ο κ. Χιόνης αναπτύσσει μουσικά ένα θέμα σε ενότητα, εξερευνώντας σε κάθε ποίημα μια παραλλαγή, έναν κυματισμό, μια μετατροπή του. Δομικό στοιχείο του κάθε ποιήματος: μια πλούσια σε συμβολισμούς εικόνα, η οποία οργανώνεται σε ποίημα άλλοτε από μια δραστική παρομοίωση («Όπως ο Γαπωνέζος κπουρός, παιδεύοντας...»), άλλοτε από ένα σύντομο αλληγορικό μύθο («Αυτός ο άνθρωπος ερωτεύτηκε τη ζωή του...»), άλλοτε από μια λεπτή ειρωνική πρόταση («Παγιδευμένη η μύγα μες στο μέλι...»).

Οργανωτικό μοτίβο της συλλογής (που προβάλλεται και στον τίτλο της): η έννοια του τοπίου. Στη συλλογή του κ. Χιόνη, το τοπίο χρησιμοποιείται ως το αντιπείλο της ψυχής. Διαπιστώνοντας ότι: «Υπάρκουνε κάτι τοπία σκοτεινά, τυφλών τοπία, που μόνο ψαύοντας τ' ανακαλύπτεις...», ο ποιητής οδηγείται στο ξετύλιγμα της ποίησής του, που αναπτύσσεται παράλληλα με την περιδιάβασή του στα τοπία της ψυχής. Στο επιλογικό ποίημα του βιβλίου ο κ. Χιόνης θεματοποιεί τη σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στα τοπία και την ποίησή του, καταθέτοντας ότι γι' αυτόν: «Τα ποιήματα είναι τοπία ή αποσπάσματα τοπίων, όπως αυτά που βλέπεις απ' το παράθυρο υπερταχείας...». Έτσι, ενώ αναφέρεται στα δραματικά τοπία του, στην πραγματικότητα ο ποιητής δεν μιλά παρά για την ίδια του την ποίηση. Οι περιηγητικές αξιώσεις του αναγνώστη ανατρέπονται, και η συλλογή του κ. Χιόνη μετατρέπεται σε μια εκτεταμένη σπουδή πάνω στη διαδικασία της ποιητικής γραφής. Υπό την έννοια αυτή, η επίμονη παρουσία ενός είδους «ποίησης της ποίησης» μέσα στα *Εσωτικά τοπία* δεν αποτελεί πρόβλημα, αλλά άποψη του κειμένου.

Ενώ το λογοτεχνικό είδος του ποιήματος σε πεζό καλλιεργείται από τους νεωτερικούς ποιητές του αιώμας (Σεφέρης, Σινόπουλο, Γονατά, κ.ά.) ως το είδος της γραφής στο οποίο νομιμοποιούνται να μιλήσουν για τις ποιητικές αρχές τους, δηλαδή ως ένα είδος γραφής κατεξοχήν εγκεφαλικό, ο κ. Χιόνης στα *Εσωτικά τοπία* επιτυγχάνει να συγκεράσει ένα νεωτερικό τρόπο γραφής με μια παραδοσιακή γλώσσα και θεματολογία. Έτσι, λειτουργεί ως επαρκής ποιητής σε δυο επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο κατορθώνει να κοινωνήσει ακέραιο το ποιητικό σύμπαν του στον αναγνώστη και σε δεύτερο να μιλήσει για τη διαδικασία της ποιητικής γραφής, χωρίς ο εγκεφαλισμός του θέματος να επηρεάζει την εικονιστική διαύγεια του πρώτου επιπέδου ανάγνωσής του. Τα πεζοτράγουδα του κ. Χιόνη λειτουργούν ποιητικά στο βαθμό που οργανώνονται εσωτερικά με μια γλωσσική πυκνότητα ανάλογη αυτής που περιμένουμε από την ανάγνωση της ποίησης.

Τρίτη στη σειρά, εκδίδεται η συλλογή *Η Νοσταλγία των Ουρανών του Χάρη Βλαβιανού, συμβούλου της σειράς* (σελ. 64, δρχ. 1300). Ο κ. Βλαβιανός (1957-) έχει στο ενεργητικό του σπουδές στην Αγγλία, τρεις ποιητικές συλλογές και την ελληνική μετάφραση δύο βιβλίων του Pound. Με την καινούργια συλλογή του, φιλοδοξεί να προεκτείνει τη μοντερνιστική ποιητική παράδοση ως το πιο ακραίο της όριο. Βασικά χαρακτηριστικά της: η αυτοσυνειδησία της γραφής (που σχολιάζει τον εαυτό της μέσα στο ποίημα), ο πολυ-γλωσσισμός του υποκειμένου (που είναι ταυτόχρονα λυρικό και δραματικό, στοχαστικό

και αυθόρμητο) και η εγγραφή πολλαπλών χρονικών στιγμών στο ίδιο κείμενο. Τα ποιήματα είναι γραμμένα σε ελεύθερο στίχο, αλλά υπάρχουν και μερικές απομιμήσεις μετρικών μορφών.

Συγκεκριμένο θέμα και οργανική ανάπτυξη του μύθου δεν υπάρχει στη *Νοσταλγία των Ουρανών*. Η συλλογή συγκροτείται ως άθροισμα αναφορών σε βιώματα του ποιητή, σε προγενέστερες στιγμές της ιστορίας και σε άλλα κείμενα. Η αυτοβιογραφική μνήμη κυριαρχεί στο προσκνήνιο του ποιήματος, ενώ στο βάθος του διαγράφεται η σύγχρονη ιστορία της Ευρώπης. Έτσι, σε μια από τις προκλητικές στροφές του κ. Βλαβιανού, διαβάζουμε: «Ο πατέρας μου με φόντο τον πύργο της IBM / γαβγίζει για τ' αποθέματα της Petrobras / καθώς ο Λεοπόλντο – μπάπλερ από τα οκτώ του / σερβίρει υποταγή απ' τ' αριστερά». Η αποσπασματική αφήγηση και η επίγνωση των συμβάσεων του είδους, τρέπει το ποίημα σε ένα ανοικτό έργο που καταγράφει τη διαδικασία δημιουργίας του και διαβάζεται με την ενεργητική συμμετοχή του αναγνώστη. Έτσι, στο τρίτο ποίημα της συλλογής διαβάζουμε: «Οι στίχοι ν' αλληλοενισχύονται / η σύνδεση ωστόσο ανοικτή με βάση τις μεταπτώσεις / η εκλέπτυνση και η συμπύκνωση χωρίς βοηθητικές υποδομές» κλπ. Ο αναγνώστης προκαλείται να σταθεί ζωντανός και κριτικός απέναντι στον κ. Βλαβιανό με στίχους όπως: «Αυτοί που διαφωνούν με τον τρόπο της γραφής μου / δεν έχουν διακινδυνεύσει τίποτα».

Το γενικό αίτημα της *Νοσταλγίας των Ουρανών* είναι ο Νόστος, η επιστροφή σε μια αρχική κατάσταση αθωότητας. Στην αναζήτηση της σωτηρίας του προμηθεϊκού ήρωα, που έχει αγγίξει πια τα όρια της ύβρεως, ο ποιητής απαντά ότι μοναδικό μέσο εξιλέωσης αποτελεί η επανάκτηση της αθωότητας μέσα από τη γλώσσα. Παραφράζοντας το Σολωμό, ο κ. Βλαβιανός εξηγεί ότι στόχος της δημιουργικής του προσπάθειας είναι: «Το ποίημα της ιδέας μέσα στο ποίημα της γλώσσας», και οραματίζεται μια ποίηση που: «ή θα οικοδομήσει ένα παρόν τελειούμενο / ή θα σωπάσει». Ξεπερνώντας τα όρια των ειδών και υπονομεύοντας τη ρομαντική ιδέα της πρωτοτυπίας, η *Νοσταλγία των Ουρανών* φιλοδοξεί να διαβαστεί ως ένα ολικό, παρμυθητικό ποίημα.

Όμως τα ποιήματα του κ. Βλαβιανού δεν καταφέρνουν πάντα να λειτουργήσουν ποιητικά. Παρόλ' όντα η *Νοσταλγία των Ουρανών* είναι ενδιαφέρουσα ως φιλοδοξία, αναπτύσσοντας τη σωστή δοσολογία παράδοσης και νεωτερισμού, κάποιες από τις ιδέες της αδυνατούν να σαρκωθούν ποιητικά και να συγκινήσουν. Η εκφορά του λόγου αγγίζει τα όρια της πεζολογίας: «Ούτε η ορθολογική απολυτότητα / που επιβάλλει το λόγο εκμηδενίζοντας τη ζωή / ούτε ο φλύαρος σχετικισμός / που διασώζει τη ζωή διαγράφοντας το λόγο». Το διανοητικό βάρος των λέξεων που επιλέγονται συνθλίβει τη συγκίνηση που καλούνται να εκπροσωπήσουν. Ορισμένες εικόνες παραμένουν ανεικονικές γιατί έχουν χάσει όλο το υλικό βάρος τους. Στίχοι όπως: «Λυσίκομη / που κόβεις τριαντάφυλλα / μια άλλη έρχεται / τριαντάφυλλα κόβοντας κι αυτή», αποτελούν ευχάριστες εξαιρέσεις. Κάποιες εκφράσεις υπερρεαλιστικής τόλμης σοκάρουν, χωρίς πάντα να συγκινούν («ο Αλέξανδρος το μικρό κατορημένο μου αλληλούια»). Και ο μύθος δεν λειτουργεί πάντα ανεξάρτητα από το γνωσιολογικό υπόβαθρο που προϋποθέτει («Τηρέα τύλωμα ή Τειρεσία τίσιμα»), με αποτέλεσμα να καθιστά ανενεργά ορισμένα τμήματα του ποιήματος. Ο κ. Βλαβιανός γνωρίζει ότι η καλή ποίηση οφείλει να δείχνει τη συγκίνηση, και όχι να την εκτονώνει, όπως μαρτυρεί ο στίχος: «Η ποίηση είναι το μαρτύριο του στεγνού ματιού». Ως ποιο σημείο, ωστόσο, η αρχή αυτή τον νομιμοποιεί ν' αντικαθιστά τη ροή της ποίησης με έναν ενσυνείδητο, στα όρια της αυτο-παρωδίας, «λόγο περί μεθόδου»;

Με τη συλλογή του φιλολόγου και ποιητή Σωτήρη Τριβιζά *Βίος Ασωμάτων και άλλα ποιήματα* (σελ. 29, δρχ. 1000) ολοκληρώνεται η πρώτη τετράδα της «Νεφέλης». Ο κ. Τριβιζάς (1957-) εμφανίστηκε στα 1982, έχει εκδώσει άλλες δυο συλλογές και είναι συντακτικό μέλος του περιοδικού «Πόρ-

φυρας». Στη συλλογή αυτή έχουμε πάλι να κάνουμε με δεκαπέντε ποιήματα σε ελεύθερο στίχο, επανερχόμενα μοτίβα των οποίων είναι και πάλι: η νυχτερινή σκηνοθεσία («νύχτες σαν όστρακα», νύχτες της αγρύπνιας μου), η επίκληση προσώπου αγαπημένου («αγία και πόρνη / μητέρα των πρώτων μου ύπνων»), η αντι-ρεαλιστική διάθεση, οι συμβολικές εικόνες και ο διάχυτος λυρισμός. Επανερχόμενο θέμα της συλλογής η μεταφυσική στιγμή που χαρίζει το δώρο της ποίησης: «Αγρυπνες ώρες μέσα στη σιωπή / ένα αιφνίδιο δευτερόλεπτο που στέργουν οι αιώνες / κι έρχονται λέξεις λαμπερές σαν έρωτας». Αγαπημένο του σύμβολο η σελήνη, ευεργετική και εφιαλτική ταυτόχρονα: «Ένα φεγγάρι φωτεινό στον ουρανό / να σκύβει / να σαρκάζει τα σκοτάδια». Και αλλού: «όλη τη νύχτα έφεγγε / σαν πυρωμένο δόντι». Σύμβολό του, επίσης, το δένδρο της ποίησης: «με τα κουρασμένα φύλλα σαν μουσική / στο φωτεινότερο κλαδί να ψιθυρίζω / τ' όνομά σου». Στόχος του ποιητή να αρθρώσει το δικό του λόγο («ωδίνη ενός τοκετού/ που είναι πάντα στην αρχή του») και να κατακτήσει: «τις λέξεις που γίνονται ρυθμός / και σκίρτημα βαθύ μέσα στη φλέβα».

Όπως στη συλλογή του κ. Μπλάνα, έτσι και στη συλλογή του κ. Τριβιζά, θρискόμαστε μπροστά σε μια απόπειρα ενσωμάτωσης (και ενεργοποίησης) της παλιότερης ποίησης μέσα στο σύγχρονο ποίημα. Στο *Βίο Ασωμάτων* κωνεύονται απόσχοι του Σολωμού («το δένδρο με τα κουρασμένα φύλλα»), του Σικελιανού («αρραβώνας μουσικός», «ασύλληπτη αρμονία»), του Σεφέρη («ο ποιητής ένα κενό», «καθένας με το θάνατό του ονειρεύεται»), και λιγότερο του Καβάφη («Όμως ακόμη επιμένουν οι φωνές»). Το όφελος αυτής της τακτικής είναι διπλό: Κατ' αρχήν, το ποίημα εμπλουτίζεται με το κύρος μιας μεγάλης ποιητικής παράδοσης και, με τον τρόπο αυτό, διασώζει το ύψος κάποιων ποιητών του παρελθόντος που δεν αξίζει να ξεχαστούν. Ο λυρικός τόνος του Σεφέρη της *Στροφής* αποτελεί, νομίζω, το ισχυρότερο πρότυπο του κ. Τριβιζά σ' αυτή την προσπάθεια. Ο παραδοσιακός λυρισμός του παλιότερου ποιητή αποδιαιθρώνεται, διαταράσσεται συντακτικά και μετουσιώνεται, με τη μεσολάβηση του νεότερου ποιητή, σε ένα καινούργιο ποίημα.

Οι απαντήσεις που μας δίνει η εξέταση των τεσσάρων συλλογών που έχει, για την ώρα, εκδώσει η «Νεφέλη» είναι λιγότερες από τα ερωτήματα τα οποία θέτει: Στοιχειοθετείται μέσα από τις συλλογές μια φυσιογνωμία για την ποιητική «γενιά του 80»; Είναι η ποίηση της γενιάς πρωτότυπη ή επιγονική; Η θεματική και η ποιητική της είναι αυτόχθονη ή εισαγόμενη; Είναι καλή ή κακή ποίηση;

Κατ' αρχήν οι τέσσερις αυτοί ποιητές δεν έχουν πολλά κοινά γνωρίσματα, με αποτέλεσμα να αίρεται ο ενιαίος χαρακτήρας της συλλογικής τους έκδοσης. Ειδικότερα ο κ. Χιόνης, ηλικιακά και γραμματολογικά, ανήκει στην προηγούμενη γενιά: Κάποιες από τις εικόνες του, η τεχνική της εμπύκνωσης του υλικού κόσμου μέσα στο ποίημα και η αντιμετώπιση του τελευταίου ως απτού αντικειμένου αποτελούν μανιέρες της «γενιάς του 70». Η περίπτωση δε του κ. Βλαβιανού είναι μεμονωμένη, καθώς κανείς από τους λοιπούς ποιητές δεν στηρίζεται στον ίδιο μ' αυτόν βαθμό στην αγγλοσαξονική ποίηση. Μόνον οι άλλοι δυο ποιητές παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά όπως: η απουσία κοινωνικού προβληματισμού στην ποίησή τους, η καλλιέργεια του κρυπτικού, λυρικού ποιήματος και η επαναφορά της παλαιότερης ποιητικής παράδοσης. Στο στοιχείο αυτό θα πρέπει ν' αναζητήσουμε ίσως το ιδιάζον (αλλά και πιο γόνιμο) χαρακτηριστικό της ποίησης του 80, η οποία – έχοντας επίγνωση του ύστερου χαρακτήρα της – επιστρέφει στις πηγές της, με σεμνότητα και αγάπη. Όσον αφορά στη σειρά της «Νεφέλης», σίγουρα πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα εκδοτική δραστηριότητα. Θα περίμενε κανείς, όμως, περισσότερη σαφήνεια ως προς τους στόχους που θέτει και τη στρατηγική με την οποία τους πραγματοποιεί.

Μαρία Αθανασοπούλου

Αξίων δοκιμές.

Ο Λορέντζος Μαβίλης και η πρόσφατη έκδοση των ποιημάτων του

I

Εκδόθηκαν προσφάτως στη σειρά Νεοελληνική Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Κώστα και Ελένης Ουράνη τα ποιήματα του Επτανήσιου λογίου, πολιτικού και λογοτέχνη Λορέντζου Μαβίλη (Ιθάκη, 6 Σεπτεμβρίου 1860 - Δρίσκος, 28 Νοεμβρίου 1912), με φιλολογική και τυπογραφική επιμέλεια του κ. Γιώργου Γ. Αλισανδράτου. Η έκδοση αυτή (Αθήνα 1990, σχήμα 8ο, σσ. 237+3λ.), η οποία συμπίπτει με τα 130 χρόνια από τη γέννηση του Μαβίλη, έρχεται αφ' ενός μεν να δικαιολογήσει περαιτέρω την ύπαρξη της πιο πάνω αξιόλογης σειράς, αφ' ετέρου δε να προσθέσει ένα σημαντικό λιθαράκι στις μέχρι τώρα συμβολές γύρω από τη ζωή και το έργο του συγκεκριμένου λογοτέχνη.

Το βιβλίο αποτελείται από ένα σύντομο προλογικό σημείωμα (σσ. 7-8), μια κατατοπιστική εισαγωγή (σσ. 9-38), μια επαρκέστατη επιλογή βιβλιογραφίας (σσ. 39-48), την έκδοση των συνότων (σσ. 49-106), άλλων ποιημάτων (σσ. 107-163) και επιγραμμάτων (σσ. 65-172), από αναλυτικές σημειώσεις στα συνέτα (σσ. 173-194), στα άλλα ποιήματα (σσ. 195-204) και στα επιγράμματα (σσ. 205-209), τον λόγο του Μαβίλη στη Βουλή για το γλωσσικό ζήτημα [16 Φεβρουαρίου 1911] (σσ. 210-219) και τέλος από ένα πολύ χρήσιμο γλωσσάριο για τα εκδιδόμενα ποιήματα (σσ. 220-228).

Στην εισαγωγή του βιβλίου μαθαίνουμε λεπτομέρειες για τα βιογραφικά του ποιητή, στηριγμένες κυρίως σε αρχειακές πηγές και στην αλληλογραφία του (σσ. 9-22), γίνεται προσπάθεια σύντομης—αλλά περιεκτικής—αξιολόγησης της ποίησής του (σσ. 22-30), με ιδιαίτερες αναφορές στις πηγές της έμπνευσής του, στη στιχουργία και τη γλώσσα του και σε χαρακτηρισμούς του από διάφορους λογίους, ενώ παρουσιάζονται ζητήματα της χειρόγραφης παράδοσης των ποιημάτων του Μαβίλη σε σχέση με την παρούσα εκδοτική προσπάθεια (σσ. 31-38). Η βιβλιογραφία η οποία παρατίθεται είναι επαρκώς σχολιασμένη (annotated)— πράγμα όχι σύνηθες (αν και από πολλές πλευρές ιδεώδες) σε τέτοιου είδους εκδόσεις—και μας δίνει την αίσθηση ότι τουλάχιστον περιέχει και αξιολογεί όλα τα απαραίτητα βοηθήματα για τη σπουδή του βίου και της λογοτεχνικής προσφοράς του Μαβίλη. Οι εκτενείς σημειώσεις και το πλήρες γλωσσάριο δεν συμπληρώνουν απλώς την εικόνα της έκδοσης, αλλά βοηθούν σημαντικά τον αναγνώστη να γνωρίσει το εκδιδόμενο έργο ευκολότερα. Θα είχα μόνο ορισμένες επιφυλάξεις για τη δημοσίευση, σε αυτό τον τόμο του Μαβίλη για το γλωσσικό, ο οποίος ενώ θα άρμοζε σε μια έκδοση των Απάντων του, δεν βλέπω γιατί θα έπρεπε να υπάρχει σε μια έκδοση των Ποιημάτων του—το επιχείρημα «[...]» για να φανεί ολόκληρος ο δημορικός τους ποιητή» δεν δικαιολογεί πλήρως τη δημοσίευσή του, γιατί κατ' αυτή τη λογική θα έπρεπε ίσως να δημοσιευθούν και επιστολές του οι οποίες καταδείχνουν τη φιλοπατρία του, τον ερωτισμό του, τη μελαγχολία του, ακόμη και τον δημοτικισμό του και ούτω καθεξής.

Λορέντζου Μαβίλη:

Ποιήματα.

Επιμ. Γιώργου Γ.

Αλισανδράτου,

Ιδρυμα Κώστα και

Ελένης Ουράνη, 1991

II

Ο Λορέντζος Μαβίλης έχει πλέον περάσει στην ιστορία των νεοελληνικών γραμμάτων ως και' ε-ξοχήν σονετογράφος—αυτά του έδωσαν την ξεχωριστή θέση την οποία κατέχει ως λυρικός ποιητής στον νεοελληνικό Παρνασσό. Καταπώς έκανε με τα ποιήματά του ο Σολωμός και άλλοι επιφανείς Επτανήσιοι ποιητές, ο Μαβίλης τα συνέτα του τα δούλευε ως προς τη γλώσσα και τον στίχο με σκοπό να τους αποδώσει μορφική, αισθητική και ηχητική πληρότητα, αν όχι τελειότητα σε ορισμένες περιπτώσεις. Είναι δε τα ποιήματά του αυτά που τον συντροφεύουν, τον παρηγορούν και τον φέρουν να νοιώθει ψυχική αγαλλίαση και ανάταση—ο τρόπος με τον οποίο κλείνει τα «Είδωλα» (Σεπτέμβριος 1897) είναι χαρακτηριστικός:

Είδωλά 'ναι οι καρές, καὺμός η ἀλήθεια,

Και ἀλήθεια εἶν' ἡ ζωὴ! Μα τι με μέλει:

Θωρῶ εσάς κι ο καὺμός γένεται μέλι.

Όπως οι περισσότεροι Επτανήσιοι ποιητές της εποχής του, ο Μαβίλης υπήρξε φειδωλός σε δημοσιεύσεις ποιημάτων του και μάλλον ολιγογράφος γενικότερα. Κατά τον ίδιο τρόπο, στα σίγουρα ήταν αριστοκράτης «στη γενιά και τα φρονήματα, όπως οι περισσότεροι αντιπρόσωποι αυτής της σχολής», κατά τη φράση του Κ. Βάρναλη (βλ. σ. 23, σημ. 22). Και δεν είναι άστοχο να του αποδοθεί το *otium cum dignitate* του Κικέρωνος (Pro P. Sectio, 45 και De oratore, 1, 1), όπως κάλλιστα θα μπορούσε να αποδοθεί και σε μια σειρά άλλων Επτανησίων ανθρώπων του πνεύματος, με προεξάρχοντα και πάλι τον Διονύσιο Σολωμό. Υπήρξε δε συνεπής στις δημοτικιστικές γλωσσικές απόψεις του [δεις, λ.κ., τα ποιήματα «Στη Δημοτική» (τέλη 1884), «Μαλλιάρος» (Μάρτιος 1904) και το επίγραμμα «Σε Καθαρευουσιάνο (1907)], θαυμαστής—ως ενός σημείου—του ρυθμού του δεκατρισυλλάβου [βλ., π.κ., «Εἰς Εὐνόμον» (τέλη Ιουνίου 1902)], συνεχιστής της επτανησιώτικης σατιρικής παράδοσης [βλ., π.κ., τα επιγράμματα «Στο Γάμο» (Φεβρουάριος 1904), «Το φλογερό Καμίνι» (1904) και «Κολοῖός και τούνος» (1904;)] και άδολος πατριώτης, όπως δείχνουν πολλά ποιήματά του (μεταξύ άλλων, βλ. τα ποιήματα των σσ. 52, 63, 76, 88, 109-110, 111, 143-144, 145, 167α, 168α), πολλές πράξεις απαίτησης και ο ηρωικός, τέλος, θάνατός του.

Έχει, ακόμη, ενδιαφέρον το να σχολιάσει κανείς το πώς έβλεπε ο εκλεκτικός Μαβίλης όχι μόνο την ύπαρξη των ποιημάτων του, και και τον ρόλο του επαρκούς—κατά την κρίση του—αναγνώστη στην αξιολόγησή τους—έλεγε, μεταξύ άλλων, στον φίλο του αρχαιολόγο Κ. Α. Ρωμαίο, στα 1912: «Κάνουν όλοι τους λάθος που μιλούν και γράφουν για την μετριοφροσύνη μου. Αν ήξεραν την αλήθεια, θα μιλούσαν για την αλαζονεία και τον εγωισμό μου... Τα λίγα συνέτα και άλλα τραγούδια μου τάχω δουλέψει με αγάπη και πολλήφροντίδα. Σαν είναι έτσι καλοδοσμένα, τα εκτιμώ πολύ και τα αγαπώ. Εδώ και κει έστειλα μερικά σε φίλους που μπορούν να τα εκτιμήσουν. Αν τα δημοσίευα όλα σε μια ποιητική συλλογή—δημοσιεύονται τόσες και τόσες τέτοιες συλλογές—, θαν τα εξέθετα στις αδιάκριτες κρίσεις του καθενός και θα 'ρχόταν κάποιος καλοπροαίρετος φίλος να μου απαγγείλη κάποιο στιχάκι από συνέτο μου, για να με βεβαιώση ότι κάτι έκαμα και 'γω—ποιηματάκια—στην άπραγη ζωή μου». (βλ. σ. 183 του βιβλίου). Αν λοιπόν ο Σολωμός έγινε για τους συντοπίτες και συγκαιρινούς του ο μεγάλος ποιητής μέσω κυρίως των προφορικών απαγγελιών των ποιημάτων του στον κύκλο των εκλεκτών φίλων και θαυμαστών του από τον οποίο έβλεπε να επιβραβεύονται οι ποιητικές του επιδόσεις, ο Μαβίλης απευθυνόταν κατά τον ίδιο τρόπο σε ένα συγκεκριμένο κύκλο φίλων—επαρκών αναγνωστών—κυρίως μέσω επιστολών—προκειμένου να εκτιμηθεί και να αξιολογηθεί η

ποίησή του.

Κινούμενος από τον πρώιμο ερωτισμό της κελνερίνας-Μίννας [«Εἰς τὴν Μίννα» (23 Δεκεμβρίου 1884)] ὡς τὴν κατοπινότερην μελαγχολία τῆς «Λήθης» (Μάιος 1896), ὁ Λορέντζος Μαβίλης θα παραμένει— ποῖος ξέρεῖ γιὰ πόσο;— ξεχωριστός γιὰ στίχους ὅπως οἱ πιο κάτω:

*Ἀμὲ χάσου, ξερὴ Φιλολογία,
Γρηά φιασιδωμένη, ἀσχημῆ, κρύα,
Που ὡς τώρα τὸ μυαλό μου ἔχεις τυφλώσει.*

*Τὴν ομορφιά τὴν κλασικὴ σπουδάζω,
Ὅταν γλυκὰ τὴν Μίννα μου ἀγκαλιάζω,
Ὅταν ἡ Μίννα ἓνα φιλὶ μου δώσῃ.*

*ἢ
Ἄ δε μπορὴς παρὰ νὰ κλαῖς τὸ δεῖλι,
Τους ζωντανούς τα μάτια σου ἀς θρηνήσου
Θέλουν— μὰ δε βολεῖ νὰ λησμονήσου.*

III

Αὐτὰ— καὶ ἄλλα πολλὰ ἴσως— γίνονται εμφανῆ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση καὶ μελέτη τοῦ ἀνά κείρας καλαίσθητου καὶ με λιγοστὰ τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα τόμου. Ἡ νεοελληνικὴ λογιόσυνη οφείλει πολλὰ σὲ τέτοιες ἀκάματες προσπάθειες ὅπως αὐτὴ τοῦ κ. Ἀλισανδράτου καὶ τούτο τὸ λέω με πλήρη συναίσθηση καὶ χωρὶς καμμιάν ἐπιφύλαξιν. Μέσα ἀπὸ τέτοιου εἶδους προσεκτικὲς καὶ τεκμηριωμένες ἐργασίες φαίνεται ὁ δημιουργικὸς ρόλος τοῦ ευσυνειδητοῦ φιλολόγου ποῦ τόσο σπανίζει στὶς πνευματικὰ συγκεχυμένες μέρες μας, ὅπου ἡ ἀμετροέπεια καὶ ἀφερεγγυότητα κυρίως τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς κριτικῆς (ὅπως αὐτὴ σήμερὰ ἀσκεῖται στὸν τόπο μας ἀπὸ ἀρκετοὺς νέους με οὐκ ὀλίγη δόση αὐταρέσκειας, ἀνευθυνότητας καὶ ἐρασιτεχνισμοῦ), δίνει καὶ παίρνει.

Τὸ τμήμα τῆς εἰσαγωγῆς ποῦ ἀναφέρεται λ.χ. στὴ χειρόγραφη παράδοση τῶν ποιημάτων τοῦ Μαβίλη σὲ σχέση με τὴν παρούσα ἐκδοσὴ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ μας ἀποδείξει σὲ πόσο γερὲς θάσεις στηρίχθηκε ἡ ὅλη ἐκδοτικὴ προσπάθεια, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι τούτη εἶναι καὶ ἡ τελειωτικὴ ἐκδοσὴ τῶν ποιημάτων τοῦ Μαβίλη— ἀν εἶναι δυνατόν νὰ μιλοῦμε γιὰ τέτοια ἐκδοσὴ. Οἱ διαφορετικὲς γραφές τῶν αυτογράφων καὶ σωζομένων χειρογράφων τοῦ ποιητῆ, σὲ συνάρτηση με τὴν αξιόλογη ἀλληλογραφία τοῦ καὶ ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ καθὼς καὶ τὶς πρώτες δημοσιεύσεις ποιημάτων τοῦ καθιστοῦν ἀναγκαῖα καὶ μὴ περαιτέρω κριτικὴ ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ, προεργασία γιὰ τὴν ὁποία φαίνεται νὰ ἔχει ἤδη κάνει ὁ κ. Ἀλισανδράτος (βλ. σσ. 34-35 τῆς εἰσαγωγῆς) καὶ ἡ ὁποία δὲν θὰ ἔχει βέβαια μόνον χρηστικὸ χαρακτήρα καὶ θὰ ἀπευθύνεται κατὰ πρῶτο λόγῳ σὲ εἰδικούς ἀναγνώστες, ἔστω καὶ με τὸν «φιλολογικὸ πλεονασμὸ (ἀν ὄχι φόρτο)» τοῦ ἀναλυτικοῦ apparatus criticus. Τὸ τελευταῖο ἐπιβάλλεται— καὶ ἔχει γίνῃ ὡς ἐνός σημείου— καὶ γιὰ σειρά ἄλλων σημαντικῶν νεοελλήνων συγγραφέων: Κάλβος, Σολωμός, Παπαδιαμάντης, Μωραϊτίνης εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ονόματα. Ἀλλὰ γι' αὐτὰ ἀλλοῦ, ἄλλοτε.

Τὸ σημαντικό εἶναι ὅτι γιὰ μὴ χρηστικὴ ἐκδοσὴ, ὅπως αὐτὴ ἐδῶ, οἱ ἀρχές τῆς ἐκδοτικῆς ποῦ ἀκολοθηθήκαν «με βάση τὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ καὶ τὶς πρώτες δημοσιεύσεις τῶν ἔργων τοῦ» καὶ με τὴν κατὰ κατηγορίαν χρονικὴ παράθεση τῶν ποιημάτων (χρήσιμο τὸ ὅτι δίνονται χρόνος συγγρα-

φῆς καὶ πρώτης δημοσίευσης), οἱ υποδειγματικὲς σημειώσεις καὶ τὸ πλήρες γλωσσάριο καθὼς καὶ ἡ ἐμπεριστατωμένη εἰσαγωγή καὶ βιβλιογραφία δίνουν στὸ ἀναγνώστη κοινὸ μὴν ἐκδοσὴ στέρεη καὶ οὐκ «ευκαιρίας». [Πάντως, προσωπικὰ, δὲν θὰ ἀποκαλοῦσα τὸν Γεώργιο Μιστριώτη σοφὸ φιλόλογο «κατὰ τὰ ἄλλα» (σ. 209), ἐνῶ θὰ ἐπέμεινα λίγο στὸν σχολιασμὸ τῶν στίχων «Νοήματα ψηλά, στίχοι σφαρμένον!» τοῦ ποιήματος-σχεδιάσματος «Unvertiges und schlechtes» (;) σὲ σχέση με τοὺς πασίγνωστους στίχους περὶ Σολωμοῦ-Κάλβου τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου (1803-1863) ἀπὸ τὴν συλλογὴ τοῦ «Πανόραμα τῆς Ἑλλάδος» (1833) καὶ τὶς σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου (1811-1901), τὶς ὁποῖες ὁμολογουμένως δὲν ἐγνωρίζω. Καὶ ναι μὲν ὁ Λασκαράτος μπορεῖ νὰ πιστεῦει ὅτι τὸ «πτωχὰ ἐνδεδυμένοι» τοῦ Σούτσου γιὰ τοὺς Σολωμὸ-Κάλβο εἶναι εὐστόχο, ἀφοῦ ἡ συμπαθεία τοῦ γιὰ τὸν πρῶτο δὲν ἦταν καὶ τόσο μεγάλη καὶ γιὰ τὸν δεύτερο γνωρίζουμε μόνον τὴ θετικὴ γι' αὐτὸν μνεία στὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Κεφαλλονίτη λογοτέχνη νομίζω, ὅμως, ὅτι ὁ Λασκαράτος μέμφεται κυρίως τὸν Σολωμὸ (καὶ μάλιστα ἀδίκως σὲ τούτο τὸ σημεῖο) γιὰ τὸνλάχιστον ὁ Κάλβος δὲν παρουσίασε τὴν «παστί» γλώσσα τοῦ στο ἔθνος γιὰ «κλωρῆ» καὶ πολὺ περισσότερο δὲν τὴν «εθαύμαζαν» ὅλοι ἀντίθετα, αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ υποστηριχθεῖ γιὰ τὸν Σολωμὸ καὶ γιὰ τοὺς συντοπίτες-συγκαιρινούς τοῦ, ἀν καὶ ὅλοι γνωρίζουμε σὲ πόσο πολλὰ «χρῆσιμπε» ἡ γλώσσα τοῦ. Ἀντίθετα ὁ Μαβίλης ἀντιπαθούσε τὸν Κάλβο, καταπῶς μας ἀφηγεῖται ὁ φίλος τοῦ Κ. Πασαγιάννης, καὶ εθαύμαζε τὸν Σολωμὸ, ὁπότε ἀν οἱ δυο πῶ πάνω στίχοι τοῦ ἀναφέρονται στὸ ποίημα τοῦ Σούτσου τὸ «πτωχὰ ἐνδεδυμένοι» πάει μᾶλλον στὸν Κάλβο. Ἀν καὶ ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ ὅτι ὁ Μαβίλης ὁμιλεῖ γιὰ στίχους «σφαρμένους», ποῦ ἀν ἐκληφθεῖ ὡς μετρικὸς χαρακτηρισμὸς (καὶ ὄχι γλωσσικὸς ὁπότε σχετίζεται ἄμεσα με τὸν Κάλβο καὶ ὄχι με τὸν Σολωμὸ, τουλάχιστον κατὰ τὸν Μαβίλη) δὲν ἀποδίδει τὴν πραγματικὴ διότι ὁ μὲν Κάλβος ἔμεινε πιστός σὲ ἓνα μετρικὸ σύστημα τὸ ὁποῖο ἐν πολλοῖς ὁ ἴδιος κωδικοποίησε στὴν «Ἐπισημείωσιν», ὁ δὲ Σολωμὸς κάθε ἄλλο παρὰ «σφαρμένους» μετρικὰ στίχους μας παραδίδει. (βλ. σχετικὰ σσ. 203-204 τῶν σημειώσεων). Σταματῶ, ὅμως, ἐδῶ τὴν παρέκβαση διότι μπορεῖ νὰ τραβήξῃ εἰς μᾶκρος].

Καμμιά φορὰ σκέφτομαι ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρξει ἀντίσταση στὴν ὀλοσχερῆ παραφιλολογικὴ σύγκρουση τῶν ἡμερῶν μας καὶ νὰ βρεθοῦν νέοι φιλόλογοι οἱ ὁποῖοι, ἀπεγκλωβισμένοι ἀπὸ τὰ συμπλέγματα τῆς μόδας, τιμώντας τὸ μόχθο τῆς ἐρευνας καὶ τῆς ἐξαντλητικῆς μελέτης καὶ κυρίως ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ ποικίλα εἰρωνικὰ σχόλια τῶν ὀποιοῦνδήποτε θεωρητικολογούντων ἐπιφυλλιδιογράφων καὶ δημοσιογραφούντων αὐτόκλητων κριτικῶν, θὰ σταθοῦν στὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ θὰ ἐπιτελέσουν τὸ ὑψίστο χρέος τοῦ γιὰ τὰ γράμματά μας. Μακάρι σὲ πολλὰ οἱ νεότεροι φιλόλογοι— ἐννῶ κυρίως οἱ τῆς γενιάς μου— νὰ ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμα μερικῶν παλαιότερων τουλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἐργατικὴτητα καὶ ἀφοσίωση στὸ ἔργο τοῦ καὶ νὰ ἀφῆναν μόνον τὶς ἐμπάθειες καὶ τοὺς ἀρτηριοσκληρωτισμούς ἐκείνων κατὰ μέρος. Κάτι θὰ ἔμεινε, ἀρκετὰ πιο στέρεο καὶ σημαντικό ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἀφήνουν τώρα. Ἡ παρούσα ἐκδοσὴ ἀποτελεῖ παράδειγμα πρὸς μίμηση, πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.

Γιώργος Ἀνδρειωμένος

Ενεργητική απελπισία και θυμωμένη πλοκή

Με ιδιαίτερη έμφαση επεσήμανε ήδη από το 1975 ο Αντώνης Φωστιέρης, αλλά και το 1977 ο Αλέξης Ζήρας (και τα δύο βιβλιοκριτικά σημειώματα δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Τομές» του αξέχαστου Δημήτρη Δούκαρη) πως τα εφόδια της Έρσης Λάγκε έλκουν την καταγωγή τους από το χώρο της ποίησης. Και αυτό γίνεται ακόμα πιο εμφανές, ολοένα, με τα πεζογραφήματα που, κατά προτίμηση, εκδίδει: η αφήγησή της συχνά σπάει την ορθολογική συνέχεια της κλασικής πρόζας, τη θρυμματίζει σε ψηφίδες που συνθέτουν ένα συνειρμικό κείμενο, πολύ μοντέρνο στην τυπολογία του τρόπου γραφής, που είναι επακόλουθο του γεγονότος ότι ο ιστορικός χρόνος στα πεζογραφήματά της διαχέεται σε πάρα πολλές διαστάσεις. Ακολουθείται δηλαδή μια μέθοδος υποβλητικότητας, όπου το αποσπασματικό κυριαρχεί σαν στοιχείο κωδίκων γραφής. Έτσι βέβαια πετυχαίνεται μια καίρια τομή στο corpus του κειμένου της, που όμως δεν παύει να ξενίζει τον απροειδοποίητο και βιαστικό αναγνώστη, που ζει επιδερμικά τα θωματικά εναπόθετα ενός συγγραφέα: κληρονομιά του ποιητή που, μετεμφυφεύοντάς την στην πρόζα, τη γονιμοποιεί μεν, αλλά και την αποπροσανατολίζει.

Τα στοιχεία αυτά, που φορτίζουν ορμητικά τον πεζό λόγο της Έρσης Λάγκε στα προηγούμενα βιβλία της («Ραγιάδες», «Οι Τελευταίοι», «Οι κληρονόμοι», «Αδελφέ μου Κάιν», «Οι καμπανοκρούστες») βρίσκονται σε ακόμα πιο προχωρημένη μορφή στο τελευταίο μυθιστόρημά της «Λίγο πριν το 2000», όπου, με μια σπονδυλωτή σύνθεση ημιαυτόνομων κομματιών, που θα μπορούσαν να είναι ανεξάρτητα διηγήματα, αποδίδεται ολόκληρη η διαδικασία των διαψεύσεων των άλλοτε ελπιδοφόρων ονείρων, μέσα σε μια εποχή πικρών ισολογισμών, καθώς κλείνει η δεύτερη χιλιετία της μετά Χριστόν εποχής μας. Το χρονικό αυτών των οδυνηρών εκπτώσεων από το παλιό όραμα, που έχει όλα τα χαρακτηριστικά βλάσφημων σατανιστικών ιεροτελεστιών, με τους μυκτηρισμούς των αιματηρών θυσιών που πήγανε, κυριολεκτικά, στο θρόντο, μόνο με τη βοήθεια ποιητικών στοιχείων (από αυτά που άφθονα διαθέτει η Έρση Λάγκε) μπορούν να αποδοθούν.

Λίγο πριν λοιπόν από το 2000, όταν η νέα αρμαγεδδών προετοιμάζεται στην κοιλάδα (καθόλου περίεργο αν ακόμα και γεωγραφικώς αυτό συμπίπτει!) του Ιωσαφάτ. Λίγο πριν από το 2000, όπου αστρολογία και θεοκρατία, Ισλάμ και νεοϊαπωνικός Σιντοϊσμός, Χίτλερ και Βούδας, δαιμονοπληξίες και μυστικισμοί, ανάκατα βρίσκονται εμπεδωμένοι στη ζωή μας, μαζί και ταυτόχρονα με την άκρατη ισχυρολογία, τους φρενήρεις κομπιούτερς, τον αλαφροϊσκιωτο εμπαιγμό της Κυβερνητικής του πληκτρολόγιου, το αδιάκριτο Κράτος που μας φακελώνει όλους μας ηλεκτρονικά. Και πίσω από αυτά, σαν απειλή, το ματωμένο σκηνικό μιας ζωής ξοδεμένων ηρωισμών που γράφτηκαν στη στήλη «ζημίες» ενός ισολογισμού που φαντάζει αποκρουστικά σαρκαστικός (ενώ είναι ένας αναποδογυρισμένος λυρισμός, μια ελεγεία για τις άδειες νίκες ή τις αυτοθυσίες ελπίδων που ξεψύχησαν).

Θα μπορούσε κανείς να πει πως με το βιβλίο αυτό της Έρσης Λάγκε γίνεται μια απόπειρα εγγραφής μιας υποθήκης στα αμέσως πριν από το 2000 χρόνια της τελευταίας εκατονταετίας. Υποθήκης

Έρση Λάγκε:
«Λίγο πριν το 2000».
Μυθιστόρημα,
Θέμα. 1991

πάνω σε ρημαγμένα όνειρα; Γιατί όχι, αν είναι αυτό το μόνο διαθέσιμο αντίκρουσμα, όταν το καταπίστευμα κατασπαταλήθηκε σε πόζες που δεν απέδωσαν μήτε έναν πικρό σχολιασμό; Σε μια από τις ωμότερες ρεαλιστικές στιγμές του μυθιστορήματος, η καταδιωγμένη αγωνίστρια, προσπαθώντας να αποφύγει τη σύλληψή της από τις διωκτικές αρχές, και έχοντας ανάγκη να διαπορθμεύσει μια θάλασσα που χωρίζει δυο στεριές, ή μάλλον ένα νησί και μια στεριά, και που πρόκειται εμφανώς για τη Χαλκίδα, παραδίδει το σώμα της στις βδελυρές θωπίες ενός βαρκάρη σαν αντίτιμο της χρησιμοποίησης του σκάφους του ως πορθμείου. Η απελπισία της διακωμωδημένης ερωτικής στιγμής είναι ίσως και η στυγνότερη μορφή του αντίστροφου λυρισμού αυτού του βιβλίου, και αποτελεί σημαντικό στοιχείο της επιτυχίας του. Γιατί ο ρεαλισμός, ακόμα και ο σαρκαστικότερος και ωμότερος, μετουσιώνεται σε λυρισμό—θυμωμένο λυρισμό, λυρισμό του αδιέξοδου και του κενού.

Επικίνδυνες φορτίσεις που φέρνουν μια υπνοβατική επιδεξιότητα μέσα τους, καθώς η αφήγηση περνάει από γκρεμούς και μπαλκόνια, αβύσσους και ταρατσές, σαν υπνωτισμένο άτομο: έτσι, η τραυματική εμπειρία φέγγει μέσα στην εντονότητά της, καθώς οι εικόνες του ακρωτηριασμού της ευαισθησίας της ηρώιδας διαδέχονται με κινηματογραφική ταχύτητα η μια την άλλη. Όσο κι αν αυτός ο διπνεκής βομβαρδισμός από αγχωτικές καταστάσεις μπορεί, στο τέλος, να λειτουργήσει σε βάρος της ίδιας της εικόνας που προβάλλεται, το επίτευγμα είναι σημαντικό: έχουμε την ακτινογραφία της εκδίωξης κάθε επιτρεπόμενης τρυφερότητας στη ζωή μας. Η απελπισία της Έρσης Λάγκε δεν είναι παθητική, αλλά ενεργητική: ακόμα και το ύφος, πολύ δε περισσότερο η πλοκή, είναι θυμωμένη.

Θ. Δ. Φραγκόπουλος

**«Το Λαϊκό Παραδοσιακό Θέατρο έχει οριστικά παντού πεθάνει.
Ας ερευνήσουμε σωστά τις ρίζες του»**

Δάνειος είναι ο τίτλος αυτού του σημειώματος. Ανήκει στον καθηγητή της Μεσαιωνικής Ελληνικής Φιλολογίας κ. Ν. Μ. Παναγιωτάκη, διευθυντή του Ελληνικού Ινστιτούτου της Βενετίας. Και έχει μεταφερθεί από συνέντευξή του στο περιοδικό «Θέατρο», στο τεύχος 61-63 του 1978. Συνέντευξη στην οποία περισσότερο από μια φορά παραπέμπει ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης στο βιβλίο του «Ο Αγαπητικός της Βοσκοπούλας, άγνωστη ζακυνθινή "Ομιλία" του Αλέκου Γελαδά», που αποτελεί και τη διδακτορική του διατριβή.

«Ο Αγαπητικός της Βοσκοπούλας», ως γνωστόν, είναι ένα από τα πιο δημοφιλή δραματικά ειδύλλια του νεοελληνικού θεάτρου. Γράφτηκε από το Δημήτριο Κορομπλά, πρωτοπαίχτηκε το 1891 και εκδόθηκε από το Νικόλαο Λάσκαρη το 1903. Όλα αυτά βέβαια εκτός Ζακύνθου. Έγιναν όμως άμεσα γνωστά, απ' ό,τι φαίνεται από την «Ομιλία» που εκδίδει ο κ. Αλεξιάδης, στο νησί του ιδιότυπου αυτού είδους λαϊκού θεάτρου. Έτσι το κλασικό μετέπειτα ελληνικό βουκολικό έργο κλήθηκε να παίξει τον ίδιο ρόλο που, πριν την Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα, το 1864, έπαιζε η Κομμέντια ντελ άρτε. Το ρόλο του υλικού δηλαδή που, με μαγιά τον Ερωτόκριτο, την Ερωφίλη και τη Θυσία του Αβραάμ, έργα που έγιναν κι αυτά γνωστά στη Ζάκυνθο από τους Κρητικούς πρόσφυγες που κατέφυγαν εκεί μετά την άλωση της Κρήτης από τους Τούρκους, το 1669, έδωσε τις ζακυνθινές «Ομιλίες».

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, προέχει η αναγκαιότητα να προσδιορισθεί τι είναι «Ομιλία», ποιες «Ομιλίες» έχουν διασωθεί, τι απομένει να γίνει και, ιδίως, τι πρέπει να μην γίνει.

«Ομιλίες», γράφει η Μαριέττα Μινώτου στην Ιόνιο Ανθολογία του 1934, «λέμε στη Ζάκυνθο τις θεατρικές παραστάσεις που κάνουν στο ύπαιθρο άνθρωποι του λαού, μικροπωλητές του δρόμου, κηπουροί, θεληματάδες, κάθε λογής εργατικοί άνθρωποι». Και συνεχίζει προσδιορίζοντας με γλαφυρότητα και τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά της «Ομιλίας», τα οποία εύστοχα συνοψίζει ο κ. Αλεξιάδης ως εξής: «...είναι εθιμικές λαϊκές παραστάσεις, χωρίς σκηνικά, με σατιρικό κυρίως περιεχόμενο. Παριστάνονταν στη Ζάκυνθο πιθανόν από τον 18ο αιώνα κατά τη διάρκεια του Καρναβαλιού, από ερασιτέχνες ηθοποιούς σε ανοιχτούς χώρους. Οι ηθοποιοί ήταν μόνο άνδρες και μετεμφιεσμένοι, που έπαιζαν και τους γυναικείους ρόλους... σε δεκαπεντασύλλαβο ιαμβικό στίχο».

Μιλούν πολλοί σήμερα για «αναβίωση της Ομιλίας». Και το πράγμα δεν θα είχε και τόση σημασία, αν οι απόψεις αυτές δεν υιοθετούνταν από την Πολιτεία. Συγκεκριμένα από φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης στη Ζάκυνθο, που μάλιστα ζητούν και λαμβάνουν όχι ευκαταφρόνητο αριθμό εκα-

**Μηνά Αλ. Αλεξιάδη:
«Ο Αγαπητικός της
Βοσκοπούλας,
άγνωστη ζακυνθινή
"Ομιλία" του Αλέκου
Γελαδά»,
Καρδαμίτσα, Αθήνα 1990.**

τομμυρίων από τα Κοινοτικά Προγράμματα, προκειμένου να οργανώσουν σεμινάρια επιμόρφωσης φερέλπιδων «συγγραφέων και ηθοποιών» της. Όπως συνέβηκε και στο παρελθόν, αν εναντιωθούμε στο πνεύμα αυτών των σεμιναρίων, όπως οφείλουμε ως περιοδικό που ασχολείται και με τη Ζάκυνθο και με το θέατρο, θα κατηγορηθούμε και πάλι ότι μιλάμε για πράγματα που δεν κατέχουμε. Χωρίς να μπορούμε να εννοήσουμε το λόγο για τον οποίο οι κατήγοροί μας κατέχουν ό,τι ισχυρίζονται πως εμείς δεν κατέχουμε, για άλλη μια φορά θα διατυπώσουμε συνοπτικά τις αντιρρήσεις μας, επικαλούμενοι συχνά το λόγο ανθρώπων που έχουν αναλώσει τη ζωή τους σ' αυτά τα πράγματα.

Η «Ομιλία», όπως συμβαίνει και σε κάθε ανάλογη περίπτωση, είναι γέννημα ιστορικών συγκυριών, μιας εποχής. Κάτω από άλλες συνθήκες, χωρίς δηλαδή την επαφή με το θέατρο της Δύσης και της Κρήτης, δε θα εμφανιζόταν ή, αν η επαφή ήταν με άλλου είδους θέατρο, θα είχε άλλη μορφή. Ο Διονύσης Ρώμας στην ομιλία του στο Συμπόσιο Λαϊκού Θεάτρου, που έγινε στη Ζάκυνθο το 1961, αποδίδει τη γέννησή της σε ένα ειδικό φαινόμενο: «Κυρίες και Κύριοι, βρισκόμαστε ξαφνικά εδώ μπροστά στο φαινόμενο που αναγκάζομαι να βαφτίσω Μεσογειακό Μαγικό Τρίγωνο. Πρόκειται για ένα τρίγωνο όπου οι γωνίες του βρίσκονται στην Κρήτη, τα Επτάνησα και την Ιταλία. Και πιο συγκεκριμένα: στο Ηράκλειο, στη Ζάκυνθο και στη Βενετία». Αποτέλεσμα της μαγικής δύναμης αυτού του Ρωμάνικου τριγώνου δεν είναι βέβαια μόνο η «Ομιλία», αλλά και ό,τι περιλαμβάνουν οι Επτανησιακές Σχολές στην Τέχνη, τη Ζωγραφική, τη Λογοτεχνία, τη Μουσική.

Μπορεί κανείς να διακρίνει σήμερα τη μαγική επίδραση αυτού του τριγώνου; Πολλών και ποικίλων άλλων τριγώνων ναι, αλλά με επίδραση αντίθετη.

Οπως επισημαίνει και ο κ. Αλεξιάδης «οι παραστάσεις αυτές αποτελούσαν το αποκορύφωμα της ψυχαγωγίας των χωρικών». Γι' αυτό και περιστάνονταν και τις Απόκριες. Ήταν δηλαδή αποτέλεσμα ενός λαϊκού κοινωνικού αιτήματος, εκείνου της διασκέδασης. Όπως λέει ο Ρώμας: «Με άλλα λόγια, χρωσιέται είτε σε έναν ανώνυμο λαϊκό ποιητή ή αποτελεί, ακριβώς όπως και το Δημοτικό Τραγούδι, το καταστάλαγμα της μακρόχρονης ομαδικής επεξεργασίας κάποιας αρχαιότερης επώνυμης δραματικής δημιουργίας». Παρότι σήμερα θα φαινόταν αστείο να λέγαμε πως στα χωριά μας εξακολουθούν να γράφουν δημοτικά τραγούδια, εντούτοις, στη Ζάκυνθο, υπάρχουν κάποιοι που διατείνονται πως γράφονται «Ομιλίες». «Ομιλίες» βέβαια κάθε άλλο παρά ανώνυμες, αφού τα ονόματα των «δημιουργών» τους φιγουράρουν πλησίον. Και που κάθε άλλο παρά αποτελούν «αποκορύφωμα» ψυχαγωγίας, αφού οι σημερινές ευκαιρίες για διασκέδαση είναι πάμπολλες, άλλου είδους από τότε και οι οποίες κάθε άλλο παρά απαιτούν ομαδικότητα. Ένα παράδειγμα δίνει ο κ. Παναγιωτάκης στη συνέντευξή του: «Θυμάμαι χαρακτηριστικά τις συζητήσεις των χωρικών στο χωριό Βολίμες, όπου δόθηκε παράσταση βελγικού κουκλοθέατρου στα πλαίσια της Συνάντησης. Το πρόβλημα των χωρικών ήταν αν άξιζε τον κόπο να χάσουν το τηλεοπτικό επεισόδιο της σειράς "Χαβάν 5-0", για να παρακολουθήσουν το κουκλοθέατρο. Και τους κατανώ απολύτως». Και αυτά πριν 15 χρόνια, όχι στη σημερινή Ζάκυνθο!

Όμως, ήδη από το 1960, ο Ρώμας αμφισβητούσε με τον τρόπο του την ποιότητα των σημερινών έργων που αποκαλούνται «Ομιλίες». «Δεν επιθυμώ να αξιολογήσω ποιοτικά την πρόσφατη τούτη παραγωγή», έλεγε. Και είναι φυσικό, αφού τα ποιοτικά πρότυπα είναι διαφορετικά. Τότε ήταν τα έργα του ευρωπαϊκού και του κρητικού δραματολογίου, σήμερα είναι εκείνα των βιντεοκασετών και των τηλεοπτικών εκπομπών. Συν τοις άλλοις, όλα τα χαρακτηριστικά της «Ομιλίας» έχουν εξοβελισθεί.

Χρησιμοποιούνται αυτοσχέδια σκηνικά, μεταμφίεση δεν υπάρχει, οι ρόλοι ερμηνεύονται και από γυναίκες που, ως άλλες βεντέτες των καναλιών, επιμελούνται πριν απ' όλα τα ντυσίματα και την εμφάνισή τους. Και δεν μιλάμε για τη στιχουργική και δραματολογική πλοκή τους. Το κακό δε είναι πως αυτές οι ουσιαστικές παραποιήσεις γίνονται επίσης και στις παραστάσεις των παλιών «Ομιλιών». «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι παραστάσεις των Ομιλιών κερδίζουν σε γνησιότητα όσο πιο προσεκτικά "μουσειακή" είναι η αναβίωσή τους», γράφει ο κ. Παναγιωτάκης.

Είναι πράγματι γεγονός πως η οφειλή της γενιάς μας στην «Ομιλία» είναι η προσεκτική και σωστή καταγραφή της. Γιατί, ενώ μιλάμε για «σύγχρονες Ομιλίες» και δαπανούμε εκατομμύρια για να δάξουμε τα περί «Ομιλίας» στα σεμινάρια, συμβαίνει το παράξενο να μην υπάρχει καν μια συγκεντρωτική έκδοση των κλασικών, ας πούμε, «Ομιλιών», οι οποίες δεν ξέρουμε ούτε πόσες είναι. Τις νομίζαμε για καμιά δεκαριά. Όμως να που έρχεται ο κ. Μηνάς Αλεξιάδης και στη μελέτη του αυτή τις ερευνά, τις μετρά και τις βρίσκει τριανταδύο! Αντιγράφουμε τη συγκομιδή του: 1. Ερωτόκριτος, 2. Ερωφίλη, 3. Θυσία του Αβραάμ, 4. Γαΐδουροκαβάλα, 5. Χάσης, 6. Εργάται Κεφαλλήνες, 7. Ο Αλέξης και η Χρυσουγή, 8. Ο Κρίνος, 9. Ο Μυρτίλος και η Δάφνη, 10. Η πιστή Δάφνη, 11. Τα πάθη του Απολλωνίου εν Τύρω, 12. Ο γάμος του Κοντογιαννάκη μετά της Αγγελικής Μότζη, 13. Η Κακάβα, 14. Γκόλφω, 15. Αθανάσιος Διακός, 16. Εσμέ η Τουρκοπούλα, 17. Δέσπω, 18. Ρολάνδος και Χιλδεγόνδη, 19. Οκτάβιος και Ουαλέρια, 20. Η γέφυρα των στεναγμών, 21. Έρω και Φθόνος, 22. Δυστυχημένη αγάπη, 23. Αγών έρωτος, 24. Φάουστ, 25. Η Χρυσομαλλούσα, 26. Δύο γαμβροί-μία νύφη, 27. Ρεβέκα, 28. Ο Κόντες Αμιράλης, 29. Η Χαίδη, 30. Ατυχος έρωτας, 31. Πήγε για μαλλί και ήρθε κουρεμένος, 32. Η τιμή του αδελφού.

Είναι φανερό από τον τίτλο κιόλας πως πολλές από τις «Ομιλίες» αυτές βασίστηκαν σε γνωστά θεατρικά έργα.

Ο κ. Αλεξιάδης μόνο μέσα από τη βιβλιογραφική έρευνα μπόρεσε να συντάξει τον κατάλογο του, που περιλαμβάνει τις «Ομιλίες» που παραστάθηκαν από τον 18ο αιώνα και μετά. Πολλών από αυτές το περιεχόμενο έχει χαθεί, επειδή σπάνια τα κείμενά τους τυπώνονταν. Φυσικό βέβαια τότε που μεταφέρονταν από στόμα σε στόμα. Ό,τι σώζεται, σώζεται σε μονόφυλλα και από σποραδικές δημοσιεύσεις, όπως της Μαριέτας Μινώτου, του Διονυσίου Μινώτου, του Σαράντη Αντίοχου, του Ντίνου Κονόμου, της Γεωργίας Ταρσούλη.

Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει της προσοχής πως, περισσότερο παρά ποτέ, σήμερα ελλοχεύει ο κίνδυνος να καθούν όσες απέμειναν, όπως και να υποστούν αλλαγές, προσθήκες και αλλοιώσεις στο περιεχόμενό τους. Και μπορεί βέβαια να διαμορφώθηκαν σε κείμενα από μια σειρά τέτοιες επεμβάσεις, αλλά οι ενδεχόμενες σημερινές θα ήταν ολέθριες, αφού θα γίνονταν σε διαφορετικές χρονικές και κοινωνικές συνθήκες από τότε που ήταν ακόμη ζωντανές. Γιατί είναι γεγονός πως πια δεν είναι. «Κατά τη γνώμη μου το λαϊκό θέατρο πέθανε ή πεθαίνει παντού, σε ολόκληρο τον κόσμο, και πολύ περισσότερο στην Ελλάδα, όπου ουσιαστικά δεν έζησε ποτέ. Όπου διατηρείται, διατηρείται με τεχνικές αναπνοές. Είναι αυτονόητο ότι το λαϊκό θέατρο άρχισε να σβήνει από τη στιγμή που ο κινηματογράφος, η τηλεόραση και τα λογής καταναλωτικά αγαθά έγιναν προσία και στον τελευταίο άνθρωπο του λαού», λέει ο κ. Παναγιωτάκης.

Ειδικά για το ζακυνθινό λαϊκό θέατρο λέει κάτι ανάλογο ο κ. Γιάννης Καραχισαρίδης στο περιοδικό «Θεατρικά», στο τεύχος 6-9 του 1977. «Η εποχή των ποπολάρων και της αριστοκρατίας πέρα-

σε. Πέρασαν και οι κρυφοί έρωτες κι οι καντάδες (τα ζευγάρια συναντιούνται ελεύθερα στα ζαχαροπλαστεία). Οι κοινωνικές αλλαγές παρασύρουν πολλά στο διάβα τους. Τώρα οι πλατιές μάζες του λαού έχουν μικροαστική ιδεολογία και δεν είναι αγρότες δεμένοι οικονομικά στους τσιφλικάδες και στην απέραντη αμορφωσιά. Η ζωή διαμόρφωσε ατέλειωτες πολιτείες με εργοστάσια, μαγαζιά και πολυκατοικίες στη θέση των φεούδων και των πύργων. Κι οι δόγδες της φινέτσας και ο μεσαιωνικός "ηρωισμός" των ιπποτών αντικαταστάθηκε με το πρακτικό επιχειρηματικό πνεύμα της πλουτοκρατίας. Πώς τα καινούρια πνεύματα που αντιπροσωπεύουν καινούρια κοινωνικά στρώματα θα δεθούν και θα γίνουν το κοινό των παλιών "ρομαντικών" θεαμάτων;».

Κι αυτό είναι φανερό. Δείτε πότε και πού γίνονται οι σημερινές παραστάσεις «Ομιλίας». Όχι στους δρόμους, στα Καρναβάλια, αλλά στις «πολιτιστικές εκδηλώσεις» και στις τουριστικές ταβέρνες, όποτε παραστεί οποιασδήποτε μορφής ανάγκη. Ο Ρώμας όμως το είχε πει: «Το λαϊκό θέατρο δεν είναι γραμμένο για το λαό, αλλά από το λαό».

Τι λοιπόν απομένει να γίνει για την «Ομιλία»; Ακριβώς εκείνο που κάνει στο βιβλίο του αυτό ο κ. Αλεξιάδης. Που εξέδωσε ένα χειρόγραφο, που παρέλαβε από τον κ. Σπύρο Καββαδία, ή μάλλον δακτυλόγραφο αντίγραφο που είχε γραφτεί με φροντίδα του κ. Καββαδία το 1965 από χειρόγραφο της Μαρίας Ζούγγρα. Η Ζούγγρα είναι εγγονή του Χαραλάμπους Ζούγγρα, κατά πληροφορίες του κ. Αγγελου Βισβάρδη, φημισμένου τραγουδιστή και γνωστού ηθοποιού «Ομιλιών», φίλου του Αλέκου Γελαδά, συγγραφέα του έργου. Το έργο εμφανώς έχει ως πρότυπο το έργο του Κορομπλά, είναι όμως γραμμένο πάνω στα πρότυπα της «Ομιλίας» με εξαίρεση τη διάρκειά του, που είναι διπλάσια εκείνης των «Ομιλιών». Δημιούργημα της πρόσφατης περιόδου 1910-1930, δεν έχει προλάβει να υποστεί τις επιδράσεις του περιγύρου, όπως άλλα κείμενα παλαιών «Ομιλιών». Όμως γράφτηκε για να παρασταθεί σε μια Ζάκυνθο που τότε ήταν κέντρο πολιτισμικής ζωής και κίνησης. Δεν μπορούσε λοιπόν παρά να είναι άψογο και στο στίχο και στη γλώσσα και στο περιεχόμενο και στη γενική μορφή, πάντα με βάση τα κλασικά πρότυπα.

Οι λοιπές όμως «Ομιλίες»; Το βιβλίο του κ. Αλεξιάδη αποτελεί πολύτιμο βοηθό για την καταγραφή, το σχολιασμό και την έκδοσή τους. Η βιβλιογραφία που παραθέτει είναι πλούσια, σχεδόν εξαντλητική. Τα σχόλιά του το ίδιο. Το γλωσσάριό του επίσης. Βιβλίο θεμελιώδες για την περαιτέρω έρευνα του ζακυνθινού λαϊκού θεάτρου. Οι Ζακυνθινοί αναγνώστες θα επισημάνουν ίσως πως τα «κομιντόρα» δεν είναι φαγητό με ρύζι, αλλά οι ντομάτες, η «λόρδα» δεν αποδίδεται με το βουλημία, αλλά με την εξαντλητική πείνα και πως η «γαδινιά» δεν δηλώνει τη λεκάνη φαγητού, αλλά τον όγκο του περιεχομένου της γαδίνας ή του γαδινιού, που είναι η λεκάνη γενικώς, όπως δηλαδή λέμε «ήπια μια κανατιά νερό, μια ποτηριά κρασί». Αυτά όμως δεν αποτελούν παρά μίζερους σχολιασμούς μιας σπουδαίας δουλειάς.

Για τέτοιες εργασίες θα έπρεπε να δαπανώνται τα κοινοτικά εκατομμύρια, τα οποία η ΕΟΚ χρεώνει στα τεφτέρια της ως «επιχορηγήσεις για το ζακυνθινό λαϊκό θέατρο» έτσι ώστε, όταν κάποιος άλλος κ. Αλεξιάδης πάει να ζητήσει για μια ουσιαστική έρευνα και καταγραφή, να του πουν «δώσαμε».

Είναι όμως πια η «Ομιλία» αποκλειστικά για τα αρχαία; Ίσως ναι, ίσως και όχι. Η αρχειοθέτησή της είναι εκείνο που για την ώρα μπορούμε να κάνουμε γι' αυτή ώστε να παραδοθεί και στους επόμενους. Όπως γράφει ο κ. Καραχισαρίδης «...είναι παγκόσμιος νόμος το παλιό να πεθαίνει και το και-

νούριο να γεννιέται και να αντριώνεται. Όπως νόμος είναι ότι το καινούριο κουβαλάει μέσα του όλα εκείνα τα στοιχεία του παλιού που προσαρμόζονται στο νέο ιστορικό περίγυρο. Αυτή είναι η ακατάλυτη διαλεκτική της εξέλιξης που δεν αφήνει έξω την τέχνη και το θέατρο... Είναι λοιπόν βασικό να αντληθούν από το παραδοσιακό θέαμα όλα εκείνα τα στοιχεία που θα πλουτίσουν τις σύγχρονες δημιουργίες και θα βοηθήσουν στην οικοδόμηση μιας αισθητικής λαϊκής, που θα κουβαλάει μέσα της το νέο, την αλλαγή, τις ρίζες για τις καινούριες παραδόσεις».

Δυστυχώς δεν συνεχίστηκε η Διεθνής Συνάντηση Μεσαιωνικού και Λαϊκού Θεάτρου που, όπως είχε σχεδιασθεί από τον Κ. Πορφύρη και συνεχίστηκε μεταδικτατορικά, μπορούσε να προσφέρει όχι μόνο στο ζακυνθινό λαϊκό θέατρο, αλλά και στο παγκόσμιο, αφού κάθε χρόνο στη Ζάκυνθο συναντιόνταν διάφορα είδη και μορφές λαϊκού θεάτρου από όλο τον κόσμο. Όπως το θέατρο σκιων και μαριονέτας της Ανατολής, κουκλοθέατρο, Κομμέντια ντελ άρτε και μεσαιωνικά μυστήρια από την Ευρώπη, μαζί με τον ελληνικό Καραγκιόζη ή άλλες μορφές του προαισθητικού θεάτρου.

Δυστυχώς κυριάρχησε η άποψη της προώθησης του εύκολου, πρόχειρου όσο και βραχύβιου μορφής τουρισμού. Στο βωμό του οποίου πάει να θυσιασθεί και η «Ομιλία». Ο κίνδυνος όμως είχε από παλιά επισημανθεί. Πριν 15 χρόνια ο Αντρέ Ντέισσερ, βγαίνοντας από το Πνευματικό Κέντρο, όπου είχαν γίνει οι εργασίες της Δ' Συνάντησης, είχε σημειώσει: «Το πρόβλημα επείγει. Μου φάνηκε πως είδα ένα σημάδι καθώς έβγαينا από το κτίριο των συγκεντρώσεών μας, έβλεπα κατά μήκος του λιμανιού τα μαγαζιά που πουλάνε ό,τι πιο φριχτό έχει κατασκευάσει η βιομηχανία κάτω από την επιγραφή: Ελληνική λαϊκή τέχνη!».

Και το σίγουρο είναι πως όλη αυτή η ιστορία των ΕΟΚικών σεμιναρίων, που γίνεται εν ονόματι του λαού και της παράδοσης, δεν επιβεβαιώνει τίποτα διαφορετικό από εκείνο που επισημαίνει ο κ. Παναγιωτάκης: «Οι αγχώδεις αναβιωτικές προσπάθειες της ιντελιγκέντσινας γίνονται ερήμην του λαϊκού ανθρώπου και χωρίς αναφορά στις προτιμήσεις και τις ανάγκες του». Και νάταν απλώς έτσι ή μόνον έτσι...

Διονύσης Βίτσος

«La terra promessa» ή άλλως «Η Γη της Επαγγελίας»

Ο ήλιος αρπάζει την πόλη

Δε φαίνεται πια

Ως και οι τάφοι δεν αντιστέκονται πολύ.

Το παραπάνω ποίημα «Ενθύμιο Αφρικής» συμπεριλαμβάνεται στον κύκλο των «τελευταίων ποιημάτων» που γράφτηκαν στο Μιλάνο στα 1914-15. Η δολοφονία του Φραγκίσκου-Φερδινάρδου στο Σαράγεβο, η έκρηξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και η καταγγελία της Τριπλής Συμμαχίας από την Ιταλία, με παράλληλη κήρυξη πολέμου κατά της Αυστρίας, σηματοδοτούν το πολιτικό πλαίσιο της εποχής.

Το άρρητο τίποτα είναι καιρός να μιλήσει για τη μοναξιά, τις σκιες των συρμάτων του τραμ, τους μοναχικούς νέους, τους νεκρούς των Εβραίων, το θάνατο. Χρόνια μετά σε μια άλλη – πλην αντίστοιχη – εποχή ο Μπρεχτ θα πει: «από τις καινούργιες κεραιές μάς ήρθαν οι παλιές βλακειές». Κι ο Σεφέρης θα κλείσει το τρίγωνο της παράνοιας στις 5 Φλεβάρη 1969: «Αιώνες φαρμάκι' γενιές φαρμάκι».

Ο πόνος και η φρίκη του παράλογου, που φαίνεται πως κυριαρχεί σε κάθε εποχή – με ανάλογες παραλλαγές και αποκλίσεις – , η οδύνη κι ο προσωπικός σπαραγμός για την ανθρώπινη ύπαρξη, συναντάται σε κάθε γωνιά και κάθε στιγμή:

Να πεθάνεις όπως οι διψασμένοι κορυδαλλοί

στον αντικατοπτρισμό

ή σαν το ορτύκι

στους πρώτους θάμνους

.....

Μα όχι να ζεις θρηνολογώντας

σαν τυφλωμένη καρδερίνα

«Μου είναι δυσάρεστο να ζω μεταξύ αυτοκτονούντων, στο τέλος θα πρέπει ν' αυτοκτονήσω και 'γώ», είχε πει πριν χρόνια ο Γιάννης Τσαρούχης. Έσπευσα τότε να το αποτυπώσω στη μνήμη μου και ν' αναζητάω έκτοτε στηρίγματα επιβίωσης. Ανάμεσα στα άλλα ο Τζουζέππε Ουγκκαρέτι αποτέλεσε το ισχυρότερο. Και το 'φερε η τύχη – ή η ατυχία – σε μια άλλη δύσκολη στιγμή να επανέλθω στο έργο του μέσω της μετάφρασης 95 ποιημάτων του που επιμελήθηκε ο Φοίβος Πιομπίνος.

Είναι η πρώτη φορά που το έργο του Τζουζέππε Ουγκκαρέτι παρουσιάζεται τόσο συστηματικά και σφαιρικά στην Ελλάδα. Η μετάφραση του Φοίβου Πιομπίνου και η τόσο λεπτομερής και μεθοδική δουλειά του στις σημειώσεις, τη βιβλιογραφία, το χρονολόγιο, αλλά και τη συνολική επιμέλεια του βιβλίου παρέχουν στον Έλληνα αναγνώστη μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για να γνωρίσει επαρκέστατα έναν από τους σημαντικότερους ποιητές. Όπως ήταν φυσικό και επόμενο, στην αιώνια Ελλάδα των χιλιάδων εκδοτικών οίκων και των αφειδώς παρεχομένων ευκαιριών ο Φ. Π. υποχρεώθηκε να αυτοχρηματοδοτήσει την έκδοση του βιβλίου του! Το ότι στη συνέχεια το βιβλίο του διεκδίκησε, εκπροσωπώντας την Ελλάδα, το Ευρωπαϊκό Βραβείο Λογοτεχνικής Μετάφρασης, μικρή σημασία έχει

Giuseppe Ungaretti:

Ποιήματα.

Μετάφραση, βιβλιογραφία,

χρονολόγιο: Φοίβος

Ι. Πιομπίνος, Αθήνα 1990.

για τους κατευθύνοντες τα πολιτιστικά πράγματα του τόπου.

Όπως και να 'χει, ένας ακόμα «συγγραφέας του Σαββατοκύριακου» κατά τον Παντελή Μπουκάλα (Καθημερινή 20.7.1991), έχοντας σα μοναδικό γνώμονα την ψυχική και πνευματική του συγγένεια με το έργο του Ουγκκαρέτι, πέτυχε να μεταφέρει στους τυχερούς αναγνώστες την προσωπική συγκίνηση και το πάθος του για τον ποιητή. Στην προσπάθειά του αυτή, όπως ο ίδιος ο Φοίβος Πιομπίνος σημειώνει στον πρόλογο, θέλησε να αποφύγει την «ποιητικότητα» κάνοντας το στίχο του όσο γίνεται πεζότερο. Ίσως γι' αυτό η ποιητικότητα του Ουγκκαρέτι είναι παρούσα περισσότερο από κάθε άλλη φορά.

Πέρα από την αισθαντικότητα περιεχομένου και μετάφρασης, αξίζει να σταθούμε για λίγο και στη γενικότερη συνεισφορά του ποιητή. Από καθαρά τεχνική άποψη, σημειώνει ο Ουγκκαρέτι: «πρώτιστο μέλημά μου υπήρξε να ξαναβρώ τη φυσικότητα, το βάθος και το ρυθμό στη σημασία κάθε λέξης· απομονωμένος τώρα, επιζήτησα να βρω ένα σημείο σύμπτωσης ανάμεσα στην παραδοσιακή μας μετρική και στις εκφραστικές ανάγκες του σήμερα».

Γεννημένος στην Αλεξάνδρεια το 1888, ο Ουγκκαρέτι πήρε τα πρώτα μαθήματά του στο ίδιο κολλέγιο που φοίτησε και ο Μαρινέτι. Ήταν η πρώτη ...επαφή του με τους φουτουριστές! Στη συνέχεια η προσωπική του σχέση με τον Καβάφη, η προσέγγισή του με το έργο των Νίτσε, Μπωντλαίρ, Μαλαρμέ, αλλά και οι εμπειρίες του στη Φλωρεντία και το Παρίσι τον ωθούν στη μελέτη της φιλοσοφίας και της λογοτεχνίας και στην οριστική απομάκρυνσή του από τη νομική επιστήμη.

Επηρεασμένος από το μεγάλο ρεύμα του Φουτουρισμού και από τη γνωριμία του στο Μιλάνο με τον Μουσολίνι, ο οποίος μάλιστα θα προλογίσει το 1923 την επανέκδοση της συλλογής του «Il porto sepolto» (ποιήματα του Ουγκκαρέτι από την εμπειρία του στο 19ο Σύνταγμα Πεζικού στο Κόρσο κατά τη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, θα διατεθεί ιδιαίτερα φιλικά προς το φασισμό, χωρίς ωστόσο να χρησιμοποιήσει ιδιολογικές τις διασυνδέσεις του.

Έντονη η σχέση του με την Ιταλία στο ομώνυμο ποίημά του, οπού ταυτόχρονα σκιαγραφεί και την αντιπατικότητα της προσωπικότητάς του:

*Είμαι ένας καρπός
αμέτρητων αντίθετων μπολιασμάτων
ωριμασμένος σε θερμοκήπιο*

*Μα το λαό σου τον βάσταξε
η ίδια γη
που βαστάει και μένα
Ιταλία*

*Και σ' αυτή τη στολή
του στρατιώτη σου
αναπαύομαι
σαν να 'ταν το λίκνο
του πατέρα μου.*

Εξάλλου, στο ποίημά του «Περιπλανώμενος» καταγράφει μian άλλη εξίσου σημαντική αγωνία

του:

*Σε κανένα
μέρος
της γης
δεν μπορώ
να στεριώσω
.....
Και φεύγω από κει πάντοτε
ξένος*

*Με τη γέννησή μου
επέστρεψα από εποχές πάρα πολύ
βιωμένες*

*Ν' απολαύσω ένα μονάχα
λεπτό ζωής
πρωταρχικής*

*Γυρεύω έναν τόπο
αθώο*

Δυο κρίσιμες στιγμές – με όλο το μέγεθος και τη διάσταση του όρου – αποτέλεσαν αφενός η μύση του στα 1928 στο έργο του Ησαΐα και στο Χριστιανισμό (Άγαλμα θα 'σαι μπρος στον Αιώ-νιο, / Έτσι όπως Αυτός σ' έβλεπε / Από τότε που ακόμα ζούσες...). Αφετέρου ο θάνατος του οχτά-χρονου γιου του, όπως καταγράφηκε στη συλλογή του «Η οδύνη» (ολοκληρωμένη έκδοση το 1947, Mondadori).

Δεν είναι λοιπόν διόλου τυχαίο που η καταστροφή, ο όλεθρος του πολέμου, ο πόνος και ο θάνα-τος κυριαρχούν όλο και περισσότερο στο έργο του:

*Τα πάντα έχασα από τα παιδικά μου χρόνια
Και δε θα μπορέσω πια ποτέ
Σε μια κραυγή να βρω τη λήθη.*

*Την παιδική μου ηλικία έθαψα
.....
Θυμάμαι πως σκιρτούσα για σένα,
Και να 'μαι τώρα χαμένος
Στης νύχτας το άπειρο*

*Απελπισία που αδιάκοπα αυξάινει
Η ζωή δεν είναι πια για μένα.*

Γνωρίζοντας το έργο του ποιητή θα μπορούσαμε από πρώτη ματιά να θεωρήσουμε αντιπατική από τη μια την άποψή του για τη ζωή και από την άλλη το έντονο ερωτικό του σκίρτημα στα εβδομη-

περίπλους

νταοχτώ του χρόνια. Κι όμως ο θάνατος και η τραγικότητα είναι τόσο δυναμικά και παρόντα στον Ουνγκαρέτι ώστε στο τέλος δεν μπορεί παρά να αναφωνήσει:

*Γεννήθηκε για να τραγουδά
Όποιος από αγάπη πεθαίνει.
Γεννήθηκε για ν' αγαπάει
Όποιος απ' το τραγούδι πεθαίνει.*

*Όποιος για να τραγουδά γεννήθηκε
Ακόμα και πεθαίνοντας τραγουδάει.*

*Όποιος γεννιέται για ν' αγαπάει
Από αγάπη θα πεθάνει.*

Ο Τζουζέππε Ουνγκαρέτι, επιβεβαιώνοντας ο ίδιος με τον πλέον καταλυτικό τρόπο τη φαινομενική αντιφατικότητά του, κλείνει το δημιουργικό του κύκλο με το ποίημα «Greece 1970», αφιερωμένο στην Ελλάδα που στέναζε τότε κάτω από το δικτατορικό καθεστώς.

Μεταξύ 1ης και 2ας Ιουνίου πεθαίνει από πνευμονία στο Μιλάνο. Είκοσι δύο χρόνια από τότε χτύποι τακουριών, χτύποι χεριών και το κλαρίνο του Άλλαν Στιούαρτ Κένιγκσμπεργκ, ή κατά κόσμο Γούντι Άλλεν, εξακολουθεί να στριγκλίζει μες στη νύχτα.

Κώστας Κρεμμύδας

<p>πόρφυρας</p> <p>περιοδική έκδοση γραμμάτων — τεχνών</p>	<p>γιατί</p> <p>μηνιαία επιθεώρηση</p>
---	---

βιβλιογραφίας

περίπλους

Δοκίμιο

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΓΟΓΙΑΝΝΗΣ

**Πτυχές του βολιώτικου πολιτισμού
1940–1990**

Βόλος 1992

Στην επεξεργασμένη παρουσίαση του πολιτιστικού φαινομένου στο Βόλο, στην πεντηκονταετία 1940–1990 επικεντρώνεται το ενδιαφέρον του κ. Γιάννη Μουγογιάννη, γνωστού συγγραφέα, κριτικού λογοτεχνίας και δημοσιογράφου, που ζει και εργάζεται στο Βόλο. Με πηγή το προσωπικό του αρχείο, αλλά και μαρτυρίες και αναμνήσεις κι άλλων πνευματικών ανθρώπων του Βόλου, καταγράφει, παρουσιάζει και αξιολογεί τα σημαντικά—και είναι πάρα πολλά—πνευματικά γεγονότα αυτού του πολιτιστικού κέντρου της κεντρικής Ελλάδας. Τα πολιτιστικά σωματεία της κατοχής, αλλά και τα νεότερα, οι γκαλερί, οι θεατρικές παραστάσεις, η κινηματογραφική κίνηση, οι μουσικές εκδηλώσεις, οι βιβλιοθήκες, η συγγραφική παραγωγή και τα λογοτεχνικά και επιστημονικά περιοδικά παρουσιάζονται με πιστό και ιδιαίτερα γλαφυρό τρόπο. Ξεχωριστή είναι η μνεία της παρέμβασης του Δήμου Βόλου στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης, που, επί δημαρχίας του Μιχάλη Κουντούρη, συνετέλεσε αποφασιστικά στη δημιουργία μιας χρυσής πολιτιστικής δωδεκαετίας για την πόλη, που κράτησε μέχρι το 1990 (και που—αλλοίμονο—διακόπηκε με την αλλαγή της δημοτικής αρχής). Τα δύο τελευταία κεφάλαια του τόσο διαφωτιστικού και παρεμβατικού βιβλίου αφιερώνονται σε δύο προσωπικότητες που έζησαν και δημιούργησαν στο Βόλο: τον Κίτσο Μακρή και το Βαγγέλη Σκουβαρά.

ΣΟΥΛΑ ΤΟΣΚΑ-ΚΑΜΠΑ

Νησιώτικοι παραδοσιακοί χοροί

ΦΙΛΙΠΠΟΤΗΣ, 1991

Η αλληλουχία των λαογραφικών εκδηλώσεων από την αρχαιότητα ως τα σήμερα συναντά αναλογία και όσον αφορά τους παραδοσιακούς χορούς, που έχουν άμεση σχέση με τους χορούς των αρχαίων Ελλήνων. Η Σούλα Τόσκα-Κάμπα θεωρεί ως παράγοντες αυτής της σχέσης το φυσικό χώρο, την ανθρώπινη ψυχοσύνθεση και την ιστορική μνήμη. Κι επιχειρεί μια λαογραφική και συγχρόνως ιστορική και φιλολογική προσέγγιση στους χορούς της νησιωτικής Ελλάδας. Εξετάζει τον καθένα χώρο ξεχωριστά και δεν παραλείπει να κάνει και τις αναγκαίες προεκτάσεις προκειμένου να αποδώσει καλύτερα το θέμα της, π.χ. παρουσιάζει τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται σε κάθε νησί. «Η εργασία αυτή», γράφει η κ. Κάμπα, «αποσκοπεί να δώσει γενικά στοιχεία για τους παραδοσιακούς νησιώτικους χορούς, κυρίως ως προς τη μορφολογία και τους ρυθμούς τους. Δεν έγινε καταγραφή βημάτων κατά χορό, γιατί πιστεύουμε πως η κίνηση διαμορφώνεται ανάλογα με την ατμόσφαιρα, την εξέλιξη του χορού, τη διάθεση του χορευτή, τη συνάρτηση με τη μουσική και τους άλλους παράγοντες».

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

Νεοελληνικά μετρικά

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΡΗΤΗΣ

Ρέθυμνο 1991

Η κυριαρχία του ελεύθερου στίχου στην ποίησή μας είχε ως αποτέλεσμα την ατονία του ενδιαφέροντος για τα μετρικά πράγματα. Η γνώση όμως της μετρικής είναι απαραίτητη για τη μελέτη της λογοτεχνικότητας όχι μόνο της έμμετρης αλλά και της μη έμμετρης ποίησης. Στον τόμο αυτό, που επιμελήθηκε ο καθηγητής Νάσος Βαγενάς, δημοσιεύονται οι εξής μελέτες για το θέμα αυτό: Lucia Marcheselli Loukas: «Ισοσυλλαβισμός και περιγραφή των νεοελληνικών στίχων», Ξ. Α. Κοκκόλη: «Η ομοιοκαταληξία», Νάσος Βαγενάς: «Η μετάφραση των εμμέτρων μορφών στην εποχή του ελεύθερου στίχου, Ναταλίας Δεληγιαννάκη: «Ο διασκελισμός στον Ερωτόκριτο», Γ. Φ. Φαρφουρή: «Φαναριώτικες ηχολογίες», Ευριπίδη Γαραντούδη: «Η μετρική του Παλαμά», Massimo Perù: «Ο "πολύτροπος στίχος" του Παλαμά», Γ. Π. Σαββίδη: «Δεκαοκτώ "ημίμετρα" του Σικελιανού», Χ. Α. Καράογλου: «Προτάσεις για ένα ριμάριο Καβάφη», Ευριπίδη Γαραντούδη και Άννας Κατσιγιάννη: «Βιβλιογραφία μετρικών μελετών του Γ. Σπαταλά».

Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ & Τ. ΜΑΛΑΝΟΣ

Αλληλογραφία (1935-1963)

ΟΛΚΟΣ, 1990

Οι επιστολές και τα άλλα τεκμήρια αλληλογραφίας που ανταλλάξαν ο Γιώργος Σεφέρης και ο Τίμος Μαλάνος στο διάστημα 1935-1963. Σε παράρτημα δημοσιεύεται για πρώτη φορά εκτενής επιστολή του Σεφέρη, που προοριζόταν για το περιοδικό «Αγγλοελληνική Επιθεώρηση» και στην οποία ελέγχεται ο Μαλάνος για τα ιδιωτικά στοιχεία που χρησιμοποίησε στη μελέτη του για τη σεφερική ποίηση. Τέλος, δημοσιεύονται και τέσσερις επιστολές που ανταλλάξαν η Μαρώ Σεφέρη και ο Τίμος Μαλάνος. Η δημοσιευόμενη στον τόμο αυτόν αλληλογραφία, που περιλαμβάνει 230 λήμματα, είναι η εκτενέστερη από όσες αλληλογραφίες του Σεφέρη με φίλους και ομοτέχνους του έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα. Η φιλολογική επιμέλεια είναι του Δημήτρη Δασκαλόπουλου, ο οποίος με τον εκτεταμένο και καιρικό σχολιασμό που παραθέτει, τις φωτογραφίες και το ευρετήριο των κυρίων ονομάτων σκιαγραφεί με τον πιο καλό τρόπο την πορεία της τρυφερής φιλίας των δύο αντιδιαμετρικά αντιθέτων αλλά και δύσκολων και απαιτητικών χαρακτήρων, όπως εκείνων του Σεφέρη και του Μαλάνου.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Η ορδή των βασιβουζούκων ήγουν η
«συμμορία» του Μυριβήλη...

Μυτιλήνη 1991

Ο τίτλος συνεχίζεται ως εξής: «και άλλα τρία περί του ίδιου αρθρίδια δημοσιευθέντα σε διάφορα έντυπα το εκατοστόν έτος από της γεννήσεώς του και μεταφερθέντα εδώ ως ένδειξη ελάχιστης τιμής σ' ένα μεγάλο εκφραστή της ψυχής του νησιού μας, της "πονεμένης και ειρωνικής"». Πολυγραφότατος ο Κώστας Μίσσιος μάς δίνει ένα ακόμα—το 35ο—απολαυστικότερο από κάθε άλλη φορά βιβλίο του. Η «συμμορία» των ιερών τεράτων της «Λεσβιακής Ανοιξης», Μυριβήλη, Πρωτοπάτη, Βενέζη, Πανσέληνου, Λεφκία, Παπανικόλα είναι οι «βασιβουζούκοι». Στο βιβλίο επίσης διαβάσουμε για ένα φιλολογικό κανγά πριν από 62 χρόνια ανάμεσα στο Μυριβήλη και το Φοίβο Ανατολέα, για τη σχέση Μυριβήλη και ελληνικού δημοσίου και διασκεδάζουμε με φωτογραφίες σατιρικών εντύπων της εποχής και γελοιογραφικά σκίτσα των ηρώων της «Λεσβιακής Ανοιξης» και των περί αυτήν.

Ποίηση

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΒΛΑΧΟΣ

Φανός θυέλλης

ΑΣΤΡΟΛΑΒΟΣ, Αθήνα 1991

Μέσα στο εσταυρωμένο φως / ανοίγει ο τόπος τις φτερούγες του / διάσπαρτος από ολονυχτίες/ και ρωγμές που όλο βαθαίνουν / κι εσύ τρεις νύχτες στο καρτέρι / να ενεδρεύεις άγιες ώρες / να ρωτάς:/ Φάνηκε ακόμη το μπουρίνι / να κινήσουμε / ακούστηκε η βουή / της άλλης όχθης;

ΡΟΗΣ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ

Υφαλα

ΔΙΟΓΕΝΗΣ, Αθήνα 1991

Τώρα πια / κρατάει το κλουβί / από αμμηχανία, μάλλον./ Άλλωστε δεν ήταν παρά μια συνηθισμένη ζωγραφιά./ σ' ένα τελάρο./ Έτσι κατέληξε./ Γιατί όταν το ζωγράφισε ήτανε αλλοιώς./ αφού ακόμη και το ζωντανό πουλί / ήρθε και χώθηκε πίσω από τα σίδερά του / τσιμπολογώντας τα άυλα φρεσκοβαμμένα σπόρια του / και το διάφανο ζωγραφιστό νερό./ Κι όχι μόνο αυτό: έγινε και κείνο ζωγραφιά./ Τι νάκανε; να το έβαφε από πάνω;/ Να πέταγε ολάκερο τον πίνακα;

ΣΤΕΡΓΟΣ ΕΜΜ. ΜΑΡΑΒΕΛΙΑΣ

Ενελίζεις φωτός

ΠΙΤΣΙΛΟΣ, Αθήνα 1991

Ο διασκεδασμός των ωραιοπαθών δορκάδων / Εμβαπτίζει τα στήθη των κοριτσιών / Εντός αποστάγματος ορχιδεών/ Ωστόσο οι καπνοδόχοι των πύργων / Γράφουν με θυμιάματα στον ουράνιο πάπυρο / Καθώς ο διάττων πέφτοντας στην γη / Αποκαλύπτει κόκκους χρυσού και παλλαδίου.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΕΦΤΑΓΩΝΙΤΗΣ

Ανάσταση και θάνατος μιας πολιτείας

ΠΛΑΝΟΔΙΟΝ, Αθήνα 1991

Όταν έρχεσαι δεν ξέρω. Αν θα μας χωρέσει η κάμαρη./ Αν θ' αντέξουν οι τοίχοι. Όταν φεύγεις / πουλιά ανοίγουν μέσα μου τα μάτια τους./ Σώμα το σώμα σου φωτός. Συμπιεσμένο μέσα μου./ Όταν η τελετή ξεχύνεται στα δάχτυλα / μπαίνει λευκοντυμένος άγγελος. Με χαιρετά / μαγνητικά. Μου γνέφει. Και με κυβερνά.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΠΟΓΔΑΝΟΣ

Καντσόνες

Παξοί 1989

Κάποιος λαμύς μου μίλησε ορθά κοφτά σταράτα / πως από γέννας ήτανε φτιαγμένος για γραβάτα./ τι κι αν μικρός περπάταγε ξυπόλητος στο χώμα./ τι κι αν το χνώτο του βρωμά από την πείνα ακόμα./ όλα αυτά περάσανε, γινήκανε φευγάτα / και τα καλύπτει μια φαροδιά μερμηπελινή γραβάτα./ πληθωρική, φανταχτερά χαμόγελα σκορπά./ μα δεν τον κάνει σήμερα το ράσο τον παπά./ Αλλ' η γραβάτα βλέποντας πώς έχει καταλήξει./ ίσως μια μέρα νευρικά τον κύριό της πνίξει...

ΚΑΤΕΡΙΝΑ Ν. ΘΕΟΦΙΛΗ

Γράμματα στον Νεκροθάφτη

ΑΛΕΞΙΣΦΑΙΡΟ, Αθήνα 1991

Νεκροθάφτη./ δεν έχασα μέρα, τις πέταξα όλες!/ Κι ο έρωτας./ Σαπουνάδα ξυρίσματος./ ευκαιριακό αντικαταθλιπτικό χαπάκι./ σοκολάτα αμυγδαλού εναντίον γαστρικού οξέος./ ραδιοφωνική παιδική εκπομπή F M 1400 χιλιοκύκλων./ Κι ο έρωτας./ Πληκτικά μεγάλος!/ Πληκτικά προσαρμοστικός!

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

Πανοράματα

Gutenberg, 1991

Ραγισμένο παρελθόν / θαμπό παρόν / κι αυτό το ποίημα / που ρίχνει τη σκία του /στου μέλλοντος τα αβέβαια τοπία / κι εσύ / το δεύτερο μέρος του έρωτα / το πιο σκοτεινό, το πιο μυστικό / το πιο φευγαλέο / μπαινοβγαίνεις συνέχεια / στους ασπρόμαυρους στίχους /πληγωμένων ποιημάτων / με το χάλκινο στίγμα / του χρόνου που χάνεται.

ΠΑΝ.-ΧΑΡΑ ΧΡΗΣΤΑΡΑ

Αναλαμπές σωμάτων

ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ, Θεσσαλονίκη 1991

Αχός / σωμάτων που σωπαίνουν / Βρύσες σε δρόση./ βήματα./ των ήχων του κρυστάλλου / ιστορίες / Σταγόνες της βροχής στο βράχο / μέσα σε χάδια φεγγαριού.

ΟΘΩΝ Μ. ΔΕΦΝΕΡ

Στιχηρά ιδεόμελα

ΠΙΤΣΙΛΟΣ, Αθήνα 1992

Νάσαι ένας άντρας της εποχής σου./ Μα με διδάγματα από το παρελθόν./ Υπάρχει αγνότητα — αν θέλεις — / Και μέσα σ' ένα περιοδικό «πορνό»./ Κι η θρησκομανία καταστρέφει αναρχικά / Τα λόγια της αγάπης του Χριστού./ Να αισθάνεσαι νέος γιατί αμφισβητείς./ Ψάχνεις, σκέφτεσαι και προοδεύεις./ Μη θεωρείς όμως την παφυλλένια πείρα / Των μεγάλων, άχρηστη σαν παλιοσίδερα. / Στης πικρόχολης Ατλαντίδας το βυθό / Μόνο η αρετή σε σώζει η φτω-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΩΝ 21 - 32

επιμέλεια: Διονύσης Σέρρας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΤ' ΤΟΜΟΥ ΤΕΥΧΗ 21-25

Εν πλω **2, 98, 186**

Προς αναγνώστας **2, 98, 186**

Τριβόλοι (επιμέλεια: Διονύσης Βίτσος) **3, 99, 187**

ΠΟΙΗΣΗ

Σαράντης Αντίοχος: Σύγχυση αρωμάτων (ένθετο) **225-240**

Χάρης Βλαβιανός: Τιμωρώντας το μύθο **23** • Από την ενότιτα «Νυκτωδίες» **23**

Όθων Μ. Δέφνερ: Μου έδωσες την αγάπη **115**

Μ. Φ. Δραγούμης: Τρία πρελούδια για την αγάπη **75**

Paul Eluard: Από την «Πρωτεύουσα του πόνου» (μετάφ. Δημήτρης Γκόφα) **76**

Λεωνίδας Κακάρογλου: Τρία αποσπάσματα από το «Λευκό του θυθού» **74**

Βασίλης Κ. Καλαμαράς: Παιδική ηλικία **112**

Νικόλαος Κουτούζης: [σάπια] **108**

Γεώργιος Μορφέτας: [άπιλο] **12**

Όσκαρ Ουάιλντ: [άπιλο] **15**

Διονύσης Σέρρας: Ταχυδρομώντας σώμα **73**

Διονύσης Φλεμοτόμος: Από το Συναξάριον του μηνός Ιουλίου **111**

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ALONSO: Μπελουσιώτικα 13 • Εκκλησιαστικά Α' **103** • Εκκλησιαστικά Β' **195**

Γιώργος Ανδρειωμένος: Τίνα περί λεξικών **16**

Henri Bremond: Ο καθαρή ποίηση (εισαγωγή-μετάφ. Αγορή Γκρέκου) **116**

Μαρία Γραμματικού: Λόγος στην Κέρκυρα **105** • Μουσικό φεγγάρι στους Παξούς **106**

Φοίβος Δεληβοριάς: Οι τρεις πιο αρχαίες μορφές αυτής της πόλης **126**

Φίλιππος Δρακονταειδής: Ας προσέξουμε τη διαφορά **213**

Διονύσης Ζήβας: Η κολώνα των κρεμασμένων **18**

Γιάννης Β. Ζήκας: Τα άρθρα **21**

Κώστας Κωτούλας: Το άγαλμα **4** • Ο θιασμός της Λυσιστράτης **100**

Α. Ι. Λιβέρης: Κλέψ παλαιών καλών ημερών που είναι για να κλαίεις **153**

Νίκος Λούντζης: Αιδώς, Αργείοι! **165**

Ηλίας Μάργαρης: Το χάσμα π' άνοιξε ο καιρός **6**

Ντόρια Μαρνέρη: Έσονται οι δύο εις σάρκα μίαν **17** • Σχολιάζοντας **193**

Νόντιος Μελίτας: Το σκληρό ψαθάκι του μπαρμπα-Νικόλα **219**

Μάχη Μουζάκη: Τι άγιος θα 'μαι δίχως θάυμα; **241**

Ανδρέας Παπαδάτος: Περιγραφή της Ζακύνθου από το Μεγάλο Λεξικό του Λουδοβίκου Morey, ιερέα, δόκτορα θεολογίας

10 • Τότε οι πολιτικοί πέθαιναν φτωχοί... **11**

Ταζή Πετροπούλου: Λογοτεχνία και κινηματογράφος. Προβλήματα προσαρμογής **77**

Γ. Π. Σαββίδης: Το ατελές ποίημα σε ξένους και Έλληνες ρομαντικούς (ένθετο) **129-150**

Alberto Savinio: Έξι λήμματα από τη Νέα Εγκυκλοπαίδεια (εισαγωγή-μετάφ. Ευριπίδης Γαραντούδης) **160**

Στάθης Σπηλιωτόπουλος: Ο Όσκαρ Ουάιλντ τη Ζάκυνθο αγναντεύει **15**

Ζήσιμος Χ. Συνοδινός: «Εσπερος» (1881-1889) και «Κλειώ» (1885-1892). Δύο περιοδικά στην ελληνική παροιμία της Λειψίας **244**

Μάνος Χατζηδάκης: [πρόλογος για το Φοίβο Δεληβοριά] **126**

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ «ΑΛΛΗ» ΖΑΚΥΝΘΟ:

Μαριέττα Γιαννοπούλου-Μινώτου: Λαϊκά παραμύθια από τη Ζάκυνθο **59**

Νίκος Δήμου: Μηχανές του χρόνου **662**

π. Παναγιώτης Καποδιστριας: Γαμήλια δίστιχα Ζακύνθου **47**

περίπλους

Πιερρίνα Σ. Κοριατοπούλου: Φωνές που σβήσαν... **43**

Λορέντζος Μερκάτης: Λουλούδια και λαϊκή ονομασία **54**

Σύλβια Μπέντον: Η προϊστορική Ζάκυνθος **34**

Γιάννης Ρηγόπουλος: Μεταβυζαντινά μνημεία στις αποθήκες (:) του Μουσείου Ζακύνθου **39**

Ο. Ρήμαν: Αρχαιολογικές έρευνες στη Ζάκυνθο **27**

ΘΕΑΤΡΟ

Άννα Λάζου: Με αφορμή την παράσταση του «Θεάτρου τση Ζάκυνθος»: «Ζωρζ Νταντέν» του Μολιέρου **208**

Νίκος Λούντζης: Ελληνικό Λυρικό Θέατρο **191**

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Αθηνά Σχινά: Οι διαλεκτικές εικαστικές προτάσεις του Νίκου Κικίλια **177**

Διονύσης Φλεμοτόμος: Καλλιτεχνικές πληροφορίες για την προσειμική Ζάκυνθο από έναν κώδικα του ζωγράφου Παναγιώτη Πλαίσια Νίκα του Νεότερου **198**

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

Σταύρος Βαβούρης: Η κριτική δεν ήταν αμήχανη για τη δουλειά μου (συζήτηση με το Δημήτρη Αγγελάτο) **171**

Αχιλλέας Κυριακίδης: Κάθε δημιουργός έχει την κατάρα του (συζήτηση με τον Κώστα Κωτούλα) **188**

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Δημήτρης Αγγελάτος: Σταύρου Βαβούρη «Πού πάει, πού με πάει αυτό το ποίημα» **23** • Ρικάρντο Μπακέλλι «Ο Διάβολος στο Ποντελουνγκο» **85**

Γιώργος Ανδρειωμένος: Μιχάλη Γ. Μερκαλή «Σύγχρονη Ελληνική Λογοτεχνία 1945-1980. Μέρος πρώτο: Ποίηση» **273**

Δέσποινα Λάλα-Κριστ: Ρίτσας Φράγκου-Κικίλια «Αντιμάγαλο» **86**

Φλόριν Μαρινέσκου: Ιωάννη Γ. Λασκαράτου «Πρόληψη της αρρώστιας και κοινωνική προστασία στα Επτάνησα επί Αγγλοκρατίας (1815-1864)» **272**

Ρίτσα Φράγκου-Κικίλια: Τατιάνας Γκρίτσιπ-Μιλλιέξ «Χρονικό ενός εφιάλτη» **268**

Εκδόσεων περίπλους: **88**

Υπ' ατμόν (επιμέλεια: Δ. Βίτσος) **181, 274**

Εκδόσεις από τον «Περίπλους» **70**

Τεύχη περιοδικού «Περίπλους» **71**

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ντίνος Κονόμος **267**

Α. Ι. Λιβέρης **267**

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Αγιογραφίες Μουσείου Ζακύνθου **40**

Νίκος Κικίλιας: **177-180**

Παναγιώτης Πλαίσιας Νίκας ο Νεότερος: **199, 201, 204, 207**

Λουδοβίκος Σαλβατόρ: Φωτογραφίες από την παλιά Ζάκυνθο, τεύχος **21-22** (ένθετο)

Αναστάσιος Σάρτζιντ: Ζάκυνθος, Πλατεία Αγίου Μάρκου **9**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Ζ' ΤΟΜΟΥ ΤΕΥΧΗ 26 - 27

Εν πλω **2, 82**

Προς αναγνώστας **2, 82**

Τριβόλοι (επιμέλεια: Διονύσης Βίτσος) **3, 83**

ΠΟΙΗΣΗ

Ζαφείρης Δ. Ακτύπης: Μαγιάτικο Σαββατόβραδο στη Ζάκυνθο **18**

Στέλλα Αλεξοπούλου: Γενέθλιο **111**

Μαρί Γκούσκου: Ερμητίσσα σκέψη **111**

Μαρία Γραμματικού: Ανεξήγητο πέλαγο, Αγριος θυμός πορφυρός **20**

T. S. Eliot: Ωδή για τον Συμεών (μετάφ. Δημήτρης Γκόφας) **15**

Λεωνίδας Ζώης: Ζακυνθινά Κάλαντα του 19ου αιώνα **94**

Τάσος Καπερνάρος: Το φορτηγό της Κλεοπάτρας **112**

Βασίλης Καραγιάννης: Φθινοπωρινή σονάτα in D minor **92**

Νίκος Καρφής: Η εκκλησία χωρίς καμπάνα, Παράξενη απολογία **106** • Συμπλήρωμα **107** • Ευνοϊκά τα πάθη σήμερα **108**

Νίκος Κικήλιας: Περί θεών διεσπασμένων **110**

Παυλίνα Μαρνέρι-Ζέρβα: [άπιλο], Συνομιλία με ηθοποιό **16**

Πάμπλο Νερούδα: Χορεύοντας με τους Νέγρους (μετάφ. Α. Ι. Λιβέρης) **105**

Φοίβος Πιομπίνος: [άπιλο], Έκσταση, Ανάσταση, Ολυμπία, Στο Παγκράτι, Κλειδα **19**

Justo Jorge Padron: Περιμένοντάς την, Μόνο μια στάλα δροσιάς (μετάφ. Μαρία Γραμματικού) **102**

Νίκος Σπάνιας: Υστερόγραφο, Ικέτης (Σχεδιάγραμμα αυτοβιογραφίας) **103** • Ο νεκρός **104**

Άλκης Τροπαϊάτης: Ευδόκησε, Κύριε... **17**

Έλενα Χουζούρη: Από τη συλλογή «Η συντέλεια του Χρόνου» **21**

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ALONSO: Γαστριμαργικά **90**

Σταύρος Αντωνίου: Ο ευλαβικός ποιητής Ντίνος Χριστιανόπουλος **22**

Διαμαντής Αζιώτης: Αύγουστος στα γόνατα **11**

Περικλής Γαβριήλ: Η χριστουγεννιάτικη όψη της συνεργασίας των ηλικιωμένων αριστερών διανοουμένων με την δεξιά **85**

Μαρία Γραμματικού: Μνήμη στην Κέρκυρα **84**

Διονύσης Ζήβας: Και του χρόνου! **97**

Μαρία Καμονάχου: Αποσπάσματα από το βίο και τις ιδέες του Πανατζή Κατέχνη **13**

Αναστάσιος Ι. Λιβέρης: Η καινούρια ποίηση **9**

Λορέντζος Μερκάτης: Φυτογεωγραφία των ορχεοειδών της νήσου Ζακύνθου (ένθετο) **113 - 127**

Alberto Moravia: Η χριστουγεννιάτικη γαλοπούλα (μετάφ. Σωτήρης Τριβυζάς) **99**

ΘΕΑΤΡΟ

Διονύσης Βίτσος: Θεατρικά θερινά θέσφατα με τον ελαφρώς κακεντρεχό σχολιασμό τους **135**

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Ε. Χ. Κάσδαγλης: Ο χαρακτήρας Γιάννης Κεφαλληνός (τα πρώτα χρόνια του) **33-48** (ένθετο)

Γιάννης Μάνεσης: Η μακέτα μου κι εγώ **57**

Ρούλα Μελίτα: Το πάρκο της Yorkshire και ο γλύπτης Χένρυ Μουρ **140**

Γιάννης Ρηγόπουλος: Corrigenda **49**

Μαρία Ρουσέα: Ζωγραφίζοντας **7**

Νικόλαος Θ. Χολέβας: Ο Σπύρος Σουριζίνος **56**

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

Ανδρέας Ανδριανόπουλος: Μόνο τα ολοκληρωτικά καθεστώτα χρειάζονται Υπουργείο Πολιτισμού (συζήτηση με το Διονύση Βίτσο) **67**

Κώστας Αξελός: Το πλανητικό παιχνίδι του κόσμου (συζήτηση με το Διονύση Φλεμοτόμο) **129**

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ευριπίδης Γαραντούδης: Μεταξύ επιγόνων: Μια αναπόδραστη κληρονομιά [Χάρη Βλαβιανού «Ασπονδος Αναίρειες»] **73**

• Προς την οντογνωσία του ανθρώπου αστού [Γιάννη Κοντού «Δωρεάν σκοτάδι»] **153**

Γιάννης Κουβαράς: Η κλεψύδρα του χρόνου ή αναπολώντας το χαμένο χρόνο: Κώστα Μαυρουδή «Το δάνειο του χρόνου» **157**

Ζήσιμος Χ. Συνοδινός: «Το Χρονικό του Μορέως. Το ελληνικό κείμενο» Κατά τον κώδικα της Κοπεγχάγης μετά συμπληρώσεων και παραλλαγών εκ του Παρισινού» **77**

Υπ' ατμόν (επιμέλεια: Δ. Βίτσος) **79** • **Μαρία Γραμματικού:** Jorge Semprun «Τι ωραία Κυριακή!» **159** • Μιερ Gies with Alison Leslie Gold «Αναμνήσεις από την Άννα Φρανκ» **160**

εκδόσεις από τον «Περίπλου» **128**

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Θεόδωρος Πάλλας **134**

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Γιάννης Κεφαλληνός: Χαρακτικά, τεύχος **26**

Λορέντζος Μερκάτης: Απεικονίσεις ορχεοειδών Ζακύνθου, τεύχος **27**

Χένρυ Μουρ: Γλυπτά, τεύχος **27**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Η' ΤΟΜΟΥ

ΤΕΥΧΗ 28-32

Εν πλώ **2, 90, 234**

Προς αναγνώστας **2, 90, 234**

Τριβόλοι (επιμέλεια: Διονύσης Βίτσος) **3, 91, 235**

ΠΟΙΗΣΗ

Αρχιμήδης Αναγνώστου: Η κόρη του Ήλιου, S. I. P. **256** • Η παγίδα **257**

Ξένια Γιαννάκη: Τα πουλιά του χιονιού **105** • Το όνειρο της Σεχραζάτ, Η Αφροδίτη του μήλου, Μονοκοντυλιά **106**

Κωνσταντίνος Γλυνός: Μικρός Ερωτικός Αντίλογος **17** • Χρωμάτων θιασμός, Αρτέμιδος παίγνιο **18** • Κείμενο, Πουλιά **19**

Μαρία Γραμματικού: Μουσικό πρίονι **261**

Νίκος Δεληγιάννης: Ανάλυση **262** • Έγερση **263** • Ρωγμή **264**

Αντώνης Δεκαβάλλης: «Λειψάνα πεπληγμένος» **260**

Μιχάλης Εφταγωνίτης: Ο μπάσταρδος της Κύπρου **26**

Βασίλης Κ. Καλαμαράς: Αναδυομένη **22**

Γιώργος Κανάκης: Cursum perficio, Η ιστορία των γραμμών (το παιδί των βροχών), Idee fixe **16**

Θάνος Κανδύλας: Οι μυστικές ροές του πόθου **23**

Σπύρος Καρυδάκης: Διονύσου πάθη, Ιερό όργιο **20** • Καταγωγή, Θρίαμβος **21**

Καίτη Καραγεώργου: Μην ψάξετε ποιος έχει δίκιο **254**

Νίκος Λαδάς: Πάνω σ' ένα στίχο του Eliot **259**

Ε. Δ. Λογαρά: Στον πατέρα μου **253**

Ηλίας Μάργαρης: Σύνθεση καθαφικών στίχων **252**

Γεράσιμος Μαρκοράς: Η εκλογαίς της 5ης Σεπτεμβρίου 1899 (ένθετο) **265**

Παναγιώτης Παλιούρας: Γιατί μιλάω στους ανθρώπους με ποιήματα **257** • Για τη γιορτή του έρωτα, Κάλαντα **258**

Γιώργος Α. Παναγιώτου: Σώμα πέλαγος **24**

Πόπη Παντελάκη: Σφραγίζω την αγωνία **25**

Rene Char: Ερωτική επιστολή **289** • Πρόσκληση, Οι δίκαιες νύχτες **290** • Άρκτος **291**

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ALONSO: Οινολογικά **4** • Αυτοκινητιστικά **93** • Καρολογικά **238**

Σταύρος Αντωνίου: Λίγο ο Ζοζέφ **57**

Γιώργος Βογιατζάκης: Το ιπλεσκόπιο **30**

Ευριπίδης Γαραντούδης: Μαρτζώκης και Carducci. Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής βάρβαρης ποίησης (ένθετο) **33-55**

Νίκος Γιαλούρης: Ένα κυπραίικο συναξάρι **10** • Η Παναγιά της κουπαστής **96**

Ξένια Γιαννάκη: Οδοιπορικό **105**

Ραλλού Γιαννουσοπούλου: Στην οδό Σιδηροδρόμου **27** • Οι πυροσβέστες **28** • Το λαστιχένιο σπίτι **29**

Δημήτρης Δασκαλόπουλος: Το κάτασπρο άλογο από τα βάρη του ανθρακωρυχείου **302**

Φοίβος Δεληβοριάς: Οι δύο ουρανοί των καταλήψεων **7** • [Εισαγωγικά κείμενα στο «περίπλους γραμμάτων από νέους ποιητές»] **15, 104, 255**

Μελίνα Δεσφινιώτου: Δύο κείμενα **32**

Φραντς Κάφκα: Ο έμπορος **60** • Αποφάσεις, Ο ξαφνικός περίπατος (απόδοση: Έρση Λάγκε) **61**

Σπύρος Κοκκίνης: Μνήμη Γεράσιμου Γρηγόρη **13**

Νίκος Κουρκουμέλης: Οι δημοτικές εκλογές του 1899 στην Κέρκυρα από ένα αδημοσίευτο σατυρικό ποίημα του Γεράσιμου Μαρκορά **272**

Κατερίνα Κωστίου: Δημοκρατία είναι... Μνήμη Γιάννη Σκαρίμπα **99**

Ντόρια Μαρνέρι: Το αυτοκίνητο **12** • Η μετανάστευση **241**

Νόνιος Μελίτας: Τα ροδάκινα του παπά **242**

Νίκος Μπλιώρης: Το στοίχημα, Το μεγάλο μυστικό **108**

Αντώνης Ξένος: Στη μεγάλη κόκκινη πλατεία **251**

περίπλους

Στέφανος Ροζάνης: Satura tota nostra est **269**

Γεράσιμος Σπαταλάς: Γύρω από τη ζωή και το έργο του Μαρκορά **267**

Παναγιώτης Φωτιάς: Σαραντά χρόνια από το θάνατο του Γρηγ. Ξενόπουλου **249**

Miguel Castillo Didier: Πώς βλέπουμε τον Καβάφη από τη λατινοαμερικάνικη γη **292** • Συμβολή στην ισπανική βιβλιογραφία του Καβάφη 296

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ (επιμέλεια: Κων. Δ. Μαλαφάντης)

Γιάννης Δεμέτις: Μια επιστολή του δεκαεξάχρονου Γρηγ. Ξενόπουλου **171**

Βίκυ Δουλαβέρα: Κοινωνικές δομές και ιδεολογία στην τριλογία του Ξενόπουλου **131**

Στρατής Καρράς: [προλογικό κείμενο] **111**

Άννα Κατοίκη-Γκίβαλου: Απόψεις του Παλαμά για τον Ξενόπουλο **121**

Δημήτριος Λουκάτος: Ο Ξενόπουλος δεξιοτέχνης και στην αφηγηματική ανάπτυξη παραδοσιακών μοτίβων **124**

Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης: Οι θέσεις του Γρηγ. Ξενόπουλου για την παιδική λογοτεχνία **155**

Δημ. Μάργαρης: Η ζακυνθινή ηθογραφία στο έργο του Ξενόπουλου **195**

Πλάτων Μαυρομούστακος: Ο Ξενόπουλος των ηθοποιών **145**

Κάρ. Μπιστάκης: Γρηγόριος Ξενόπουλος: από τον «Έρωτα εσταυρωμένο» (1901) στη «Στέλλα Βιολάντη» (1909) **128**

Σπύρος Μινώτος: Τα γράμματα της μητέρας του **182**

Τηλέμαχος Μουδατσάκης: Η άσπρη σκόνη και η φυλακτική συνταγή **150**

Γρηγόριος Ξενόπουλος: Πέντε από τις δύο χιλιάδες «**ΑΘΗΝΑΪΚΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ**» της «Διαπλάσεως των Παιδών» **163**

Βίκυ Πάτσιου: Νικόλαος Σιγαλός: μια «αληθινή» ιστορία **142**

Αλέξης Σολομός: Ο αιωνόβιος Ξενόπουλος **119**

Πέτρος Χάρης: Γρηγόριος Ξενόπουλος **112**

Αναστ. Π. Χριστοφιλόπουλος: Μνήμες από τον Ξενόπουλο και τη «Διάπλασι των Παιδών» **161**

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Ευριδική Τrichon-Μελοσάνη: Διονύσης Πάλμας: Η υποχθόνια κίνηση του οργανικού **69**

Νίκος Μπλιώρης: Κόμικ **107**

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Κάρλος Μπλάνκο Αγινάγα: Σκοπός της καταναλωτικής κοινωνίας είναι η ελαχιστοποίηση της ιστορικής γνώσης (συζήτηση με τη Μαρία Ρεδόνδο· απόδοση από τα ισπανικά: Καίτη Καραγεώργου) **62**

ΒΙΒΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Μαρία Αθανασοπούλου: «Νέοι ποιητές» **306**

Γιώργος Ανδρειωμένος: Ο Λορέντζος Μαβίλης και η πρόσφατη έκδοση των ποιημάτων του **310**

Διονύσης Βίτσος: «Το λαϊκό παραδοσιακό θέατρο έχει οριστικά παντού πεθάνει. Ας ερευνήσουμε σωστά τις ρίζες του» **316**

Μαρία Γραμματικού: Δημήτρης Σουρβίνου «Απόδειπνος» **84**

Βερονίκη Δαλακούρα: Τα κεραύνια ορύγματα του Μανόλη Πρατικάκη **218**

Δημοσθένης Ζαδές: Αγγλικής Σιδερά «Η όγδοη νότα» **82**

Πασχάλης Μ. Κιτρομυλίδης: Οκτάβιου Μερλιέ «Ο Σολωμός και ο Ωριγένης» **77**

Γιάννης Κουβαράς: Κώστα Χωρεάνθη «Ταμείον ανέμων» **80**

Κώστας Κρεμμύδας: «La terra promessa» ή άλλως «Η Γη της Επαγγελίας» **321**

Νίκος Λούντζης: Σας ευχαριστούμε, κύριε Στάθη Αρφάνη **6**

Διονύσης Σέρρας: Λούλας Βάλβη-Μυλωνά «Παραμονή στον κόσμο» **78**

Μάριος Στράνης: Κώστα Βαρβέρη «Ο γλάρος με τα τουρκουάζ μάτια» **83**

Μισέλ Φάις: Ιδιόχρηστη ερωτική ευδαιμονία. Ανδρέα Εμπειρικού «Ο Μέγας Ανατολικός» **75**

Θ. Δ. Φραγκόπουλος: Ενεργητική απελπισία και θυμωμένη πλοκή **314**

Ρίτσα Φράγκου-Κικίλια: Ευγενίας Φακίνου «Γάτα με πέταλα» **73** • Η ιδιόζουσα περίπτωση του Γιώργου Κρεμμύδα **216**

Εκδόσεων Περίπλους 86, 220, 325

Εκδόσεις από τον «Περίπλου» **51, 232**

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Χρήστος Αθανασιάδης 24 Κωνσταντίνος Γλυνός 8 Χριστίνα Κατσάρη 16 Ζάρια Κομανού 302, 303, 305 Διονύσης Πάλμας 69-71 Α. Σάρτζινι 195, 197, 205, 210, 211, 212

φίλων του «Περίπλου»

περίπλους

Οι φίλοι του περιοδικού «Περίπλους»

Με μεγάλη ικανοποίηση, σ' όλη τη διάρκεια των επτά και πλέον χρόνων της έκδοσής μας, παρακολουθούμε το ενδιαφέρον σας για τον «Περίπλου». Ενδιαφέρον που εκφράζεται με πολλούς τρόπους, όπως με τις χρήσιμες παρατηρήσεις και υποδείξεις σας, τη συνεργασία σας ή και την ανησυχία σας, όταν καθυστερεί κάποιο τεύχος να κυκλοφορήσει.

Η όλη μας προσπάθεια, όπως γνώριζετε, δεν περιορίζεται μόνο στην έκδοση του περιοδικού, αλλά επεκτείνεται και σε άλλες δραστηριότητες, όπως είναι οι εικοσιτέσσερις αυτοτελείς εκδόσεις μας, η επί δύο χρόνια λειτουργία του «Ελευθέρου Πανεπιστημίου» στο Δήμο Ζακυνθίων, οι διαλέξεις, η συμμετοχή στη διοργάνωση συνεδρίων, οι ραδιοφωνικές εκπομπές, κλπ.

Όλα γίνονται σε ερασιτεχνικό πλαίσιο, που θέλουμε να πιστεύουμε πως δεν οριοθετεί ό,τι δηλώνει η μεταγενέστερη έννοια της λέξης «ερασιτεχνισμός», δηλαδή την προχειρότητα, αλλά ό,τι αρχικά ήθελε να σημάνει η λέξη, δηλαδή το πάθος του Εραστή της Τέχνης. Σ' αυτού του είδους τον ερασιτεχνισμό οφείλεται και το γεγονός της οικονομικής επιβίωσης του «Περίπλου», παρά τις ολοένα αυξανόμενες οικονομικές δυσκολίες.

Είναι γνωστό κι ευνόητο πως δεν έχει το περιοδικό κερδοσκοπικές επιδιώξεις, αλλά και να είχε δεν θα μπορούσε να τις επιτύχει, αφού στις μέρες μας – και μόνο στις μέρες μας τάχα; – δεν ευνοούνται τέτοιες φύσεως...εμπορικές δραστηριότητες. Έτσι η συνέχιση της κυκλοφορίας του επαφίεται στα δικά μας ατομικά «περισσεύματα» κόπων και πόρων καθώς και στη δική σας αγάπη και στήριξη.

Όμως συνεχώς τα πράγματα όσο πάνε και δυσκολεύουν, ενώ τα περισσεύματα όλο και περισσότερο τείνουν να ...μεταλλαχθούν σε ελλείμματα. Σε λίγο θα πρέπει να αποφασίσουμε τι θα κάνουμε. Θα αραιώσουμε την έκδοση, θα αλλάξουμε τη μορφή της, θα μειώσουμε τις σελίδες της, θα...

Πριν φτάσουμε όμως σ' αυτό το σημείο, ερχόμαστε να κάνουμε κοινωνούς του προβλήματος εσάς, τους φίλους του περιοδικού και του επανησιακού πολιτισμού. Να σας προτείνουμε την ισχύ «εν τη ενώσει» επιστημοποιώντας τη φιλία μας μαζί σας. Προτείνουμε τη δημιουργία της μη κερδοσκοπικής εταιρίας «Φίλοι του περιοδικού "Περίπλους"».

Μέλη της θα είναι όσοι από τους φίλους του το επιθυμούν, όσοι δηλαδή θεωρούν πως επιτελεί έργο σοβαρό και πως πρέπει να εξακολουθήσει να υπάρχει και να εργάζεται όπως μέχρι τώρα και ίσως καλύτερα.

Υποχρέωση των μελών θα είναι η ετήσια εισφορά ποσού 10.000 δραχμών, περιλαμβανομένης στο ποσό αυτό και της ετήσιας συνδρομής, ποσού του οποίου η μηδαμινότητα δεν θα πρέπει να προκαλεί οικονομικής φύσεως αναστολές. Έτσι, κι εφόσον συγκεντρωθεί ο αναγκαίος αριθμός φίλων, θα μπορέσει να καλυφθεί το ποσό των 3.000.000 δρχ. που απαιτούνται το χρόνο, αν όχι για ν' αναπτύσσονται όλες οι δραστηριότητες του περιοδικού, τουλάχιστον για να εκδίδονται τα τεύχη του απρόσκοπτα.

Η πρωτοβουλία έχει αναληφθεί από μια αρχική ομάδα φίλων του «Περίπλου», που με την επιστολή αυτή ζητούν και τη δική σας συμμετοχή.

Μαζί με το προηγούμενο τεύχος στάλθηκε κι αυτή η επιστολή μιας ομάδας φίλων του περιοδικού, η οποία έτσι κάλεσε τους υπόλοιπους φίλους του «Περίπλου» να υιοθετήσουν ένα παραδοσιακό, όσο και σύγχρονο, τρόπο για να εξασφαλισθεί η οικονομική αυτοτέλειά του.

Η ανταπόκριση φάνερωσε και εξακολουθεί να φανερώνει το πλήθος και την ποιότητα των φίλων αυτής της προσπάθειας. Και τόνωσε και εξακολουθεί να τονώνει εκείνους που αυτά τα οκτώ χρόνια της κυκλοφορίας του περιοδικού έχουν αναλάβει το βάρος της.

Σε άλλη σελίδα αυτού του τεύχους θα βρείτε υπόδειγμα της αίτησης συμμετοχής σας ως μέλος της εταιρίας.

περίπλους

Αναφέρουμε το Μητροπολίτη Δωδώνης Χρυσόστομο, τους καθηγητές Εμμανουήλ Κριαρά, Ελένη Τσαντσάνογλου, και Δημήτρη Μαρίνο-Κουρή, την Τατιάνα Γκρίτσιπ-Μιλίξ, την Κούλα Ζών, το Ρόμπερτ Σάρτζιντ, τον π. Δήμαρχο και Βουλευτή Διονύση Πυλαρινό, το Σαράντη Αντίοχο, το Νίκο Λούντζη, τη Μαριάννα Κολυβά, τον Τώνη Λυκουρέση, το Διονύση Σέρρα, την Ελευθερία Σαπουντσά, το Λεωνίδα Λαμπίρη, το Γεώργιο Ζερβό, τη Στέλλα Μυλωνά, το Δημήτριο Μπαγδατόπουλο, το Βασίλη Λαδά, το Δημήτριο Καπάδοχο, τον Ανδρέα Φραγκογιάννη, την Άννα Αθανασιάδου, τον Αντώνη Δανελλάτο, το Διονύσιο Μαρίνο, τον Πέτρο Κόμη, το Γιάννη Μποζίκη, το Σπύρο Μπελούση, τη Ν. Αρβανιτάκη-Δερμάτη, τον Κων. Τυπάλδο-Λασκαράτο, το Διονύση Τζαβαλά, το Θάνο Κανδύλα, το Διονύση Δρογγίτη, τη Γεωργία Κόκλα, το Νιόνιο Μελίτα, τον Ηλία Μάργαρη, την Ελίζα Θέμελη, τον Κίμωνα Γεροντόπουλο, τη Γεωργία Κακούρου, τη Χρυσούλα Μαρούδα, το Γ. Αθανασόπουλο, το Γεώργιο Φάρρο, τη Βίκυ Μπακούρη, τη Βιβή Τουρόγιαννη, την Πιερρίνα Κοριατοπούλου, το Θεοδόση Πυλαρινό, το Διονύση Τόδουλο, την Ευτυχία Τοδούλου, το Νίκο Κουρκομελή, την Κατερίνα Κεφαλληνού, τη Φωτεινή Καλογερία, το Νίκο Κεφαλόπουλο, τη Ν. Χαραλαμπίδη κ.ά.

Δεν ήταν μόνο από την Αθήνα ή τη Ζάκυνθο. Ήταν από τη Θεσσαλονίκη, το Αργίριο, τη Λάρισα, τη Σπάρτη, τις Βρυξέλλες, το Λουξεμβούργο, τη Γενεύη.

Απολαυστικές ήταν και πολλές από τις επιστολές που συνόδευαν τη δήλωση συμμετοχής. Τόσο που σκεφτήκαμε να σας δώσουμε ένα δείγμα. Δημοσιεύουμε λοιπόν την επιστολή του κ. Γιάννη Πομόνη ή Τζαγκλαρά, Ζακυνθινού, όπως μπορεί να καταλάβει κανείς:

Αθήνα του Φλεβαρίου 5 του 1992

Μίο κάρο σιόρ Βίτσο-μουν
Σε ρεβερίω

Αοιβάρησε στα χέρια-μουν το τείχος του ΠΕΡΙΠΛΟΥ, τίγκα από μανίφικα, σπιρτόζα και μόλτο σπουδαία σκριπίτα. Μα πριχού τα γοδέρω κατά πως είναι το συνήθιο-μουν, πασκουλάροντάς-τα, για να αιστανθώ ψυχικό θαρρασημύ, εσπαβεντάρησα με εκείο το τερατζάλα χαρτί.

Γιατί στ' αλήθεια μαλινάρω, σαν βάνω αμέντε-μουν πως δύνεται να ξετσουρμάρει και να μαζώξει για καιρό τα πανιά-τον ο ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ. Κι ανισωστάσει κάτι τέτοιο, και στερέψει η δροσοπηγούλα που σταλάζει μπάρτσασμο τσοι στρατοκόπους τση κοινωνικής Σαχάρας, τι γενόμαστε; Κρίμας! Μας αμερτάρουνε πέντε φάσκελα γιομάτα, ετότενες, ουλονώνε! Τόμου τόσες εκατοστές Ζακυνθινώνε, που κορδονόμαστε στα φεστόνια τση κουλτούρας, τάχαμου αθρώποι διαβασμένοι, και δεν στρεόμαστε να ποροπιάσουμε τσοι οικονομικές χρείες, τον λιμπρέτου που βγάνει λάδι λαπάντε στο πνευματικό παρό, είμαστε για κλάψες. Για τα πέρα αμπέλια...Κομμάτι να κόψουμε από τα λούσα και καμώματά-μας, κι ένα ρακοπότηρο το μήνα λιγότερο, και νάτα τα όβολα για διπλούς και τριδίπλους ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ. Όμως για να πω και του στραβού το δίκη, φταίμε κι εμείς, οι αθρώποι τση γενιάς-μουν. Γιατί δεν επαοκίσαμε μαζί με τα σπίτια, να ξαναχτιστούνε κουλτούρα και παράδοση (κι ας τόλεγε ο Μπαρμπιάς κι ο Πανλής ο Δελαπόρτας, Θεός σχωρέτσοι). Αλλά βλέπεις όσοι αθρώποι δεν κοιτάνε τη «πούρσα» μονε έχοννε άλλες γρίντζολες τσοι περνάνε για βενάδους. Καληώρα-μας.

Αμύκο-μίο, έχοννε ούλα τα δίκη να γράφουνε πως εκείες οι μάκινες που τσοι λένε «πολτόζες» εφονντάρανε τσοι ρηχοπατιές του ρεσάρωνε τα συντριμία λαμπερής ιστορίας πέντε αιώνωνε, και συμφορέλια-μας, μαζί κι εκείνη τη «μη μου άπτου» ζακυνθινή ψυχούλα.

Τελειώνοντας το λοιπό, εγώ ο πόβερος, παρεκτός που θα συντρέξω με το οβολό-μουν την περίσταση τση ναβέτας, θα κυτάξω και θα κουρταλήσω κι όθε μπορώ για αγιούτο.

Με την ορπίδα πως θα φνησέξει μάλιστα πρίμο,

Σε ασπάζομαι με αμιοτσίτσια βέρα και ράρα

Γιάννης Πομόνης Τζαγκλαράς

ΔΙΟΝΥΣΗ ΣΕΡΡΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΛΒΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΥΓΟ ΦΩΣΚΟΛΟ

~ • ~

Καταγραφή κειμένων

από εφημερίδες και περιοδικά της Ζακύνθου

περίπλους
εκδόσεις

74707 BS

ΑΦΟΙ ΚΟΡΦΙΑΤΗ

ΕΚΘΕΣΗ: Θεσσαίας 254 • Τηλ.: 9417146 - 9417075
SERVICE: SERVIN ATHENS Ηρώδης 101 Τέρμα Κολοκυνθούς • Τηλ.: 5130601-2-3